ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิต ของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์

ของ

ประพิศ จันทร์พฤกษา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปรสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
มีนาคม 2537

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

190661

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(ศ.ดร.จรรจา สุวรรณทัต)

..... กรรมการ
(ผศ.ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ศ.ดร.จรรจา สุวรรณทัต)

..... กรรมการ
(ผศ.ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่ม
(รศ.ศรียา นิยมธรรม)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)
วันที่ 1 เดือน มีนาคม พ.ศ.2537

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากศาสตราจารย์ ดร.จรรจา สุวรรณทัต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ที่ได้รับเป็นประธานและกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และให้คำแนะนำอันมีค่ายิ่ง พร้อมทั้งตรวจแก้ไขข้อบกพร่องในการทำปริญญานิพนธ์นี้ จนกระทั่งสำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี ที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ และขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ศรียา นิยมธรรม ที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการสอบปากเปล่า และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย 2 ทุน คือ ทุน ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี และทุนหม่อมหลวงจงสวัสดิ์ สนิทวงศ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณโอกาสนี้

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาล ประธานชมรมผู้สูงอายุ และหัวหน้าพยาบาลฝ่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ตลอดจนขอขอบพระคุณผู้สูงอายุทุกท่านที่ให้สัมภาษณ์ ขอขอบคุณพี่ เพื่อน และน้องนักศึกษาปริญญาโทสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ที่เป็นผู้ช่วยวิจัยทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และคุณรุ่งนภา บุญสถิตย์ที่ช่วยเรื่องพิมพ์

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของคุณพ่อคุณแม่ และคณาจารย์ทุกท่าน

ประพิศ จันทร์พฤกษา

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
	จุดมุ่งหมายของการวิจัย	6
	ความสำคัญของการวิจัย	6
	ขอบเขตของการวิจัย	7
	นิยามศัพท์เฉพาะ	7
	นิยามปฏิบัติการของตัวแปร	8
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
	แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	12
	ความหมายและลักษณะของผู้สูงอายุ	12
	การดำรงชีวิตของผู้สูงอายุไทย	15
	ความพอใจในชีวิต	17
	ความหมายของความพอใจในชีวิต	17
	ความสำคัญของความพอใจในชีวิต	19
	การวัดความพอใจในชีวิต	20
	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพอใจในชีวิต	23
	บุคลิกภาพกับความพอใจในชีวิต	23
	ความหมายของบุคลิกภาพ	23
	ความสำคัญของบุคลิกภาพ	24
	ทฤษฎีบุคลิกภาพ	25
	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์	27
	ความหมายของบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์	28

บทที่ หน้า

ความสำคัญของบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง ในสภาวะอารมณ์ 29

การวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงใน สภาวะอารมณ์ 29

บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะ อารมณ์กับความพอใจในชีวิต 32

การมีส่วนร่วมในสังคมกับความพอใจในชีวิต 35

ความหมายของการมีส่วนร่วมในสังคม 35

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในสังคม 36

ทฤษฎีกิจกรรม 37

การวัดการมีส่วนร่วมในสังคม 42

ผลของการมีส่วนร่วมในสังคม 43

กรอบความคิดสำหรับการวิจัย 45

สมมติฐานของการวิจัย 47

3 วิธีดำเนินการวิจัย 48

ประชากร 48

กลุ่มตัวอย่าง 48

วิธีการสุ่มตัวอย่าง 48

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 50

การหาคุณภาพเครื่องมือ 56

การรวบรวมข้อมูล 58

การวิเคราะห์ข้อมูล 58

บทที่ หน้า

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 60
ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 61
ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร 64
ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความพอใจในชีวิต 65
ตัวแปรที่ทำนายความพอใจในชีวิต 67
ความพอใจในชีวิตกับบุคลิกภาพและการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน 70
ความพอใจในชีวิตกับลักษณะทางชีวสังคมและการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน . 93

5 สรุปและอภิปรายผล 98
การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐาน 99
การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 1 99
การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 2 100
การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 3 102
การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 4 103
การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 5 104
ข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัย 106
ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติและการวิจัยต่อไป 106

บรรณานุกรม 109

ภาคผนวก 122
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 123
ภาคผนวก ข ตารางวิเคราะห์ข้อมูลในรายละเอียดบางประการ 142

ประวัติย่อของผู้วิจัย 148

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะทางชีวสังคม	49
2	ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะทางชีวสังคม	61
3	ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรต่าง ๆ	64
4	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ	66
5	ลำดับความสำคัญของตัวทำนายและเปอร์เซ็นต์การทำนายความพอใจในชีวิตในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย	68
6	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย	70
7	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย	74
8	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย	78
9	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย	81
10	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย	86
11	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย	90
12	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมในกลุ่มรวม	94

ตาราง หน้า

13 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ในกลุ่มรวม 95

14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวม 96

15 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวม 97

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ		หน้า
1	แสดงการจัดระบบระดับชั้นของบุคลิกภาพแสดงตัว	30
2	แสดงกรอบความคิดในงานวิจัย	46

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วในสังคมไทยส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชากรกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีขนาดและสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น ดังเช่นที่ พัทยา สายหู (2525 : 77 - 78) ได้กล่าวถึงปัญหาของผู้สูงอายุในแง่สังคมและวัฒนธรรมไว้ว่า ในสังคมเมืองสมัยใหม่ที่อาศัยอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมเป็นสำคัญ เช่นในสังคมอุตสาหกรรมตะวันตกทั่วไป และในสังคมอื่นที่กำลังพัฒนาตามแบบของตะวันตก ลักษณะแบบอย่างการดำรงชีวิตโดยทั่วไปอาศัยการทำงานหาเงินจากการประกอบอาชีพลักษณะต่าง ๆ กัน ตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่จำเป็นต้องเจริญรอยเดียวกันเสมอไปแม้ในหมู่สมาชิกของครอบครัวเดียวกัน การแสวงหาความรู้ความชำนาญในการประกอบอาชีพและหารายได้ ไม่จำเป็นต้องรับจากพ่อแม่ในครอบครัวหรือผู้สูงอายุในชุมชนเสมอไป โดยเฉพาะถ้าในสังคมนั้นส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ๆ ซึ่งผู้เยาว์ที่ปราดเปรื่องอาจทำได้ดีกว่าผู้ใหญ่บางคน ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ของตนเองหรือผู้อื่น และสามารถหารายได้เฉพาะตัวจากความรู้ความสามารถของตนเอง โอกาสที่ครอบครัวจะอยู่ร่วมกันพร้อมหน้าตลอดไปอย่างในชีวิตสังคมแบบสมัยเก่า ย่อมลดน้อยลงไปตามความจำเป็นและโอกาสของงานอาชีพที่ต่าง ๆ กัน หรือตามความพอใจและรสนิยมที่ต่างกันเพราะความรู้และประสบการณ์ที่ไม่เหมือนกัน ทำให้ไม่สามารถหรือต้องการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ และเป็นการจำกัดโอกาสพ่อแม่ที่ชราในการช่วยทำหน้าที่ซึ่งเป็นประโยชน์ให้ได้ ปัญหาของผู้สูงอายุในสังคมเมืองแบบที่ว่านี้จึงมีมากขึ้น ประเพณีที่ยกย่องนับถือความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ การเคารพผู้อาวุโส การยอมรับประโยชน์จากกิจกรรมของผู้ใหญ่ การพอใจที่จะคบหาสมาคมกับคนต่างรุ่น ต่างวัย ต่างความรู้ประสบการณ์และรสนิยม ย่อมลดน้อยลงไปเมื่อเทียบกับในสมัยเก่า นอกจากนี้ พัทยา สายหู (2525 : 78) ยังได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเมืองเพิ่มเติมอีกว่า ผู้สูงอายุในเมืองมีปัญหาทุกด้านมากขึ้นโดยเฉพาะในหมู่ผู้ที่มีฐานะยากจน และผู้ที่ไม่มีลูกหลานเลี้ยงดู ถึงแม้ในหมู่ผู้ที่มีฐานะดีมีเงินมีทองเลี้ยงตัวได้ไม่อดอยาก ก็ยังอาจพบว่า การอยู่ร่วมกับผู้อื่นแม้แต่ลูกหลานที่ต่างวัย

ต่างความรู้ ประสบการณ์ รสนิยมนั้นไม่ได้เป็นความสุขความพอใจที่อบอุ่นลึกซึ้งเหมือนในชีวิตสมัยก่อน คำกล่าวและข้อสังเกตทั้งหมดนี้ได้สะท้อนให้เห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมมีผลกระทบต่อกลุ่มผู้สูงอายุอย่างมาก ได้แก่ ระบบครอบครัวมีขนาดเล็กลง ทำให้ไม่สามารถเลี้ยงดูผู้ชราได้ ความจำเป็นในการย้ายถิ่นเพื่อไปประกอบอาชีพ และการลดบทบาทผู้ชราในครอบครัวหรือในหน้าที่การงาน ก็ทำให้ผู้ชราประสบปัญหาอย่างมากเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาหลายเรื่อง ที่พบว่า ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครได้ประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และปัญหาการถูกทอดทิ้ง (อุตตราพร บุนนาค. 2518; บุญยืน สุภาพ. 2522; สุวรรณี พลับพลาทอง. 2522; พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคนอื่น ๆ.2523 ; นิศา ชูโต. 2525 ; ประพิมพ์ดาว สุคนธ์. 2526 ; เขมิกา ยามะรัต. 2527 ; ศุภวัลย์ พลายน้อย และเนาวรัตน์ พลายน้อย. 2527 ; นภาพร ชโยวรรณ และคนอื่น ๆ. 2532)

ด้วยเหตุจากปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว ย่อมมีผลต่อชีวิตที่มีคุณภาพของผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะการมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความหมายในสังคม หรืออยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และมีความพอใจในชีวิต ดังปรากฏในผลการศึกษาหลายเรื่อง ซึ่งพบว่า สาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค คือ ไม่มีใครเลี้ยงดู ลูกหลานไม่เอาใจใส่ ไม่มีทรัพย์สินที่อยู่อาศัย ไม่อยากให้เป็นภาระแก่ครอบครัว รู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า ไม่มีใครยกย่อง และอยู่บ้านไม่มีความสุข (อุตตราพร บุนนาค. 2518 : 58; พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคนอื่น ๆ 2523 : 43 ; กมลา สีแสงทอง. 2526 : 19)ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลที่เป็นฐานของความเข้าใจกลุ่มผู้สูงอายุไทย เพื่อให้ได้วิธียกระดับคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ จึงมีความสำคัญและเป็นที่สนใจของนักวิจัยหลายท่าน โดยเฉพาะการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุไทยมีความพอใจในชีวิต ทั้งนี้เพราะความพอใจในชีวิต (life satifaction) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึง ความสามารถในการปรับตัว ความสำเร็จในวัยสูงอายุ (successful aging) การมีสุขภาพจิตดี และการมีชีวิตที่มีคุณภาพของบุคคลนั้นในสังคม (Jackle.1974:362 ; Campbell. 1976 : 119 ; Laborde and Power. 1980:19 ; Flanagan. 1982 : 56 ;

Smart and Yates.1987: 620 ; Holemes. 1989 : 834) ส่วนความไม่พอใจในชีวิตที่รุนแรงพบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการฆ่าตัวตาย (Maris.1969; Campbell. 1981) สำหรับการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุไทยมีความพอใจในชีวิตตามกรอบความคิดทางพฤติกรรมศาสตร์พบว่ามีน้อย และส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในตัวแปรทางสุขภาพอนามัย ส่วนการศึกษาในตัวแปรลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุ และตัวแปรทางสังคมวิทยายังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยมาก่อนเลย

ด้วยเหตุจูงใจนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญที่ควรจะได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร เพราะลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุมีความสำคัญอย่างมากต่อการยอมรับสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป (เพ็ญแข ประจน-ปัจจนึก. 2534 : 18) และผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ (healthy personality) จะสามารถเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตนเองและในสังคมได้อย่างถ่องแท้ อันเป็นผลทำให้ปรับตัวได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ (Erikson. 1959 : 51) รวมทั้งจากแนวคิดในทฤษฎีบุคลิกภาพของผู้สูงอายุเชื่อว่า ผู้สูงอายุที่มีลักษณะบุคลิกภาพเชิงบวก จะมีความเครียดน้อยและมีความพอใจในชีวิต (Neugarten. 1977 : 641-649) ลักษณะบุคลิกภาพเชิงบวก ได้แก่ ลักษณะบุคลิกภาพแสดงตัว (extrovert personality) และลักษณะบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ (emotional stability personality) เนื่องจากลักษณะบุคลิกภาพแสดงตัวมีลักษณะนิสัย (traits) ที่สำคัญ คือ มีความสามารถทางสังคม และมีแรงกระตุ้นในตนเอง เช่นเข้ากับคนอื่นได้ง่าย ชอบการเปลี่ยนแปลงและมีความกระตือรือร้น ลักษณะบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์มีลักษณะนิสัยที่สำคัญ คือ มีความสามารถควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ดี รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น อารมณ์หนักแน่น ไม่คิดมาก และไม่วิตกกังวลง่าย (Eysenck. 1970 : 17-19) จึงน่าจะได้ทำการศึกษาลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (introvert-extrovert personality) และลักษณะบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ (neurotic-emotional stability personality) เพื่อชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างของลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุจะมีความเกี่ยวข้องกับความพอใจในชีวิตอย่างไรในการวิจัยครั้งนี้

สำหรับการมีส่วนร่วมในสังคม (social engagement) ของผู้สูงอายุมีแนวคิดตามทฤษฎีกิจกรรม (activity theory) ซึ่งให้ความสำคัญของกิจกรรมทางสังคมว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากสำหรับชีวิตมนุษย์ นักทฤษฎีกิจกรรมเชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุข ความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความพอใจในชีวิต เมื่อยังคงสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจวัตรประจำวัน และกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ (Palmore. 1968 : 259-263 ; Lemon, Bengtson and Peterson. 1972 : 130-137; Barrow and Smith. 1979 : 53 ; Lawton. 1985 : 127-140)และการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอนี้ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถรักษาบทบาทและสถานภาพทางสังคมไว้ได้ในระดับหนึ่งอันจะมีผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ความภาคภูมิใจในตนเอง มีการปรับตัวดี และมีความพอใจในชีวิต (Wolk and Kurtz. 1975:173-178; Barrow and Smith. 1979 : 53 ; Markides and Martin. 1979 : 91 ; Ziegler and Reid. 1983 : 135-146) กิจกรรมที่ผู้สูงอายุปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมส่วนบุคคล กิจกรรมที่ทำร่วมกับสมาชิกในครอบครัว หรือ กิจกรรมที่ทำร่วมกับคนอื่นนอกครอบครัวหรือในสังคมจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในสังคมของตน และช่วยลดหรือกำจัดความกดดัน ความรู้สึกวิตกกังวล และความไม่พอใจต่อการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและเศรษฐกิจในทางที่เลื่อมถอยให้หมดไปได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ถึงความพอใจในชีวิต (Havighurst. 1968 : 20-23 ; Palmore and Luikart. 1972 : 68-72 ; Lawton. 1985 : 127-140) นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในครอบครัวและนอกครอบครัวหรือในสังคม จะเป็นการสร้างสัมพันธภาพและมีความผูกพันทางจิตใจที่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นประสบการณ์ของบุคคลอันมีผลให้เกิดความพอใจในชีวิตได้ด้วย (Palmore and Kivett.1977 : 311-318 ; Revicki and Mitchell. 1990 : 269-271)

อนึ่งเนื่องจากการร่วมทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุแต่เดิมมามีลักษณะเป็นไปตามลักษณะของครอบครัวและงานอาชีพที่รวมกันอยู่เป็นหน่วยเดียวกัน ผู้สูงอายุจะมีโอกาสร่วมทำกิจกรรมและมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและคนอื่น ๆ ในชุมชนได้โดยง่ายและสม่ำเสมอ เมื่อสภาพสังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมืองอุตสาหกรรมโดย

เฉพาะในกรุงเทพมหานคร สภาพการอยู่อาศัยและงานอาชีพเริ่มไม่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตอยู่ในวงแคบจำกัด การทำกิจกรรมต่างๆ ลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ ผู้สูงอายุบางคนต้องอยู่ตามลำพังตลอดเวลาเพราะลูกหลานญาติสนิทแยกย้ายไปตั้งครอบครัวประกอบอาชีพของตน ทำให้ขาดการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นบางช่วงเวลาสั้นบ้างยาวบ้าง ผู้สูงอายุจึงอยู่อย่างไม่มีส่วนร่วมในสังคมหรือโดดเดี่ยวโดยสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต แต่ในปัจจุบันมีองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับสังคมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ องค์กรนั้น คือ ศูนย์บริการทางสังคม สมาคม และชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐและเอกชนก่อตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ และยังคงมีบทบาทในชุมชนที่เป็นสังคมของตน แม้ว่าอาจจะลดหรือเปลี่ยนแปลงบทบาทไปบ้าง แต่การทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องนี้มีผลต่อความพอใจในชีวิต และป้องกันการเกิดปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์จากการสูญเสียสิ่งต่าง ๆ ของผู้สูงอายุได้ (Robb.1984 : 78 ; citing Lemon, Bengtson and Peterson. 1972 ; Arkoff. 1968 : 206) นอกจากนี้ศูนย์บริการทางสังคม สมาคมและชมรมผู้สูงอายุยังเป็นศูนย์รวมของผู้สูงอายุที่มีลักษณะทางชีวสังคมต่างกันและทุกคนยังคงอยู่ในครอบครัว การอยู่ร่วมในครอบครัวของผู้สูงอายุเป็นความปรารถนาทั้งผู้สูงอายุเองและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งหลาย ซึ่งต้องการที่จะเห็นผู้สูงอายุมีชีวิตอยู่อย่างสุขสงบในครอบครัวมากกว่าการส่งผู้สูงอายุเข้าไปอยู่อาศัยในสถานสงเคราะห์

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาผู้สูงอายุปกติในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ คือ การอยู่อาศัยกับครอบครัว และมีการทำกิจกรรมทางสังคมบ้าง ผู้วิจัยจึงสนใจและกำหนดเลือกศึกษาผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของศูนย์บริการทางสังคม สมาคมและชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่เป็นจริงตามธรรมชาติมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในสถานที่บางแห่ง หรือมีบางสิ่งเป็นเงื่อนไข เช่น ผู้สูงอายุที่พักอาศัยในสถานสงเคราะห์คนชรา ผู้สูงอายุที่มีปัญหากับครอบครัว หรือผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยต้องพักรักษาตัวในโรงพยาบาล เป็นต้น เพราะอาจทำให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นแสดงข้อมูลบิดเบือนแตกต่างไปจากข้อเท็จจริงที่ควรจะเป็น ฉะนั้นจึงพออนุมานได้ว่า ผู้สูงอายุที่เป็น

สมาชิกของศูนย์บริการทางสังคม สมาคมและชมรมผู้สูงอายุต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร น่าจะเป็นประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม ควรจะได้ทำการศึกษาปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิต เพื่อความกระจ่างในเรื่องดังกล่าวของผู้สูงอายุไทย ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็นข้อมูลพื้นฐานทางวิชาการและทางการวิจัยรวมทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดกิจกรรมทางสังคมในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งรัฐและเอกชน ซึ่งในผลขั้นสุดท้ายคือ ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของผู้สูงอายุไทย

<u>จุดมุ่งหมายของการวิจัย</u>

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิต

2. เพื่อค้นหาตัวพยากรณ์ในการทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะทางบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคมแตกต่างกัน

<u>ความสำคัญของการวิจัย</u>

ผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะให้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพอใจในชีวิต อันเป็นข้อมูลที่เป็นฐานของความเข้าใจกลุ่มประชากรผู้สูงวัยแก่ในทุกระดับชั้นของสังคม ทั้งในครอบครัว หน่วยงานของรัฐและเอกชน ให้สามารถหาวิธียกระดับคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ อาทิ มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้สูงอายุ วางแผนงานให้ความช่วยเหลือ และพัฒนาการจัดกิจกรรมทางสังคมได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง รวมทั้งทำให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจตนเอง ปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นในขั้นปลายของชีวิต

2. เพื่อเป็นแนวทางชี้แนะให้แก่คนวัยหนุ่มสาว และคนวัยผู้ใหญ่กลางคน ว่าควรจะเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุอย่างไร จึงจะมีความพอใจในชีวิตเมื่อเป็นผู้สูงอายุในวันข้างหน้า

3. เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานทางวิชาการ และทางการวิจัยให้แก่ผู้ที่มีความสนใจในด้านนี้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ประชากร คือ ผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานครทั้งชายและหญิงที่มีอายุอยู่ระหว่าง 60 ถึง 74 ปี ซึ่งเป็นสมาชิกของศูนย์บริการทางสังคม 2 แห่ง สมาคมและชมรมผู้สูงอายุ 12 แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งหมด 3,000 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาจากการสุ่มประชากร รวมจำนวนทั้งสิ้น 240 คน โดยใช้ลักษณะทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา เป็นเกณฑ์ในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้มีการกระจายอย่างใกล้เคียงกัน

3. ตัวแปรที่ศึกษา เป็นตัวแปรทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการวิเคราะห์ความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปรทางจิตวิทยา คือ บุคลิกภาพ ได้แก่ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ตัวแปรทางสังคม คือ ลักษณะทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ ตัวแปรทางสังคมวิทยา คือ การมีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุอยู่ระหว่าง 60 ถึง 74 ปี

อายุ หมายถึง อายุจริงของผู้สูงอายุ ซึ่งคิดเป็นจำนวนปีตามปฏิทินจากปีเกิด

สถานภาพสมรส หมายถึง สภาพการดำเนินชีวิตครอบครัวของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (1) มีคู่ หมายถึง มีคู่ชีวิตอยู่ด้วยกัน และ (2) ไม่มีคู่ หมายถึง ผู้ที่มีสถานภาพสมรส โสด หม้าย หย่า แยก

ระดับการศึกษา หมายถึง ปริมาณการศึกษาขั้นสูงสุดของผู้สูงอายุ ซึ่งศึกษาสำเร็จในระดับชั้นต่างๆ จากระบบการศึกษาในประเทศไทย และต่างประเทศโดยคิดตามจำนวนปีที่ได้รับการศึกษา

รายได้ หมายถึง เงินรายได้ปัจจุบันของผู้สูงอายุที่ได้รับในเวลา 1 เดือน

อาชีพ หมายถึง บทบาทในตำแหน่งหน้าที่ของการประกอบอาชีพที่ผู้สูงอายุเคยได้กระทำอยู่ในช่วงก่อนอายุ 60 ปี ซึ่งได้แก่ อาชีพการเป็นแพทย์ พยาบาล ครูหรืออาจารย์ ตำรวจ ทหาร นักธุรกิจ และกรรมกร เป็นต้น

นิยามปฏิบัติการของตัวแปร

การวิจัยในครั้งนี้มีคำนิยามปฏิบัติการของตัวแปรต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว บุคลิกภาพเก็บตัว หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะเงียบขรึม ชอบคิดพิจารณาตนเองไม่ชอบการพบปะพูดคุยกับบุคคลอื่นยกเว้นคนใกล้ชิดหรือเพื่อนสนิท ชอบอ่านหนังสือมากกว่าเข้าสังคม ชอบวางแผนต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า รับการกระตุ้นจากภายนอกได้น้อย ไม่ชอบความตื่นเต้น ใช้ชีวิตอย่างเคร่งครัดมีระเบียบแบบแผน ควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ดีโดยปกติไม่มีความประพฤติในทางก้าวร้าว ค่อนข้างมองโลกในแง่ร้าย มีค่านิยมที่ยึดมาตรฐานทางศีลธรรม มีการควบคุมตนเองและรับผิดชอบ ส่วนบุคลิกภาพแสดงตัว หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการเข้าสังคม ชอบงานสังสรรค์รื่นเริง มีเพื่อนมาก ช่างพูดช่างคุย ไม่ชอบการเรียนหรือการทำงานตามลำพัง ชอบความตื่นเต้น รับการกระตุ้นจากภายนอกได้มาก ชอบการเปลี่ยนแปลง ชอบทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดเวลาไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบความเป็นอิสระและชอบความสนุกสนานตลกขบขัน ค่อนข้างมองโลกในแง่ดี ก้าวร้าวและอารมณ์เสียได้ง่าย ตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวนี้วัดได้จากเครื่องมือวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว ที่ผู้วิจัยแปลเรียบเรียง และปรับปรุงมาจากเครื่องมือวัดบุคลิกภาพไอเซงค์ (Eysenck Personality Inventory) (Eysenck and Eysenck. 1964) ซึ่งเป็นประโยคข้อความประกอบมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" จำนวน 18 ข้อ คะแนนเก็บตัว-แสดงตัวของผู้ตอบแต่ละคนจึงมีพิสัยอยู่ระหว่าง 18 ถึง 90 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมากกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำ

บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ บุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะอารมณ์อ่อนไหว คิดมาก จิตใจหดหู่ หงุดหงิดง่าย เจ้าอารมณ์ ชอบตามใจตนเอง ตื่นเต้นง่าย อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย มองโลกในแง่ร้าย วิตกกังวลง่าย ขาดสมาธิ ชอบหวาดระแวง และมีแนวโน้มจะเป็นโรคประสาทได้ง่ายเมื่อมีปัญหาสะเทือนใจ ส่วนบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะอารมณ์หนักแน่น สุขุมเยือกเย็น ควบคุมและความรู้สึกได้ดี รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์นี้วัดได้จากเครื่องมือวัดบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ที่ผู้วิจัยแปลเรียบเรียง และปรับปรุงมาจากเครื่องมือวัดบุคลิกภาพไอเซงค์ (Eysenck Personality Inventory) (Eysenck and Eysenck. 1964) ซึ่งเป็นประโยคข้อความประกอบมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" จำนวน 18 ข้อ คะแนนหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ของผู้ตอบแต่ละคนจึงมีพิสัยอยู่ระหว่าง 18 ถึง 90 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์มากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำ

การมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมร่วมกัน แล้วทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ซึ่งวัดได้จากเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในสังคมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยจะวัดทั้งการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมและการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ตามนิยามปฏิบัติการดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม หมายถึง ปริมาณของการทำกิจกรรมส่วนบุคคล กิจกรรมในครอบครัว และกิจกรรมในสังคมหรือนอกครอบครัว ตามการรายงานของผู้ถูกศึกษาว่ามีความถี่ของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมากน้อยเพียงใด ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมนี้วัดได้จากเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นประโยคข้อความประกอบมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "ทุกวัน" ถึง "ไม่เคยเลย" จำนวน 19 ข้อ คะแนนการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมของผู้ตอบแต่ละคนจึงมีพิสัยอยู่ระหว่าง 19 ถึง 95 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง แสดงว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำ

2. <u>การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ</u> หมายถึง ความสนใจหรือการทุ่มเทจิตใจของบุคคลที่ให้กับการทำกิจกรรมและเรื่องราวหรือบุคคลต่าง ๆ ในสังคม อันเป็นความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อกัน ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจนี้วัดได้จากเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นประโยคข้อความประกอบมาตรประเมินค่า 5 อันดับตั้งแต่ "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" จำนวน 10 ข้อ คะแนนการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจของผู้ตอบแต่ละคนจึงมีพิสัยอยู่ระหว่าง 10 ถึง 50 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูง แสดงว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมากกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำ

สำหรับคะแนนการมีส่วนร่วมในสังคมของผู้ตอบแต่ละคนจะได้จากการเอาคะแนนการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมารวมกัน ดังนั้นพิสัยของคะแนนจึงอยู่ระหว่าง 29 ถึง 145 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูง แสดงว่า เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในสังคมมากกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนต่ำ

<u>ความพอใจในชีวิต</u> หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อตนเองโดยภาพรวมของชีวิตว่าเป็นอย่างไรใน 5 มิติ คือ (1) ความรู้สึกร่าเริง หรือเบิกบานในการดำเนินชีวิต หมายถึง การมีความกระตือรือร้นในการทำกิจวัตรประจำวัน มีการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม และมีความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ (2) การมีความตั้งใจและอดทนต่อชีวิต หมายถึง การยอมรับว่า ชีวิตมีคุณค่าจึงพร้อมที่ยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาหนัก ๆ ในชีวิต และมองเห็นว่า ปัญหาเหล่านั้นเป็นประสบการณ์ชีวิตที่ให้ประโยชน์ (3) ความสอดคล้องกันระหว่างความปรารถนา และการได้รับการตอบสนองตามเป้าหมาย หมายถึง ความรู้สึกว่า ความต้องการหรือความปรารถนาที่ตั้งไว้ได้บรรลุตามเป้าหมาย (4) ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง หมายถึง การรับรู้ว่า ตนเองมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตและสังคมดี รวมทั้งมีความรู้สึกว่า ตนได้ทำในสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว (5) การมีอารมณ์แจ่มใส หมายถึงการแสดงออกถึงความสุขใจ และมีอารมณ์ไปในทางที่ดี ไม่รู้สึกเคร้าหรือว้าเหว่ ตัวแปรความพอใจในชีวิตนี้วัดได้จากเครื่องมือวัดความพอใจในชีวิตที่ผู้วิจัยแปลเรียบเรียง และปรับปรุงมาจากเครื่องมือวัดความพอใจในชีวิตชุดเอ (Life Satisfaction Index A) ซึ่งเป็นประโยคข้อความประกอบมาตรประเมินค่า 5

อันดับ ตั้งแต่ "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ถึง "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" จำนวน 18 ข้อ คะแนนความพอใจในชีวิตของผู้ตอบแต่ละคนจึงมีพิสัยอยู่ระหว่าง 18 ถึง 90 คะแนน ผู้ตอบที่ได้คะแนนสูง แสดงว่าเป็นผู้ที่มีระดับความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำ

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานครนี้ ผู้วิจัยได้ทำการประมวลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ความหมายและลักษณะของผู้สูงอายุ การกำหนดว่าบุคคลใดคือ ผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดนั้น มีหลายแนวคิด และแตกต่างกันในแต่ละสังคม กล่าวคือ สังคมสมัยใหม่จะใช้อายุ ซึ่งวัดโดยจำนวนปีที่ได้มีชีวิตอยู่มาตามเวลาในปฏิทินเป็นเกณฑ์ในการกำหนดว่าใครคือผู้สูงอายุ เพราะสังคมสมัยใหม่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา ชีวิตประจำวันมีวิถีชีวิตที่รวดเร็ว มีนาฬิกาเป็นตัวกำหนดกิจวัตรที่มนุษย์ต้องปฏิบัติ เช่น เวลาเข้านอน เวลาตื่นนอน เวลาเลิกงาน เป็นต้น บทบาทหน้าที่ของบุคคลจึงถูกกำหนดโดยเวลา ส่วนสังคมดั้งเดิมมักมีลักษณะอยู่กับที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง เวลาจึงเป็นสิ่งที่ไม่ค่อยมีความสำคัญและไม่จำเป็นต้องวัด หรือกำหนดลงไปอย่างแน่ชัด เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะบันทึกไว้เพียงในความทรงจำของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะของสังคมเช่นว่านี้การกำหนดว่าใคร คือ ผู้สูงอายุจึงไม่ค่อยได้อาศัยเวลาหรืออายุตามปีปฏิทิน แต่จะใช้การดูจากบทบาทของบุคคลเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ในสังคม บทบาททางสังคมจะลดน้อยลงตามการเสื่อมถอยของร่างกาย ซึ่งแสดงถึงความชราภาพหรือความแก่ ได้แก่ ผิวหนังเหี่ยวย่นตกกระ ผมหงอกขาว ตาฝ้าฟาง หูตึง การคิดและความจำบกพร่อง เป็นต้น การใช้คำเรียกผู้สูงอายุในสมัยดั้งเดิมจึงใช้ว่า "ผู้ชรา" "ผู้เฒ่า" หรือ "คนแก่" ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "The aged" การใช้คำเรียกดังกล่าวทำให้เกิดผลเสียทางด้านจิตวิทยาอย่างมาก เช่น ทำให้รู้สึกหดหู่ เศร้าเสียใจ ฯลฯ ที่ประชุมสัมชชาโลกว่าด้วย ผู้สูงอายุในปี พ.ศ.2525 จึงได้กำหนดให้ใช้คำเรียกผู้ชราใหม่เป็นภาษาอังกฤษว่า "The aging" หรือ "The elderly" ซึ่ง อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร (2509 : 91-92) ได้บัญญัติเป็นภาษาไทยว่า "ผู้สูงอายุ" ดังนั้นผู้ชรา จึงมีความหมายเดียวกัน โดย

ผู้ชราพิจารณาจากฐานทางพัฒนาการของบุคคล ส่วนผู้สูงอายุพิจารณาจากฐานทางอายุ (เพ็ญแข ประจนปัจจนึก. 2534 : 1)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดในการกำหนดบุคคลใดเป็นผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใด โดยพิจารณาจากเกณฑ์ของกระบวนการสูงอายุ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ การสูงอายุตามวัย การสูงอายุตามสภาพทางชีววิทยา การสูงอายุตามสภาพจิตใจ และการสูงอายุตามสภาพสังคม (Hall. 1976 : 3-4) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การสูงอายุตามวัย (chronological aging) เป็นการกำหนดการมีอายุตามปีปฏิทินโดยนับจากปีเกิด และบอกได้ว่าใครมีอายุมากน้อยเพียงใด สำหรับการกำหนดว่าผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดพบว่ามีความแตกต่างกันในแต่ละสังคม ได้แก่ ในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย เช่น สวีเดน นอร์เวย์ กำหนดไว้ว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 67 ปีขึ้นไป ในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดไว้ว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป และในสังคมไทยกำหนดไว้ว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุไม่ได้เป็นกลุ่มเดียวและไม่ได้มีลักษณะเหมือนกันไปหมด แต่มีลักษณะแตกต่างกันตามช่วงอายุ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) วัยสูงอายุตอนต้น (young-old age) คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุต่ำกว่า 75 ปี ซึ่งผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้จะเป็นวัยที่สามารถทำงานได้ตามปกติเหมือนตอนวัยผู้ใหญ่กลางคน (2) วัยสูงอายุตอนกลาง (old-old age) คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุอยู่ระหว่าง 75 ปี ถึง 84 ปี และ (3) วัยสูงอายุตอนปลาย (oldest-old age) คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 85 ปีขึ้นไป ผลจากการศึกษาพบความแตกต่างของผู้สูงอายุใน 3 กลุ่มดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะมีความแตกต่างอย่างมากระหว่างวัยสูงอายุตอนต้นกับวัยสูงอายุตอนปลาย (Neugarten. 1977 ; Field and Minkler. 1988)

การสูงอายุตามสภาพทางชีววิทยา (biological aging) เป็นการพิจารณาการสูงอายุจากสภาพร่างกาย และสรีระของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอธิบายได้ด้วยทฤษฎีเกี่ยวกับยีน (genetic theories) ทฤษฎีไม่เกี่ยวกับยีน (non-genetic theories) ทฤษฎีความเครียด (stress theory) และทฤษฎีว่าด้วยภูมิคุ้มกัน (immunological theories) ทั้งนี้เพราะการสูงอายุตามสภาพทางชีววิทยานี้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย มนุษย์ตั้งแต่ระดับโมเลกุลของ

เซลล์ ซึ่งมีผลต่อเนื้อเยื่ออวัยวะต่าง ๆ ได้แก่ ในส่วนของอวัยวะรับสัมผัส เช่น หู พบว่าผู้สูงอายุมีประสาทรับเสียงเสื่อมไม่ค่อยได้ยินโดยเฉพาะเสียงสูง ผู้สูงอายุจะได้ยินเสียงต่ำได้ดีกว่า (เจียมจิต ถวิล. 2532 : 2) เป็นต้น

การสูงอายุตามสภาพจิตใจ (psychological aging) เป็นการพิจารณาการสูงอายุจากการที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลง 4 ด้านหลัก ได้แก่ ในด้านกระบวนการรับความรู้สึก (sensory process) การตอบสนองการเคลื่อนไหวทางจิต (psychomotor response) สติปัญญา (intelligence) ความจำและการเรียนรู้ (memory and learning) (Kart. 1981 : 73-90) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบประสาท และสมองเป็นสาเหตุสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง และการสูญเสียใน 4 ด้านดังกล่าว และการสูญเสียเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ที่อาจสังเกตได้จากการแสดงออกทางพฤติกรรม และบุคลิกภาพของผู้สูงอายุ ได้แก่ มีความเครียด ความวิตกกังวล การคิดและการตอบสนองช้า นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจำเรื่องราวในอดีตได้ดี และชอบเล่าเรื่องราวต่าง ๆ นั้นเป็นการทวนความจำ ส่วนเรื่องราวในปัจจุบันจะจำไม่ค่อยได้ จึงมักพบว่าผู้สูงอายุมีอาการของคนขี้ลืม

การสูงอายุตามสภาพสังคม (sociological aging) เป็นการพิจารณาการสูงอายุจากการที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงในบทบาท หน้าที่และสถานภาพทางสังคมไป ด้วยในอดีตดั้งเดิมการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่จะมีการจัดระเบียบของสังคมโดยใช้เกณฑ์ของอายุหรือวัยวุฒิ และบุคคลมีการรับรู้ก่อนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเรื่องของความ "อ่อนกว่า" หรือ "แก่กว่า" จึงมีการให้ความเคารพยกย่องนับถือผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุของกลุ่มในทุกสังคม โดยเฉพาะสังคมเกษตรกรรมจะถือปฏิบัติเป็นค่านิยมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุในสังคมนี้เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดชีวิตอันยาวนาน ผู้สูงอายุจึงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีบทบาทหน้าที่ให้คำปรึกษาชี้แนะเรื่องต่าง ๆ หลายอย่างและเป็นผู้นำกลุ่ม ฉะนั้นผู้สูงอายุในสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมจึงมีสถานภาพทางสังคมสูง เมื่อโลกเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมย่อมส่งผลกระทบต่อบทบาทและสถานภาพของผู้สูงอายุ ได้แก่ มีการจำกัดอยู่เพียงบทบาทที่ไม่สำคัญ บทบาทหัวหน้างานหรือผู้นำครอบครัวต้องสูญเสียไป และค่านิยมการเคารพนับถือผู้

สูงอายุก็ลดน้อยลง จึงทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนหมดความสำคัญ เป็นผู้ไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ถูกทอดทิ้ง และไม่ได้รับการยอมรับนับถือในสังคม ผู้สูงอายุบางรายไม่สามารถปรับตัวได้ทันการ ก็จะมีปัญหาด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมทั้งไม่มีส่วนร่วมในสังคมด้วย

จึงสรุปความได้ว่า ในการกำหนดว่าบุคคลใดเป็นผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดนั้นต้องพิจารณาทั้งอายุการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และบทบาททางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดของนักวิชาการไทย เช่น อวย เกตุสิงห์ (2526 : 6) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุอย่างง่าย ๆ ไว้ 4 ลักษณะ คือ (1) แก่โดยอายุ หมายถึง แก่เพราะเกิดมานาน (2) แก่โดยสังขาร หมายถึง แก่ตามสภาพของร่างกาย (3) แก่โดยจิตใจ หมายถึง แก่ไปตามความนึกคิด และ (4) แก่โดยสังคม หมายถึง แก่เพราะสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ เช่น ตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นต้น และบริบูรณ์ พรพิบูลย์ (2526 : 7-8) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ ผู้สูงอายุถูกกำหนดโดยกาลเวลา อันเป็นการกำหนดจากสังคมว่าเมื่อบุคคลใดมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ และลักษณะที่สอง ผู้สูงอายุถูกกำหนดจากความเสื่อมถอยที่เกิดกับสังขารร่างกายในระบบอวัยวะส่วนต่าง ๆ ฉะนั้นในขั้นต้นนี้ผู้วิจัยจึงใช้การสูงอายุตามวัยเป็นเกณฑ์สำหรับการกำหนดประชากร และสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดอายุ 60 ปีขึ้นไป ตามปีปฏิทินจากปีเกิด เป็นผู้สูงอายุไทย

<u>การดำรงชีวิตของผู้สูงอายุไทย</u>

ในสังคมวัฒนธรรมไทยตั้งแต่โบราณกาลมา ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีคุณค่าเป็นหลักที่พึ่งพิงทางใจเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรของครอบครัว และมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีการดำรงชีวิต การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน และพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ให้แก่ครอบครัวและชุมชน ผู้สูงอายุจึงมีสถานภาพทางสังคมสูง เป็นผู้นำหรือที่ปรึกษาให้คำชี้แนะ และทำหน้าที่เป็นตุลาการของหมู่บ้าน จึงมีลักษณะการให้ความเคารพยกย่องนับถือผู้สูงอายุเป็นปูชนียบุคคลทั้งภายในครอบครัว และในชุมชน ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่พบเห็นได้ในระบบเครือญาติของสังคมชนบทไทย (Kaufman. 1960 :

31-33 ; Philip. 1965 : 32-33 ; Tambiah. 1970 : 15-17 ; พุทธทาสภิกขุ. 2514 : 122) แต่ในปัจจุบันโลกเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี คนไทยรุ่นใหม่รับวัฒนธรรมของชาติทางตะวันตกมีการศึกษาระบบสมัยใหม่เข้ามาใช้ สภาพสังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมใหม่ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครมีความทันสมัยและลักษณะของความเป็นเมืองที่ประกอบอาชีพด้านพาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม จึงส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านโครงสร้าง และสัมพันธภาพในครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวมีขนาดเล็กลง กำลังแรงงานรุ่นเก่าถูกทดแทนด้วยคนไทยรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ โดยไม่ต้องรอการถ่ายทอดความรู้จากพ่อแม่หรือผู้สูงอายุในชุมชน ลูกหลานหนุ่มสาวมีลักษณะงานอาชีพเปลี่ยนจากแบบเกษตรกรรมไปเป็นแบบอุตสาหกรรมหรือพาณิชยกรรม จึงต้องมีการทำงานแบบขวนขวายและเร่งรีบกระทำให้ทันเวลาและเหตุการณ์นอกบ้าน การดำเนินชีวิตมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ บุคคลขาดความสนใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในบ้านเหลือเพียงผู้สูงอายุตามลำพัง หรือผู้สูงอายุบางคนต้องอยู่ตามลำพังตลอดเวลา เพราะลูกหลานญาติสนิทแยกย้ายไปตั้งครอบครัวของตนเองที่อื่น ทำให้ขาดการติดต่อสัมพันธ์กันกับสมาชิกในครอบครัว และคนอื่น ๆ ในสังคม การเคารพยกย่องนับถือผู้สูงอายุและโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมในสังคมก็ลดน้อยลง รวมทั้งสภาพสังคมสมัยใหม่ยังไม่ค่อยมีตำแหน่งหน้าที่สำหรับผู้สูงอายุ บทบาทและสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไปในทางถูกลดความสำคัญ และความหมายลงไปอย่างมาก ผู้สูงอายุถูกประเมินว่ามีคุณภาพความรู้ความสามารถที่ไม่เหมาะสมกับงานในปัจจุบัน ทำให้ผู้สูงอายุต้องสูญเสียบทบาทในหน้าที่การงาน นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังถูกคาดหวังจากลูกหลานหรือคนอื่น ๆ ในสังคมว่า ผู้สูงอายุน่าจะพอใจหรือมีความสุขกับการอยู่เฉย ๆ พักผ่อนไม่ต้องทำงาน ไปวัดฟังเทศน์และช่วยดูแลบ้านหรือเลี้ยงหลาน ทำให้ผู้สูงอายุต้องสูญเสียบทบาทการเป็นผู้นำครอบครัวไปอีก การประเมินและคาดหวังจากลูกหลานและสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุดังกล่าวจึงอยู่ในลักษณะที่ไม่ถูกต้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวนมากที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณภาพเพียงพอที่จะแสดงบทบาทเดิมต่อไปได้ รวมทั้งการมองและคาดหวังดังกล่าวจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความคับข้องใจ หงุดหงิด วิตกกังวล อารมณ์หวั่นไหว และรู้สึกไม่พอใจในชีวิตด้วย

ฉะนั้น ลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุ และการมีส่วนในสังคมน่าจะช่วยลดหรือกำจัดความคับข้องใจ อารมณ์หวั่นไหว และความรู้สึกไม่พอใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมให้หมดไปได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความพอใจในชีวิต

ความพอใจในชีวิต

ความพอใจในชีวิต (life satisfaction) เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของความสามารถในการปรับตัว ความสำเร็จในวัยสูงอายุ (successful aging) สุขภาพจิต ความผาสุก (well-being) และคุณภาพชีวิต (Havighurst. 1951 : 24-29 ; Jackle. 1974 : 362 ; Campbell. 1976 : 119 ; Stones and Kozma. 1980 : 269 ; Flanagan. 1982 : 56 ; Smart and Yates. 1987 : 620 ; Holemes. 1989 : 833) ความพอใจในชีวิตจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนพึงปรารถนา และยังปรารถนาให้บุคคลที่ตนรักหรือผู้ใกล้ชิดมีความพอใจในชีวิตด้วย

ความหมายของความพอใจในชีวิต ความพอใจในชีวิตเป็นคำที่มีลักษณะนามธรรม จึงได้มีท่านผู้รู้พยายามที่จะอธิบายและให้คำนิยามของความพอใจในชีวิตที่น่าสนใจไว้ดังนี้

นูการ์เทนและคนอื่น ๆ (Neugarten and others. 1961 : 134-143) ได้อธิบายว่าความพอใจในชีวิต หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเองใน 5 มิติ คือ (1) ความรู้สึกร่าเริงหรือเบิกบานในการดำเนินชีวิต (zest for life) หมายถึง การมีความกระตือรือร้นในการทำกิจวัตรประจำวัน มีการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม และมีความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ (2) การมีความตั้งใจและอดทนต่อชีวิต (resolution and fortitudes) หมายถึง การยอมรับว่าชีวิตมีคุณค่าจึงพร้อมที่ยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาหนัก ๆ ในชีวิตและมองเห็นว่าปัญหาเหล่านั้นเป็นประสบการณ์ชีวิตที่ให้ประโยชน์ (3) ความสอดคล้องระหว่างความปรารถนา และการได้รับการตอบสนองตามเป้าหมาย (congruence between desired and achieved goals) หมายถึง ความรู้สึกว่าความต้องการหรือความปรารถนาที่ตั้งไว้ได้บรรลุตามเป้าหมาย (4) ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง (self concept) หมายถึง การรับรู้ว่า ตนเองมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตและสังคมดี รวมทั้งมีความรู้สึกว่าตนได้ทำในสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว (5) การมีอารมณ์แจ่มใส (mood tone) หมายถึง

การแสดงออกถึงความสุขใจ และมีอารมณ์ไปในทางที่ดีไม่รู้สึกเศร้าหรือว้าเหว่ แคนทริล (Cantril. 1965 : 41-45) ให้คำนิยามความพอใจในชีวิตโดยเน้นว่า ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเอง ซึ่งเกิดจากกระบวนการรู้คิดที่มีการรับรู้ และใช้สติปัญญาของตนเองประมวลภาพรวมตามความเป็นจริงในโลกที่ตนเผชิญอยู่ แล้วทำการตัดสินใจด้วยตนเอง (affective reaction and cognitive judgement) มาสโลว์ (Maslow.1970 : 24-25) อธิบายความหมายของความพอใจในชีวิตตามแนวคิดของทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ ทฤษฎีแรงจูงใจ (Maslow's hierarchy of needs theory and motivation theory) ว่าความต้องการ (needs) เป็นแรงจูงใจให้บุคคลแสวงหาการตอบสนองจนเป็นที่พอใจ จากความต้องการขั้นพื้นฐาน (basic needs) ระดับต่ำพัฒนาเป็นลำดับขั้นสู่ความต้องการขั้นสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองมาก บุคคลนั้นย่อมเกิดความพอใจมาก แต่ถ้าหากความต้องการได้รับการตอบสนองน้อยหรือไม่ได้รับการตอบสนองเลย บุคคลนั้นจะเกิดความพอใจน้อยหรือไม่พอใจ และมาสโลว์ยังเชื่อว่า เป็นการยากที่มนุษย์จะมีความพอใจในชีวิตสูงสุด ยกเว้นในช่วงเวลาสั้น ๆ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีความปรารถนาอย่างอื่น ๆ เข้ามาแทนที่อยู่เรื่อย ๆ แต่พาวเวล (Powell. 1983 : 17-18) มีความคิดเห็นว่า ความพอใจในชีวิตไม่ได้หมายความว่า บุคคลต้องได้รับการตอบสนองในทุก ๆ สิ่งที่ต้องการ แต่ความพอใจในชีวิต หมายถึง ความสมดุลย์ระหว่างความต้องการและการได้รับตอบสนองโดยเกิดจากการปรับตัวของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้ตนเองหลุดพ้นจากความทุกข์ มีแต่ความสุข ดังนั้น เมื่อใดที่บุคคลปรับตัวต่อสภาวะแวดล้อมได้ บุคคลนั้นก็จะเกิดความพอใจในชีวิต สอดคล้องกับแคมเบล (Campbell. 1976 : 119) ซึ่งให้นิยามของความพอใจในชีวิตไว้ว่า หมายถึง การประเมินภาพรวมในชีวิตของบุคคลที่มีต่อตนเอง ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ในความสอดคล้องกันระหว่างความคาดหวัง (aspiration) กับสัมฤทธิ์ผล (achievement) ต่อสภาพการณ์ที่เป็นอยู่กับสภาพการณ์ที่อยากให้เป็นหรือรู้สึกว่าสมควรจะได้รับ ผลจากการประเมินจะเป็นความพอใจหรือไม่พอใจอันเป็นการตัดสินของแต่ละบุคคล ความพอใจในชีวิตจะมีระดับสูงเมื่อสัมฤทธิผลในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่มากกว่าความคาดหวังหรือไม่ได้คาดหวังมาก่อน และจอห์นสัน และคนอื่น ๆ (Johnson and others. 1986 : 87) ได้ให้ความหมายของ

ความพอใจในชีวิตว่า หมายถึง การรับรู้ด้วยจิตใจที่สะท้อนให้เห็นว่า บุคคลนั้นรู้สึกสุขสำราญใจ อิ่มเอมใจ และปราศจากความวิตกกังวล ส่วนนักวิชาการไทย ศรีเรือน แก้วกังวาล (2532 : 8) ให้ความหมายของความพอใจในชีวิต ตามคำนิยามของ ลอร์ตัน (Lawton 1972) และนูการ์เทน (Neugarten.1974) ดังนี้ (1)ความรู้สึกสุขใจ (2) ความรู้สึกอิ่มใจในตนเอง (self-fulfilment) (3) ความรู้สึกว่าตนยังมีค่า (4) ความรู้สึกพอใจในตนเอง (5) การยอมรับในความเป็นผู้สูงอายุของตน (6) การทำใจยอมรับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตของตนที่ผ่านมา คือไม่ยินดียินร้ายมากเกินไป (7) มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง และ (8) เห็นชีวิตตน เห็นชีวิตผู้อื่นเห็นสังคมและโลกในแง่ดี ส่วนประภาเพ็ญ สุวรรณ (2533 : 2) ให้ความหมายของความพอใจในชีวิตว่า หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งประเมินสภาพการณ์ของตนเอง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานหรือความมุ่งหวังของตนเอง อันเป็นรางวัลทางใจ

จากความหมายของความพอใจในชีวิตที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าท่านผู้รู้ได้ให้ทัศนะที่แตกต่างกัน และพอสรุปได้ว่าความพอใจในชีวิตเป็นสภาวะทางจิตหรือความรู้สึกที่มีต่อตนเอง โดยบุคคลมีการรับรู้ และใช้สติปัญญาประมวลภาพรวมตามความเป็นจริงในโลกที่ตนเผชิญอยู่แล้วทำการตัดสินด้วยตนเอง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าคำนิยามความพอใจในชีวิตของนูการ์เทนและคนอื่น ๆ มีความหมายชัดเจนครอบคลุมประเด็นที่สำคัญที่ท่านผู้รู้คนอื่น ๆ ได้กล่าวไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นความหมายของความพอใจในชีวิตสำหรับการศึกษาครั้งนี้

<u>ความสำคัญของความพอใจในชีวิต</u> ความพอใจในชีวิตมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิต และพฤติกรรมหลายประเภทของมนุษย์ ดังปรากฏในผลงานวิจัยหลายเรื่อง เช่น การศึกษาของวิลสัน (Wilson. 1960) พบว่าความพอใจและความสุขมีความสัมพันธ์ทางบวก .41 กับความสามารถในการปรับตัวทางสังคม และมีความสัมพันธ์ทางลบ .44 กับความวิตกกังวล สอดคล้องกับการศึกษาของกูริน และคนอื่น ๆ (Gurin, and others. 1960) ซึ่งพบว่า ความพอใจ และความสุขมีความสัมพันธ์ทางลบ .19 กับความกังวลใจ และกับอาการไม่สบายทางกาย (psychosomatic symptom) สำหรับการศึกษาความพอใจในชีวิตก็พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความภาคภูมิใจในตนเอง (self-esteem)

และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความรู้สึกไม่สุขสบายต่าง ๆ (Bachman and others. 1967) นอกจากนี้ ความพอใจในชีวิตยังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น พบว่าผู้ที่มีความพอใจในชีวิตสูงจะมีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน และคนอื่น ๆ ในสังคม รวมทั้งยังมีกิจกรรมการไปท่องเที่ยว ไปกินอาหารนอกบ้าน ไปเล่นกีฬาและกิจกรรมอื่น ๆ บ่อยครั้งมาก ประมาณร้อยละ 44 (Fellows. 1956 ; Bradburn and Caplovitz. 1965) ส่วนความไม่พอใจในชีวิตที่รุนแรงพบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการฆ่าตัวตาย (Maris. 1969)

สรุปความได้ว่า ความพอใจในชีวิตมีความสำคัญต่อลักษณะทางจิต และพฤติกรรมของบุคคลอย่างมาก ซึ่งหากบุคคลใดมีความพอใจในชีวิตสูง ย่อมทำให้การปรับตัวทางสังคมและสุขภาพจิตของบุคคลดีด้วย

<u>การวัดความพอใจในชีวิต</u> เป็นการวัดเชิงจิตวิสัย(subjective indicators) โดยให้ผู้ถูกวัดเป็นผู้ประเมินตนเอง ซึ่งเป็นประสบการณ์ในชีวิตของบุคคลนั้นโดยตรง (Neugarten and others. 1961 : 134 - 143 ; Campbell. 1976 : 119) ข้อมูลที่ได้มีลักษณะที่แสดงถึงการรับรู้ และการตัดสินใจต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ ของบุคคล ลักษณะข้อมูลของการวัดเชิงจิตวิสัย อาจวัดเป็นเชิงปริมาณ คือ คะแนน หรือวัดเชิงคุณภาพ คือ การให้บุคคลบรรยายหรือบอกสภาพการณ์ที่บุคคลนั้นประสบอยู่ การวัดเชิงจิตวิทยานี้ได้รับความสนใจจากนักวิจัยจำนวนมาก ซึ่งมีความคิดเห็นที่สอดคล้องตรงกันว่า วิธีนี้สามารถประเมินความพอใจในชีวิตของบุคคลได้ (Andrews and Withey. 1967 ; Campbell. 1981)

การวัดความพอใจในชีวิตสามารถประเมินได้เป็น 2 ระดับ คือ ในระดับภาพรวมของชีวิต (global) และในส่วนย่อยของชีวิต (concern) เช่น ด้านชีวิตครอบครัว ชีวิตการทำงาน เป็นต้น (Horley. 1984 : 126 Citing Andrews and Withey. 1976)

วิธีการวัดความพอใจในชีวิตแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่วัดความพอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้หรือคำถามประโยคเดียว (single-item scale) และกลุ่มที่วัดความ

พอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้หรือคำถามหลายประโยค (multi-item scale) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การวัดความพอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้หรือคำถามประโยคเดียว โดยนักวิจัยจะถามบุคคลด้วยตัวบ่งชี้หรือคำถามประโยคเดียว เพื่อให้ผู้ถูกวัดประเมินสรุปความพอใจในชีวิตโดยภาพรวม ซึ่งได้จากการสะท้อนภาพประสบการณ์ทั่ว ๆ ไป ด้วยการรู้คิด และตัดสินจากความจริงที่เขาเป็นหรือประสบอยู่ในชีวิต นักวิจัยในกลุ่มนี้เชื่อว่าความพอใจในชีวิตประกอบด้วยโครงสร้างมิติเดียว ตัวอย่างนักวิจัยที่ใช้การวัดด้วยวิธีการนี้ ได้แก่ แคนทริล (Cantril. 1965) วัดความพอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้เป็นรูปบันได 11 ขั้น (ladder scale) บันไดขั้นบนสุด แทน "ชีวิตนี้ดีที่สุดเท่าที่คาดหวังว่าจะมีได้" และบันไดขั้นล่างสุด แทน "ชีวิตนี้เลวร้ายที่สุด" แคมเบล (Campbell. 1976) วัดความพอใจในชีวิตในด้านต่าง ๆ ด้วยคำคุณศัพท์ประกอบมาตราส่วนประเมินค่า 1 ถึง 7 (semantic differential scale) แอนดรูส์ และวิเธย์ (Andrews and Withey. 1976) วัดความพอใจในชีวิตโดยการวัดความรู้สึกด้วยคำคุณศัพท์ จาก "ยินดีที่สุด" ถึง "เศร้าเสียใจ" (Delighted-Terrible scale) ประกอบมาตราส่วนประเมินค่า 1 ถึง 7 นอกจากนี้ยังได้ใช้รูปใบหน้า (face scale) 7 ภาพวัดความพอใจในชีวิต ด้วยการเปลี่ยนแปลงลักษณะของปากในแต่ละภาพ จาก "ยิ้มแย้ม" จนถึง "หน้าบึ้ง" (ไม่พอใจ) เป็นต้น การวัดความพอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้หรือคำถามประโยคเดียวนี้ มีข้อดี คือ ข้อความสั้นกระทัดรัด และวัดได้ง่ายเหมาะที่จะนำไปใช้กับกลุ่มเด็ก และกลุ่มผู้ใหญ่วัยหนุ่มสาว แต่มีข้อด้อยที่ความเชื่อมั่น (reliability) น้อยกว่าการวัดความพอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้หรือคำถามหลายประโยค เช่น ความเชื่อมั่นของการวัดความพอใจในชีวิตด้วยบันไดของแคนทริลมีค่าเท่ากับ .65 (Palmore and Kivett. 1977) และความเชื่อมั่นของการวัดความพอใจในชีวิตด้วยคำคุณศัพท์จาก "ยินดีที่สุด" ถึง "เศร้าเสียใจ" (D-T scale) มีค่าความเชื่อมั่น .66 และจากนั้น 6 เดือน ความเชื่อมั่นลดลงเหลือ .40 เป็นต้น (Diener. 1984 : 544) ทั้งนี้อาจเนื่องจากความแตกต่างของบุคคลในระดับที่คาดหวัง (Robinson and Shaver. 1973 : 15)

การวัดความพอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้ หรือคำถามหลายประโยคนี้เป็นวิธีการวัดนิยมใช้กันมากกับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยนักวิจัยจะใช้คำถามหลายประโยคที่เป็นโครงสร้าง (construct) ตามความหมายของความพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นการวัดความรู้สึกพอใจใน

190661

ตามความเป็นจริงในโลกที่ตนเองเผชิญหรือประสบอยู่ แล้วทำการประเมินและตัดสินใจด้วยตนเอง นักวิจัยที่ใช้วิธีการวัดแบบนี้เชื่อว่า ความพอใจในชีวิตประกอบด้วยโครงสร้างหลายมิติ จึงสร้างคำถามหลายประโยคมาวัดความพอใจในชีวิตของบุคคล ได้แก่ นูการ์เทนและคนอื่น ๆ (Neugarten and others. 1961 : 134-143) ซึ่งเชื่อว่าความพอใจในชีวิตประกอบด้วยโครงสร้าง 5 มิติ คือ (1) ความรู้สึกร่าเริง หรือเบิกบานในการดำเนินชีวิต (zest for life) (2) การมีความตั้งใจและอดทนต่อชีวิต (resolution and fortitude) (3) ความสอดคล้องระหว่างความปรารถนา และการได้รับการตอบสนองตามเป้าหมาย (congruence between desired and achieved goals) (4) ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง (self concept) และ (5) การมีอารมณ์แจ่มใส (mood tone) และได้สร้างคำถาม 20 ประโยคเป็นเครื่องมือวัดความพอใจในชีวิตชุดเอ (Life Satisfaction Index A : LSIA) ลอร์ตัน (Lawton. 1972) สร้างคำถาม 17 ประโยควัดการปรับตัวทางด้านอารมณ์หรือขวัญของผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือ PGCMS (Philadephia Geriatic Center Morale Scale) เป็นต้น

การวัดความพอใจในชีวิตตามแนวคิดของนูการ์เทน และคนอื่น ๆ เป็นที่ยอมรับและนำไปใช้วัดความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย นักวิจัยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นวิธีการวัดที่สามารถประเมินความพอใจในชีวิตของบุคคลที่น่าเชื่อถือและมีความเชื่อมั่นสูง ดังเช่น นูการ์เทนและคนอื่น ๆ (1961 : 138-139) ได้รายงานว่า เครื่องมือ LSIA มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .78 (Spearman-Brown coefficient) และจากผลการตัดสินใจ 885 คู่พบว่า ร้อยละ 92 ถึง 97 เห็นด้วยกับโครงสร้างใน 5 มิติของความพอใจในชีวิต รวมทั้งผลจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายใน 5 มิติพบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตั้งแต่ .07 ถึง .84 อาดัม (Adams. 1969 :470-474) ได้ทำการวิเคราะห์เครื่องมือ LSIA ของนูการ์เทนและคนอื่น ๆ นี้แล้วพบว่า องค์ประกอบของความพอใจในชีวิตทั้ง 5 มิติ สามารถอธิบายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้ คือ มิติที่ 1 อธิบายได้ร้อยละ 34 มิติที่ 2 3 4 และ 5 อธิบายได้ร้อยละ 8, 7, 5 และ 4 ตามลำดับ และใน 20 ประโยคมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รายข้อ (biserial correlation) ตั้งแต่ .16 ถึง .55 ลอร์ตัน (Lawton.

1972) ได้รายงานว่าเครื่องมือนี้มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับ Life Satisfaction Index Z เท่ากับ .94 และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ กับ PGCMS เท่ากับ .57 และศรีเรือน แก้วกังวาล (2532) ได้รายงานค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือชุดนี้เท่ากับ .86

จะเห็นได้ว่าการวัดความพอใจในชีวิตด้วยตัวบ่งชี้หรือคำถามหลายประโยคตามแนวคิดของนูการ์เทน และคนอื่น ๆ น่าจะเป็นวิธีการวัดที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือได้ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกและนำเครื่องมือวัดมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพอใจในชีวิต

ความพอใจในชีวิตของแต่ละบุคคลย่อมแปรผันไปตามกาละเทศะ และสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งยังแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลอีกด้วย การศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในต่างประเทศมีมานานแล้ว และมีการศึกษากันอย่างกว้างขวางทั้งระยะสั้นและระยะยาว สำหรับประเทศไทยการศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น และตัวแปรที่มีผู้นิยมศึกษากันมาก ได้แก่ ตัวแปรทางด้านสุขภาพอนามัย ตัวแปรที่มีการศึกษากันน้อย คือ ตัวแปรทางสังคม และจิตวิทยา (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2532 : 2) ส่วนตัวแปรลักษณะทางบุคลิกภาพ และตัวแปรทางสังคมวิทยายังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน จึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย

บุคลิกภาพกับความพอใจในชีวิต

ความหมายของบุคลิกภาพ บุคลิกภาพ (personality) หมายถึง คุณลักษณะหนึ่งซึ่งแยกบุคคลให้เราเห็นได้ว่าไม่เหมือนกัน แต่ละคนจะมีแบบฉบับของคุณลักษณะกลุ่มนี้เป็นของตนเอง (จรรจา สุวรรณทัต. 2526 : 74) คุณลักษณะกลุ่มนี้ ได้แก่ ลักษณะท่าทีการแสดงออก รูปร่างหน้าตา เชาว์ปัญญา ค่านิยม เจตคติ แรงจูงใจ อารมณ์ และลักษณะนิสัย (traits) (Allport. 1961 : 28 ; Gordon. 1963 14 ; Cattell. 1970 ; 2-3 ; Morris. 1979 ; 618) ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากพันธุกรรม และ

สิ่งแวดล้อม (Anastasi. 1969 ; 111 ; Munn. 1969 : 258) ดังนั้นบุคลิกภาพจึงเป็นคุณสมบัติส่วนตัวโดยรวมทางจิตวิทยาของบุคคลนั้น เพื่อใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (Hilgard. 1962 : 447 ; McCannell. 1974 : 610) บุคลิกภาพของบุคคลจึงมีพัฒนาการและปรับเปลี่ยน เพื่อทำให้ตัวเองอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ความสำคัญของบุคลิกภาพ การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จ หรือความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตทั้งด้านส่วนตัวและการงานอาชีพได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลนั้นเป็นสิ่งสำคัญ (ตุ้ย ชุมสาย. 2508 : 3-4 ; วัชรี ถุวะคำ. 2524 : 17) ทั้งนี้เนื่องจากบุคลิกภาพเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ (Allport. 1961 : 4 ; Cattell. 1970 : 311 ; Eysenck. 1970 : 57) ดังนั้นบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ (healthy personality) จะสามารถเรียนรู้และรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตนและในสังคมได้อย่างถ่องแท้ ทำให้สามารถปรับตัวได้ดี (Erikson. 1959 : 51) และมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา สำหรับในช่วงวัยสูงอายุ (61-80 ปี) บุคคลจะมีพัฒนาการของบุคลิกภาพอยู่ในขั้นที่ 8 คือ ความภาคภูมิใจในเกียรติยศของตน - ความท้อแท้สิ้นหวัง (ego integrity - despair) หมายความว่า บุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีความสุขและมีความพร้อมที่จะตายอย่างสงบ ส่วนบุคคลที่ปรับตัวไม่ได้จะเป็นผู้สูงอายุที่มีความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง จะหมกมุ่นอยู่กับตนเอง และกลัวความตาย (Erikson. 1970) สอดคล้องกับแนวคิดในทฤษฎีบุคลิกภาพของผู้สูงอายุซึ่งเชื่อว่า ลักษณะทางบุคลิกภาพเชิงบวกของผู้สูงอายุจะยอมรับสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป และจะมีความเครียดน้อย รวมทั้งมีความพอใจในชีวิตสูงเมื่ออายุมากขึ้น (Neugarten. 1977 : 641) ลักษณะทางบุคลิกภาพเชิงบวก ได้แก่ มีความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น เข้ากับคนอื่นได้ง่าย ยอมรับประสบการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ และมีความมั่นคงในสภาวะอารมณ์ เป็นต้น

สรุปความได้ว่า ลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุมีความสำคัญอย่างมากต่อการปรับตัวทางสังคม เพื่อให้มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีความพอใจในชีวิตโดยเฉพาะลักษณะทางบุคลิกภาพเชิงบวกของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าบุคลิกภาพแสดงตัว และบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์น่าจะทำให้ผู้สูงอายุไทยมีความพอใจในชีวิตสูง จึงได้ทำการ

ศึกษาบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างในการวิจัยครั้งนี้

ทฤษฎีบุคลิกภาพ (personality theory) ประกอบด้วยหลายทฤษฎี แต่ละทฤษฎีมีหลักการ เหตุผล ความเชื่อ และแนวคิดที่แตกต่างกัน โดยสรุปดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้างมนุษย์ (constitutional theory) ของเครชเมอร์ (Kretschmer. 1936 อ้างถึงใน พนมพร พนมวัน ณ อยุธยา. 2533 : 12-13) และเชลดอน (Sheldon. 1942) ได้อธิบายบุคลิกภาพของบุคคลตามรูปร่างลักษณะที่ต่างกัน โดยมองข้ามความแตกต่างด้านความรู้สึก อารมณ์ และด้านอื่น ๆ จึงทำให้ทฤษฎีนี้ไม่เป็นที่นิยมศึกษากันในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปร่างลักษณะกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลแล้วไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic theory) ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud. 1937) อธิบายว่าบุคลิกภาพของบุคคลแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ จิตไร้สำนึก (id) จิตสำนึก (ego) และมโนธรรม (superego) ซึ่งแต่ละส่วนจะมีลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง บุคคลแต่ละคนจำเป็นต้องมีสัดส่วนของทั้งสามส่วนให้พอเหมาะ เมื่อมีการขัดกันขององค์ประกอบทั้งสามจะทำให้เกิดเป็นความขัดแย้งและมีความวิตกกังวล บุคคลจะมีกลไกการป้องกันตนเอง (defense mechanism) การนำกลไกดังกล่าวมาใช้ควรต้องอยู่ในลักษณะที่เหมาะสมในสถานการณ์และระยะเวลาที่เกิดขึ้น ถ้าการใช้กลไกการป้องกันตนเองไม่เหมาะสม จะนำไปสู่การมีบุคลิกภาพผิดปกติ (personality disorder) และฟรอยด์ยังเชื่อว่า ประสบการณ์ต่าง ๆ ในช่วงวัยเด็กมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพ โดยเฉพาะความพึงพอใจทางเพศ(psychosexual pleasure)ในระยะต่าง ๆ ของช่วงชีวิต ถ้ามีการหยุดชะงักในขั้นต้นย่อมมีผลต่อบุคลิกภาพในขั้นถัดไปด้วย การวิเคราะห์บุคลิกภาพตามแนวคิดของฟรอยด์จึงมักใช้กับบุคคลที่มีบุคลิกภาพผิดปกติ

3. ทฤษฎีจิตวิทยาวิเคราะห์ (analytical psychology theory) จุง (Jung. 1939) อธิบายว่า บุคลิกภาพของบุคคลประกอบด้วยสัดส่วนที่สมดุลย์กันใน 3 ส่วน คือ (1) ความสมดุลย์ของพลังในจิตสำนึก (conscious) กับจิตไร้สำนึก(unconscious)

(2) ความสมดุลย์ของคุณลักษณะด้านความเป็นชายกับความเป็นหญิง และ (3) ความสมดุลย์ระหว่างบุคลิกภาพเก็บตัว (introvert) กับบุคลิกภาพแสดงตัว (extrovert) อิริคสัน (Erikson. 1959) ได้อธิบายพัฒนาการทางบุคลิกภาพเชิงจิต-สังคม (psycho-social) ของบุคคลตั้งแต่แรกเกิดถึงตลอดชีวิตไว้ 8 ขั้น ซึ่งในแต่ละขั้นของช่วงชีวิตบุคคลต้องเผชิญกับปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และสังคม จึงทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อพัฒนาเอกลักษณะแห่งอีโก้ (ego identity) จนเป็นบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ (healthy personality) ถ้าบุคคลเกิดความสับสนในบทบาท (role confusion or alienation) หรือใช้กลไกการป้องกันตัวเองมากเกินไป อาจกลายไปเป็นความบกพร่องทางบุคลิกภาพได้ สำหรับในช่วงวัยสูงอายุ (60-80 ปี) พัฒนาการของบุคลิกภาพอยู่ในขั้นที่ 8 ความภาคภูมิใจในเกียรติของตน-ความท้อแท้สิ้นหวัง (ego Integrity-despair) คือ บุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีความสุขและมีความพร้อมที่จะตายอย่างสงบ ส่วนบุคคลที่ปรับตัวไม่ได้จะมีความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง หมกมุ่นกับตัวเอง และกลัวความตาย เป็นต้น

4. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (behavioral theory) สกินเนอร์ (Skinner. 1953) อธิบายบุคลิกภาพของบุคคลว่าเกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งมาจากการสร้างเงื่อนไข โดยเฉพาะการได้รับรางวัลจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ จนกลายเป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่จะใช้ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ดังนั้นบุคคลที่มีพฤติกรรมแปลก ๆ หรือพฤติกรรมผิดปกติอาจเกิดจากการได้รับรางวัล หรือได้รับความพึงพอใจทุกครั้งที่แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นออกไป

5. ทฤษฎีลักษณะนิสัย (trait theory) อธิบายบุคลิกภาพตามลักษณะนิสัย (traits) ย่อย ๆ หลายลักษณะรวมกัน มีนักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีนี้หลายท่าน ได้แก่ อัลพอร์ท (Allport. 1961) ได้แบ่งบุคลิกภาพของบุคคลเป็น 2 ลักษณะนิสัย คือ (1) ลักษณะนิสัยทั่วไป (common traits) เป็นลักษณะนิสัยที่มีอยู่ทุกคนคล้ายคลึงกัน เช่น ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมทางสังคม และ (2) ลักษณะนิสัยเฉพาะบุคคล (individual traits) เป็นลักษณะนิสัยที่ทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เช่น แรงจูงใจ เจตคติ เป็นต้น และแคทแทล (Cattell. 1970) ได้อธิบายบุคลิกภาพของบุคคลว่าประกอบด้วย

2 ลักษณะนิสัย คือ (1) ลักษณะนิสัยเปลือกนอก (surface traits) ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมให้เราสังเกตเห็นได้ และ (2) ลักษณะนิสัยต้นตอ (source traits) ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน และมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของลักษณะนิสัยเปลือกนอก ผลจากการศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ พบองค์ประกอบของบุคลิกภาพ 16 อย่าง (sixteen personality factor traits) ซึ่งมีลักษณะคู่ค้านกัน เช่น การเข้าสังคมกับการปลีกตัวออกจากสังคม ความมั่นคงทางอารมณ์กับอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย เป็นต้น และองค์ประกอบของบุคลิกภาพ 16 อย่างนี้ เป็นโครงสร้างทางจิต และเป็นบุคลิกภาพพื้นฐานที่สำคัญของบุคคล (Cattell. 1970 : 319) สอดคล้องกับการศึกษาของไอเซงค์ (Eysenck. 1964) ซึ่งศึกษาด้วยวิธีการเดียวกับแคทเทลแล้ว พบว่า บุคลิกภาพพื้นฐานที่สำคัญในการปรับตัวทางสังคมของบุคคล มีอยู่ 2 มิติ มิติที่หนึ่ง คือ การเก็บตัว (introversion) คู่ค้านกับการแสดงตัว (extraversion)และมิติที่สอง คือการหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ (neuroticism) คู่ค้านกับการมั่นคงในสภาวะอารมณ์ (emotional stability) (Eysenck. 1970 : 59-60)

จะเห็นได้ว่า แต่ละทฤษฎีมีความพยายามที่จะอธิบายและวิเคราะห์บุคลิกภาพของบุคคลอย่างมีแบบแผน รัดกุม และเป็นระบบ โดยเฉพาะทฤษฎีลักษณะนิสัยเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมกันมากในปัจจุบัน เนื่องจากทฤษฎีนี้แสดงให้เห็นว่า บุคลิกภาพสามารถวัดได้ และสามารถอธิบายได้ว่า พฤติกรรมเป็นผลมาจากบุคลิกภาพตามลักษณะนิสัยด้วยหลักตรรกศาสตร์ (logic) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงทำให้ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีลักษณะนิสัยตามแนวคิดของไอเซงค์ในการศึกษาครั้งนี้

บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์

บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์เป็นลักษณะทางบุคลิกภาพของบุคคลที่มีการศึกษามานานแล้ว และได้รับการให้คำนิยามในทัศนะที่คล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้คำนิยามตามแนวคิดของไอเซงค์ ทั้งนี้เพราะมีความหมายชัดเจนและครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ และเพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการวัดตัวแปรนี้

ความหมายของบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ไอเซงค์ (Eysenck. 1970 : 59 - 60) ได้ให้ความหมายของลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ไว้ดังนี้

ลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัว (introvert personality) หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะเงียบขรึม ชอบคิดพิจารณาตนเอง ไม่ชอบการพบปะพูดคุยกับบุคคลอื่นยกเว้นคนใกล้ชิดหรือเพื่อนสนิท ชอบอ่านหนังสือมากกว่าเข้าสังคม ชอบวางแผนต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า รับการกระตุ้นจากภายนอกได้น้อย ไม่ชอบความตื่นเต้น ใช้ชีวิตอย่างเคร่งเครียดมีระเบียบแบบแผน ควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ดี โดยปกติไม่มีความประพฤติในทางก้าวร้าว ค่อนข้างมองโลกในแง่ร้าย มีค่านิยมที่ยึดมาตรฐานทางศีลธรรม หรือกล่าวโดยสรุปลักษณะเก็บตัว คือ บุคคลที่มีการควบคุมตนเอง และมีพฤติกรรมรับผิดชอบ

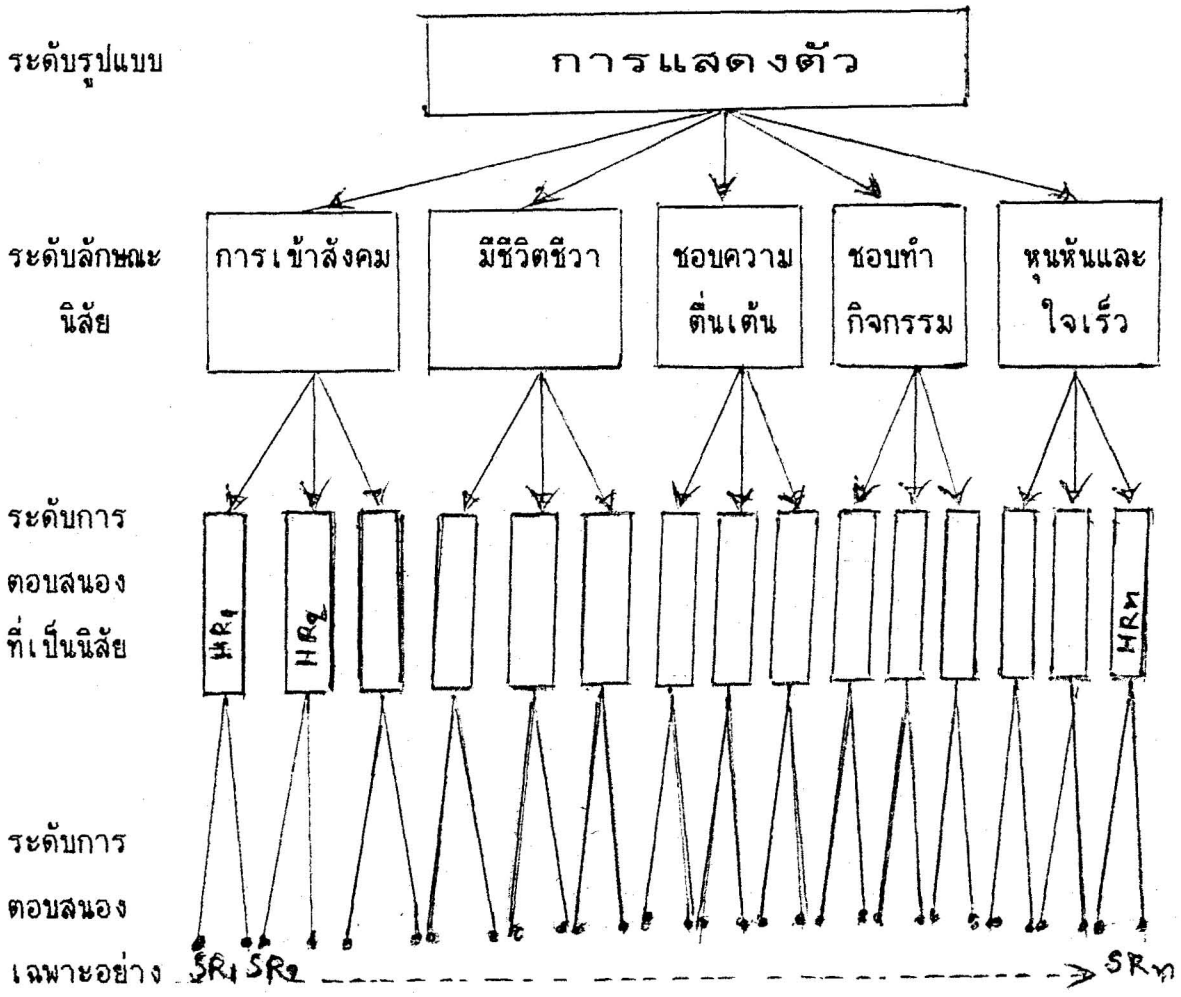
ลักษณะบุคลิกภาพแสดงตัว (extrovert personality) หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการเข้าสังคม ชอบงานสังสรรค์รื่นเริง มีเพื่อนมาก ช่างพูดช่างคุย ไม่ชอบการเรียนหรือการทำงานตามลำพัง ชอบความตื่นเต้น รับการกระตุ้นจากภายนอกได้มาก ชอบการเปลี่ยนแปลง ชอบทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดเวลา ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบความเป็นอิสระและชอบความสนุกสนานตลกขบขัน ค่อนข้างมองโลกในแง่ดี ก้าวร้าวและอารมณ์เสียได้ง่าย หรือกล่าวโดยสรุปลักษณะแสดงตัว คือ บุคคลที่มีความสามารถทางสังคมและมีแรงกระตุ้นในตนเอง

ลักษณะบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ (neurotic personality) หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะอารมณ์อ่อนไหว คิดมาก จิตใจหดหู่ หงุดหงิดง่าย เจ้าอารมณ์ชอบตามใจตนเอง ตื่นเต้นง่าย อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย มองโลกในแง่ร้าย วิตกกังวลง่าย ขาดสมาธิ ชอบหวาดระแวง และมีแนวโน้มจะเป็นโรคประสาทได้ง่ายเมื่อมีปัญหาสะเทือนใจ

ลักษณะบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ (emotional-stability personality) หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะอารมณ์หนักแน่น สุขุมเยือกเย็น มีจิตใจรักสงบ ควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ดี รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นลักษณะบุคลิกภาพที่แสดงถึงการมีสุขภาพจิตดี

ความสำคัญของบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ บุคคลที่มีวุฒิภาวะหรือมีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์จะต้องมีความสมดุลย์ของลักษณะการเก็บตัว-แสดงตัว และลักษณะการหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ โดยส่วนใดจะเด่นหรือด้อยขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล แต่ถ้ามีลักษณะบุคลิกภาพในส่วนใดส่วนหนึ่งมากเกินไป หรือไม่เหมาะสมกันแล้ว บุคคลจะประสบกับความล้มเหลวในการปรับตัวทางสังคม ทำให้ต้องหลีกหนี หรือแยกตัวออกจากสังคม และอาจกลายเป็นโรคจิต โรคประสาทได้ในที่สุด (Hall and Lindzey. 1970 : 89-91) ทั้งนี้เพราะลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์เป็นบุคลิกภาพพื้นฐานที่จะส่งเสริมหรือยับยั้งความสามารถทางสังคมของบุคคล (Wilson. 1977 : 206-208) และมีความสำคัญในการอธิบายหรือทำนายพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ด้วย (Cattell.1950 : 2; Eysenck. 1970 : 59-60)

การวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ การประเมินลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยา การศึกษาลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และลักษณะบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องมือวัดบุคลิกภาพชนิดปรนัย (objective psychological test) ตามแนวคิดของไอเซงค์ ซึ่งไอเซงค์ได้อธิบายว่าบุคลิกภาพประกอบด้วยลักษณะพฤติกรรม 4 ระดับซึ่งจัดระบบตามขั้นจากระดับต่ำสุด ถึงระดับสูงสุด โดยเริ่มจากระดับการตอบสนองเฉพาะอย่างหลาย ๆ พฤติกรรมที่คล้ายกันจะรวมกลุ่มขึ้นเป็นระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย แล้วการตอบสนองที่เป็นนิสัยคล้าย ๆ กันจะรวมกลุ่มเป็นลักษณะนิสัย ระดับสุดท้ายสูงสุด คือ ลักษณะนิสัยที่รวมกลุ่มจนเป็นบุคลิกภาพแบบต่าง ๆ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แสดงการจัดระบบระดับชั้นของบุคลิกภาพแสดงตัว

(ดัดแปลงมาจาก Eysenck.1970 : 13)

ระดับต่ำสุด คือ ระดับการตอบสนองเฉพาะอย่าง (specific responses)ใช้สัญญลักษณ์ SR_1, SR_2,.....SR_n พฤติกรรมในระดับนี้ คือ การแสดงออก (acts) ต่าง ๆได้แก่ การตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน พฤติกรรมระดับนี้สามารถสังเกตได้ และพฤติกรรมอาจเป็นลักษณะ (characteristic) ของบุคคลหรือไม่ก็ได้ เช่น การพูด การฟัง ไปเที่ยว เป็นต้น

ระดับที่สอง คือ ระดับการตอบสนองที่เป็นนิสัย (habitual responses) ใช้สัญญลักษณ์ HR_1, HR_2,....HR_n พฤติกรรมในระดับนี้ คือ การตอบสนองเฉพาะอย่าง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ถ้าสถานการณ์ในชีวิตประจำวันเกิดขึ้นซ้ำเดิมบุคคลจะแสดงปฏิกริยาในลักษณะคล้ายคลึงกับปฏิกริยาเดิม เช่น ชอบพูดคุยมากกว่าฟัง ชอบไปงานสังสรรค์ เป็นต้น

ระดับที่สาม คือ ระดับลักษณะนิสัย (traits)เป็นการตอบสนองที่มีระเบียบ และมีความคงเส้นคงวา ลักษณะนิสัยนี้เกิดจากการจัดระบบของนิสัยหลาย ๆ กลุ่มที่แสดงออกเป็นแบบเดียวกัน ได้แก่ การเข้าสังคม (sociability) มีชีวิตชีวา (liveliness) ชอบความตื่นเต้น (excitability) ชอบทำกิจกรรม (activity) ความหุนหันและใจเร็ว (impulsiveness)

ระดับสูงสุด คือ ระดับรูปแบบของบุคลิกภาพ (types)เป็นแบบของบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งจัดระบบมาจากลักษณะนิสัยหลาย ๆ อย่างมารวมกลุ่มกัน ทำให้บุคคลนั้นมีบุคลิกภาพลักษณะใดลักษณะหนึ่งเฉพาะ สำหรับใน ภาพประกอบ 1 คือ ตัวแปรบุคลิกภาพแสดงตัว

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันของบุคคลจะก่อรูปขึ้นเป็นบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ซึ่งปรากฏให้บุคคลอื่นเห็น และสามารถวัดได้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เครื่องมือวัดบุคลิกภาพไอเซงค์ (Eysenck Personality Inventory ย่อ EPI) เป็นเครื่องมือสำหรับการวัดตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์

เครื่องมือวัดบุคลิกภาพ ไอเซงค์ (EPI)นี้สร้าง โดยไอเซงค์ และไอเซงค์ (Eysenck and Eysenck. 1964) ซึ่งได้พัฒนามาจากเครื่องมือวัดบุคลิกภาพมอร์ดสเลย์ (Mandsley Personality Inventory ย่อ MPI) เครื่องมือวัดบุคลิกภาพไอเซงค์ประกอบด้วยข้อคำถามที่เป็นมาตรฐาน (standardized) 48 ประโยค

สำหรับวัดลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว 24 ประโยค และวัดลักษณะบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ 24 ประโยค โดยใช้สถานการณ์ที่แสดงถึงลักษณะนิสัยดังกล่าว แล้วให้ผู้ถูกวัดประเมินตนเองว่าลักษณะนิสัยเหล่านั้นตรงกับความรู้สึกหรือลักษณะนิสัยของตนหรือไม่ ด้วยการตอบว่า "ใช่" (yes) หรือ "ไม่ใช่" (no)จากนั้นนำผลรวมของคะแนนมาพิจารณาว่าผู้ตอบมีลักษณะบุคลิกภาพเก็บตัวหรือแสดงตัว และหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์หรือมั่นคงในสภาวะอารมณ์ ผลจากการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือวัด EPI กับกลุ่มคนปกติ กลุ่มคนโรคประสาทและกลุ่มคนโรคจิต พบว่ามีความสัมพันธ์กันสูงมากกับเครื่องมือวัด MPI มีความคงที่ภายใน และมีค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการทดสอบซ้ำ (test-retest) เท่ากับได้แก่ งานวิจัยของนวลละออ สุภาผล (2532) แปลและเรียบเรียงเฉพาะเครื่องมือวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวมา แล้วหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาได้เท่ากับ .69 และงานวิจัยของพนมพร พนมวัน ณ อยุธยา (2533) แปล และเรียบเรียงเครื่องมือวัดทั้งบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์มาใช้ แล้วหาความเชื่อมั่นของแบบวัดได้เท่ากับ .51

จึงสรุปได้ว่า วิธีการวัดและเครื่องมือวัดตามแนวคิดของไอเซงค์น่าเชื่อถือ และเหมาะสมกับการวัดตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์

บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ กับความพอใจในชีวิต

งานวิจัยลักษณะทางบุคลิกภาพและการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางบุคลิกภาพในกลุ่มผู้สูงอายุมีทำกันอยู่น้อยยังไม่แพร่หลายมากนัก นักวิจัยส่วนใหญ่นิยมทำการวิจัยกันมากในกลุ่มเด็กวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักวิจัยเห็นว่า ลักษณะทางบุคลิกภาพของเด็กวัยรุ่นอยู่ในช่วงระยะเริ่มต้นกำลังมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าวัยสูงอายุ และการศึกษาลักษณะทางบุคลิกภาพในกลุ่มผู้สูงอายุนั้นเป็นเรื่องยาก รวมทั้งต้องเป็นการศึกษาระยะยาวจึงจะดูการเปลี่ยนแปลงหรือการคงที่ของบุคลิกภาพของผู้สูงอายุได้ งานวิจัยลักษณะทาง

บุคลิกภาพในกลุ่มผู้สูงอายุเรื่องแรกที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ คือ งานวิจัยของไรชาร์ดและคนอื่น ๆ (Reichard and others. 1962) เป็นการศึกษาระยะสั้นที่ใช้กรอบแนวคิดตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์โดยทำการศึกษาลักษณะทางบุคลิกภาพ 115 อย่างกับกลุ่มผู้สูงอายุชายชาวอเมริกันอายุ 55-84 ปี จำนวน 87 คน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะบุคลิกภาพ 5 แบบมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น และลักษณะบุคลิกภาพแบบมีวุฒิภาวะ (mature) แบบพึ่งพา (rocking chair) และแบบปกป้อง (armored) ปรับตัวได้ดีในช่วงวัยสูงอายุ ส่วนลักษณะบุคลิกภาพแบบโกรธง่าย (angry) และแบบเกลียดตัวเอง (self-haters) ปรับตัวไม่ได้ และมักมีอารมณ์ซึมเศร้าอยู่บ่อย ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของฮาวิกเฮอร์ (Havighurst. 1968 : 20-23) ซึ่งพบว่า ลักษณะบุคลิกภาพทั้ง 5 แบบดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปรับตัวทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม และความพอใจในชีวิต อย่างไรก็ตามลักษณะบุคลิกภาพทั้ง 5 แบบนั้นยังไม่เหมาะสมเพียงพอในการอธิบายลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุได้ครอบคลุม นูการ์เทน (Neugarten.1965: 249-256) จึงได้ทำการศึกษาลักษณะทางบุคลิกภาพอีก 45 อย่าง กับกลุ่มผู้สูงอายุชาวเมืองแคนซัสซิตี้ (Kansas City) ทั้งชายและหญิงอายุ 70-79 ปี จำนวน 159 คน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะบุคลิกภาพ 4 แบบ มีความสัมพันธ์กับการปรับตัว การมีส่วนร่วมในสังคมและความพอใจในชีวิตเช่นกัน และลักษณะบุคลิกภาพแบบมีความสมดุล (integrated) แบบปกป้อง--ต่อสู้ (armored-defended) และแบบคล้อยตาม-พึ่งพา (passive-dependent) ปรับตัวได้ดี มีส่วนร่วมในสังคมมาก และมีระดับความพอใจในชีวิตสูง ส่วนลักษณะบุคลิกภาพแบบไม่มีระบบ (disorganized) ปรับตัวไม่ได้ มีส่วนร่วมในสังคมน้อย และมีระดับความพอใจในชีวิตต่ำ

จะเห็นได้ว่าลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุ ตามลักษณะทางชีวสังคมที่ต่างกัน มีอิทธิพลต่อความสามารถในการปรับตัวทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม และความพอใจในชีวิต โดยเฉพาะลักษณะบุคลิกภาพเชิงบวก ได้แก่ บุคลิกภาพแสดงตัว บุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ ดังเช่น ผลการศึกษาของวิลสัน (Wilson.1967 : 294) พบผลว่า คนที่มีความสุขมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ อายุน้อย มีบุคลิกภาพแสดงตัว มองโลกในแง่ดี ไม่มีความกังวล และมีความกระตือรือร้นสูง รวมทั้งพบผลว่า คนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีความ

สุขมากกว่าคนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว สอดคล้องกับการศึกษาของคอสต้า และแมคครี (Costa and McCrae. 1980 : 671) พบผลว่า คนที่มีความสุขมีบุคลิกภาพแสดงตัว และบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ ส่วนคนที่ไม่มีความสุขมีบุคลิกภาพเก็บตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ รวมทั้งพบผลว่า คนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว บุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ มีการรับรู้ความผาสุกทางจิตใจได้มากกว่าคนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ นอกจากนี้คอสต้า แมคครี และนอรีส (Costa, McCrae and Norris. 1981 : 78-85) ยังได้ทำการศึกษาระยะยาวกับกลุ่มตัวอย่างชาย 557 คน ที่มีอายุ 17-97 ปี ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการปรับตัวทางสังคมในช่วง 4-8 ปี มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิต และผลสำเร็จของงาน .56 และ .49 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และลักษณะทางบุคลิกภาพในกลุ่มวัยผู้ใหญ่อายุ 18-49 ปี และกลุ่มวัยสูงอายุ 50-97 ปี สามารถทำนายความสามารถในการปรับตัวทางสังคมได้ ในกลุ่มวัยผู้ใหญ่ บุคลิกภาพแสดงตัวทำนายได้ .27 และบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ทำนายได้ -.21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนในกลุ่มผู้สูงอายุบุคลิกภาพแสดงตัวทำนายได้ .15 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 บุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ทำนายได้ -.26 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 บุคลิกภาพเก็บตัวทำนายได้ -.03 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการประมวลเอกสารงานวิจัย จึงสรุปความได้ว่า บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในสังคม และความพอใจในชีวิต รวมทั้งสามารถทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้ ผู้วิจัยจึงคาดว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว และมีส่วนร่วมในสังคมมาก จะมีความพอใจในชีวิตสูงผู้สูงอายุในกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย รวมทั้งคาดว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ และมีส่วนร่วมในสังคมมากจะมีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุในกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย

การมีส่วนร่วมในสังคมกับความพอใจในชีวิต

มนุษย์เราเกิดมาแล้วไม่สามารถจะอยู่ตามลำพังได้ แต่จะต้องมีการพึ่งพาและเกี่ยวข้องกับผู้อื่นตลอดชีวิต การที่บุคคลต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมก็เพื่อความสุขส่วนตัว และเพื่อสวัสดิภาพอันดีของมวลมนุษย์ (นิภา นิธยายน. 2520 : 226) ดังนั้น การเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์ของคนในสังคม จึงถือว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน ซึ่งเป็นผลทำให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว และเป็นชุมชน บุคคลในกลุ่มสังคมต่าง ๆ ดังกล่าวย่อมมีการกระทำกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน การมีส่วนร่วมในสังคมจึงมีความสำคัญกับสมาชิกในสังคมทุกคนและทุกวัย

ความหมายของการมีส่วนร่วมในสังคม การมีส่วนร่วมมีแนวคิดพื้นฐานว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม มีศักยภาพและศักดิ์ศรี(potential and dignity)บุคคลทุกคนจึงมีความสำคัญเท่ากัน การมีส่วนร่วมในสังคมตามทัศนะของนักรัฐศาสตร์ หมายถึงความร่วมมือ (cooperation) และความรับผิดชอบในการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งร่วมกัน โดยพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน และการมีส่วนร่วมในสังคมถือเป็นหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย ซึ่งสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องโดยสมัครใจเป็นอิสระตามความสนใจร่วมกันหรือตามระเบียบ ประเพณีและกฎหมาย ส่วนนักเศรษฐศาสตร์ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในสังคมว่า เป็นกลยุทธ์ในการช่วยจัดสรรทรัพยากร หรือผลผลิตให้กับประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับนักสังคมวิทยาให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในสังคม (social engagement) ว่า หมายถึงการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของรายบุคคล และในลักษณะกลุ่มคนมากระทำกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใดร่วมกัน หรือมีสัมพันธภาพต่อกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการหรือจุดมุ่งหมายของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในสังคมจึงทำให้เกิดผล 3 ประการคือ (1) สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (sense of belonging) (2) ความศรัทธาในตัวเอง (self-reliance) และ (3) ความเชื่อมั่นในตนเอง (self confidence) ฉะนั้น การมีส่วนร่วมในสังคมตามทัศนะของนักสังคมวิทยาจึงเป็นกระบวนการศึกษาด้วยตนเอง (self education) โดยเห็นว่า การเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องจะนำไป

สู่การเรียนรู้ถึงสภาพการณ์นั้น ๆ ด้วยตนเอง และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม (social activity) ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ego investment) กล่าวคือจะทำให้มีความรู้สึกสนใจต่อกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข และมีการทุ่มเทจิตใจของบุคคลที่ให้กับการทำกิจกรรม และเรื่องราวหรือบุคคลต่าง ๆ ในสังคม อันเป็นความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อกัน (Burgess. 1960 ; Goodenough. 1960 ; นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527 : 186-187)

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นตัวแปรที่มีความหมายในเชิงบวก และได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลายสาขาให้คำนิยามไว้ในทัศนะต่าง ๆ กัน สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำนิยามของการมีส่วนร่วมในสังคมตามทัศนะของนักสังคมวิทยา โดยจะวัดการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจของบุคคล ทั้งนี้เพราะเป็นความหมายที่มีประเด็นสำคัญและชัดเจนเหมาะสมกับงานวิจัยนี้

<u>ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในสังคม</u> นักจิตวิทยาถือว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมเป็นตัวบ่งชี้ถึงภาวะสุขภาพจิตและความสามารถในการปรับตัวของบุคคลนั้นได้อย่างหนึ่ง (Burgess, and others.1949) สอดคล้องกับแนวคิดของนักสังคมวิทยา ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมทางสังคมว่า เป็นหลักชีวิตของบุคคล กล่าวคือ การปรับตนของบุคคลมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับกิจกรรมทางสังคม ยิ่งมีกิจกรรมมากอย่างขึ้นเท่าใดก็จะปรับตัวได้มากขึ้นเท่านั้น(เพ็ญแข ประจนปัจจนึก. 2534 : 15) และนักทฤษฎีกิจกรรม (activity theory) เชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุข และมีความพอใจในชีวิต เมื่อยังคงสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จากที่เคยทำมาแล้วในช่วงวัยกลางคนไว้ให้ได้มาก และนานเท่าที่ตนจะทำได้ การลดหรือถูกจำกัดบทบาทและกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมจะเป็นการคัดค้านกับความต้องการจิตใจและสังคมของผู้สูงอายุ ฉะนั้นผู้สูงอายุจะพยายามต่อต้านหรือหากิจกรรมใหม่ ๆ มาทดแทนกิจกรรมที่สูญหายไปเพื่อรักษาทัศนคติและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไว้ (Havighurst. 1968 : 20-23; Lemon, Bengtson and Peterson. 1972 : 512-523)

ในสภาพสังคมที่ผ่านมาได้สนับสนุนให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในสังคมลดน้อยลง

และตกอยู่ในสภาพไม่มีบทบาททางสังคม (roleless) จึงก่อให้เกิดมโนภาพแห่งตนเชิงลบ เป็นผู้ไม่ยอมรับความชราภาพ และมีระดับความพอใจในชีวิตต่ำลง นักวิชาการ อาทิ เบอร์เกส (Burgess. 1960)ได้เสนอแนะว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการจัดบทบาทใหม่ ๆ ซึ่งควรประกอบด้วยความรับผิดชอบ และภาระหน้าที่ที่จะนำไปสู่ความเจริญงอกงามของชีวิต

สรุปความได้ว่า การมีส่วนร่วมในสังคมมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

<u>ทฤษฎีกิจกรรม</u> ทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากการศึกษาของคาแวน และคนอื่น ๆ (Cavan, and others. 1949) ฮาวิกเฮอร์ กับ อัลเบรชท์(Havighurst and Albrecht.1953) และมาแก้ไขปรับปรุงโดย เลมอน เบงท์สัน และปีเตอร์สัน (Lemon, Bengtson and Peterson. 1972) ได้แบ่งกิจกรรมทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (informal activity) กิจกรรมที่มีรูปแบบ (formal activity)และกิจกรรมที่กระทำตามลำพัง (solitary) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ เป็นกิจกรรมของผู้สูงอายุที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ทั้งในครอบครัวและในสังคม ไม่มีการกำหนดรูปแบบของเวลาในการปฏิบัติที่แน่นอน กิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุปฏิบัติร่วมกับสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดอื่น ๆ เช่น ญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน เป็นต้น กิจกรรมประเภทนี้จะเกิดขึ้นได้มากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับภาวะสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน รวมทั้งมักมีพฤติกรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Bengtson, and others. 1977) และเมื่อมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น ก็จะมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันเพิ่มมากขึ้นด้วย (Revicki and Mitchell. 1990 : 269) ตัวอย่างของกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ ได้แก่ การพบปะสังสรรค์กับญาติพี่น้องหรือเพื่อน การเป็นที่ปรึกษาแก่บุตรหลาน การช่วยทำงานบ้านหรืออบรมเลี้ยงดูหลาน และการทำงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของครอบครัวกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบนี้จึงให้ประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุ และครอบครัว

กิจกรรมที่มีรูปแบบ เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมในองค์กรต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน เช่น ศูนย์บริการทางสังคม สมาคมและชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ขององค์กร และผู้สูงอายุร่วมกันกำหนดและจัดขึ้น ซึ่งจะมีรูปแบบที่

แน่นอนชัดเจน กิจกรรมประเภทนี้เป็นกิจกรรมภายนอกครอบครัว ซึ่งผู้สูงอายุได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมและผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับหรือข้อตกลงขององค์กรนั้น ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามแนวที่ได้ร่วมกำหนดไว้ก่อนแล้ว กิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกจัดขึ้นก็เพื่อประโยชน์โดยตรงต่อผู้สูงอายุ ครอบครัว และสังคม ได้แก่ กิจกรรมการออกกำลังกาย จะช่วยส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีภาวะสุขภาพกายและจิตใจแข็งแรงสมบูรณ์ รวมทั้งในขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันมักมีการพูดคุย สังสรรค์และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ตลอดจนอาจเกิดการให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมเมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ นอกจากนี้ การมีเพื่อนอายุรุ่นเดียวกัน และการได้สนทนาในเรื่องที่อยู่ในความสนใจของคนวัยเดียวกัน อาจจะช่วยขจัดความเหงา ซึมเศร้า วิตกกังวลและให้กำลังใจในการมีชีวิตอยู่ต่อไป และรู้สึกว่าตนมีคุณค่าไม่เป็นภาระของครอบครัว สำหรับผู้สูงอายุที่มีสุขภาพกายแข็งแรง มีความรู้ความสามารถ และมีสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจสูงยังต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่ทำประโยชน์แก่สังคม เช่น กิจกรรมการเป็นอาสาสมัครทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เป็นต้น

กิจกรรมที่กระทำตามลำพัง เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ตามลำพังคนเดียว โดยไม่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ผู้สูงอายุจะทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจและพอใจอย่างสงบเงียบ ๆ เช่น การทำงานอดิเรก การเดินเล่น เป็นต้น ผู้สูงอายุจะได้ประโยชน์จากการทำกิจกรรมประเภทนี้ คือ ความสุข และความเพลิดเพลิน

สรุปได้ว่า การจัดแบ่งกิจกรรมตามแนวคิดของเลมอน และคนอื่น ๆ มีกิจกรรมภายในครอบครัว กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมส่วนบุคคล

แนวคิดในการจัดแบ่งกิจกรรมที่แตกต่างไปจากแนวคิดดังกล่าว คือ แนวคิดของเทเลอร์ (Taylor.1982 : 540-556) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้ในสถานสงเคราะห์คนชรา ศูนย์บริการทางสังคม และชมรมผู้สูงอายุในประเทศไทย การจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีนักสังคมสงเคราะห์ร่วมกับผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนดเพื่อประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ โดยพิจารณาจากภาวะสุขภาพ ความสนใจ และความต้องการของผู้สูงอายุเป็นเกณฑ์ กิจกรรมตามแนวคิดของเทเลอร์ที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจเข้าร่วมทำอยู่มี 6 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมอาชีวบำบัด (occupation therapy) กิจกรรมนันทนาการบำบัด (recreation therapy)กิจกรรม

บำบัดด้วยหนังสือ (biblio therapy) กิจกรรมทางศาสนา (religion therapy) กิจกรรมการออกกำลังกาย (physical exercise) และกิจกรรมอาสาสมัคร (volunteering) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมอาชีวบำบัด เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันความพิการ รวมทั้งมีหลายกิจกรรมย่อยที่เป็นการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย เช่น กิจกรรมงานช่างฝีมือประเภทต่าง ๆ กิจกรรมการทำสวนปลูกต้นไม้ เป็นต้น

กิจกรรมนันทนาการบำบัด เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทุกคนมีร่างกายแข็งแรง จิตใจแจ่มใส การจัดกิจกรรมนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ และเข้าถึงความต้องการทางจิตใจและสังคมของผู้สูงอายุ เพื่อก่อให้เกิดความสุข และความพอใจในชีวิต เช่น การแสดงพื้นบ้าน การวาดรูป การชมโทรทัศน์ การเต้นรำ การเล่นดนตรีเป็นหมู่คณะ เป็นต้น

กิจกรรมบำบัดด้วยหนังสือ เป็นกิจกรรมการอ่านหนังสือที่จัดขึ้นเพื่อผู้สูงอายุได้มีโอกาสอ่านหนังสือที่ตนสนใจ การอ่านหนังสือจะช่วยให้ได้ความรู้ ความเข้าใจในสาระเนื้อหาต่าง ๆ จากหนังสือ และพัฒนาให้เกิดวุฒิภาวะทางอารมณ์ จะทำให้ผู้อ่านหนังสือมีสุขภาพจิตดี ตลอดจนช่วยส่งเสริมให้ผู้อ่านมีการยอมรับคุณค่าในตนเอง นอกจากนี้ การอ่านหนังสือยังทำให้เกิดความสนุกเพลิดเพลิน ได้ความรู้ทันโลก ทันเหตุการณ์ และฝึกการคิด การจำของสมองได้อีกด้วย

กิจกรรมทางศาสนา การปฏิบัติกิจทางศาสนาเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้ผ่อนคลายความเครียด ลดความวิตกกังวล ผู้สูงอายุส่วนมากได้อาศัยกิจกรรมทางศาสนาช่วยแก้ปัญหาชีวิต (พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคนอื่น ๆ. 2523 : 100) และศาสนายังมีอิทธิพลต่อความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และบุคลิกภาพได้อีกด้วย กิจกรรมทางศาสนาที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้าร่วมด้วย ได้แก่ การฟังบรรยายธรรม การฝึกสมาธิ การทำบุญทอดผ้าป่าและทอดกฐิน เป็นต้น

กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย และออกแรงใช้พลังงาน อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายไปในทางที่ดีขึ้น ได้แก่ ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงของกระดูก และสมอง กระ

ดูกจะไม่กร่อนเปราะหักง่าย สมองไม่ลีบฝ่อ ทำให้มีความจำดี ไม่หลงลืมง่าย (อวย เกตุสิงห์. 2526 : 326) รวมทั้งกิจกรรมการออกกำลังกายเป็นกลุ่ม หรือหมู่คณะ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเกิดภาพลักษณ์ต่อตนเองไปใช้เชิงบวก ตลอดจนมีระดับความพอใจในชีวิตสูงขึ้นด้วย

กิจกรรมอาสาสมัคร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีความพร้อมด้านภาวะสุขภาพ ความรู้ความสามารถ และฐานะเศรษฐกิจได้ทำประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม การเป็นอาสาสมัครจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนมีค่า ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และการได้เข้าร่วมทำงานกิจกรรมอาสาสมัครมีผลต่อความสุข ความพอใจในชีวิต มากกว่าต้องการผลประโยชน์ตอบแทน ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุมีบทบาทในสังคมอย่างต่อเนื่อง(Osberg, amd others. 1987 : 228-230)

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมทั้ง 6 ประเภทดังกล่าวมาข้างต้นมีลักษณะเด่นร่วมกันประการหนึ่ง คือ เป็นกิจกรรมทางสังคมทำให้ผู้สูงอายุได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนอกครอบครัว การจัดจำแนกกิจกรรมแต่ละประเภทมีการกำหนดขอบข่ายของกิจกรรมไว้ค่อนข้างแน่นอนและชัดเจน ผู้สูงอายุสามารถเลือกเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมที่ตนสนใจหรือพอใจได้ง่าย และเป็นการสะดวกสำหรับเจ้าหน้าที่ หรือผู้สนับสนุนการจัดกิจกรรม ตั้งแต่การเตรียมวางแผนดำเนินการ ควบคุมติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปรับปรุง การจัดแบ่งกิจกรรมเป็น 6 ประเภทนี้จึงเหมาะสำหรับนำไปใช้ในสถานสงเคราะห์คนชรา ศูนย์บริการทางสังคม และชมรมผู้สูงอายุ แม้ว่ากลุ่มผู้สูงอายุจะมีลักษณะทางชีวสังคม หรือมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกันก็สามารถเลือกจัดกิจกรรมย่อยได้อย่างอิสระ

เมื่อผู้สูงอายุได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม ย่อมทำให้ผู้สูงอายุได้รับประโยชน์ทั้งสิ้น และยังมีประโยชน์ต่อครอบครัวด้วย ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติกิจกรรมได้ จะเป็นการบ่งบอกว่าผู้สูงอายุยังมีความสามารถ ผู้สูงอายุจะรู้สึกภาคภูมิใจว่าตนยังมีความสำคัญ มีคุณค่า สามารถแสดงบทบาทที่เป็นประโยชน์ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และผู้สูงอายุบางรายได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ

สรุปได้ว่า การปฏิบัติกิจกรรมของผู้สูงอายุประเภทใดก็ตามจะให้ประโยชน์ และส่งเสริมผู้สูงอายุทางใดทางหนึ่งเสมออาจเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือเศรษฐกิจ

หรืออาจกล่าวได้ว่าระดับของการทำกิจกรรมต่าง ๆ สูงมีผลทำให้ผู้สูงอายุเกิดความพอใจในชีวิต (Larson. 1978 : 109-125)

อนึ่งเนื่องจากผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์บริการทางสังคม สมาคมและชมรมผู้สูงอายุ จะทำกิจกรรมทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งยังไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุบางคนที่มิได้เข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์ฯ หรือชมรมอย่างสม่ำเสมอ กล่าวคือ มีผู้สูงอายุบางคนนำกิจกรรมบางอย่างไปทำเองที่บ้าน หรือบางคนทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่มิได้มีในศูนย์ฯ หรือชมรม ฉะนั้นการใช้กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งมาอธิบายความพอใจในชีวิตย่อมไม่ครอบคลุมและถูกต้องนัก ดังนั้นในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในสังคมกับความพอใจในชีวิตนี้ควรพิจารณาถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุที่ครอบคลุมทั้งทางด้านกาย จิต สังคม และเศรษฐกิจ กิจกรรมดังกล่าวนี้ คือ กิจกรรมส่วนบุคคล กิจกรรมภายในครอบครัว และกิจกรรมในสังคมหรือนอกครอบครัว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมส่วนบุคคล หมายถึง กิจกรรมที่ผู้สูงอายุปฏิบัติตามลำพังคนเดียว ตามความสนใจ และความสามารถของตนอย่างอิสระ ได้แก่ การทำกิจวัตรประจำวันการปลูกต้นไม้หรือทำสวน การฟังวิทยุ การชมโทรทัศน์ การอ่านหนังสือ เป็นต้น

กิจกรรมในครอบครัว หมายถึง กิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำร่วมกับสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่ลูกหลาน การอบรมเลี้ยงดูหลาน การช่วยดูแลบ้านพักอาศัย เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีส่วนร่วม และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความสำคัญ ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกมั่นคง มีบทบาทเป็นที่เคารพนับถือลูกหลาน และมีความรู้สึกว่าตนยังมีความสำคัญสำหรับครอบครัว ผู้สูงอายุจะรู้สึกมีความพอใจในชีวิต

กิจกรรมในสังคมหรือนอกครอบครัว หมายถึง กิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำร่วมกับคนอื่น ๆ นอกครอบครัวหรือในสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์บริการทางสังคม สมาคม หรือชมรมผู้สูงอายุ การเป็นอาสาสมัครทำประโยชน์กับส่วนร่วม เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าตนสามารถรักษาบทบาท ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคมไว้ได้และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ผู้สูงอายุอาจสร้างบทบาทใหม่ ๆ หรือรักษาบทบาทเดิมไว้และเพิ่มคุณภาพของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งเมื่อผู้สูงอายุสามารถทำได้

ดังนี้ย่อมทำให้ผู้สูงอายุมีความพอใจในชีวิต

สรุปได้ว่า กิจกรรมที่ผู้สูงอายุปฏิบัติอาจเป็นกิจกรรมส่วนบุคคล กิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกับสมาชิกในครอบครัว หรือกิจกรรมในสังคมนอกครอบครัว เพื่อรักษาสถานภาพ บทบาท ความรู้สึกมีคุณค่าของตน และการมีส่วนร่วมในสังคมของตน โดยเน้นผลประโยชน์ที่สำคัญ คือ ความพอใจในชีวิต

<u>การวัดการมีส่วนร่วมในสังคม</u> การวัดระดับการมีส่วนร่วมในสังคมแบ่งออกเป็นการวัดการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการวัดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (Havighurst.1957 : 297 - 315 ; Cumming and Henry. 1961 ; เพ็ญแข ประจนปัจจนึก. 2534 : 16)

การวัดการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม หมายถึง การวัดปริมาณของการทำกิจกรรมส่วนบุคคล กิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกับสมาชิกในครอบครัว กิจกรรมในสังคมหรือนอกครอบครัว และการมีปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งจะวัดได้โดยการรายงานเป็นความถี่ของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวในปริมาณมากน้อยเพียงใด

การวัดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ หมายถึง การวัดระดับความสนใจหรือการทุ่มเทจิตใจของผู้สูงอายุที่ให้กับการทำกิจกรรม และเรื่องราวหรือบุคคลต่าง ๆ ในสังคม (ego investment) เพื่อดูว่าบุคคลมีความผูกพันกับบทบาทนั้น ๆ อย่างไร

ผลจากการวิจัยหลายเรื่องพบว่า การมีส่วนร่วมในเชิงสังคมและเชิงจิตใจลดลงไปทั้งสองด้านตามช่วงอายุที่เพิ่มขึ้น และการมีส่วนร่วมทั้งสองด้านก็ไม่จำเป็นต้องไปด้วยกันเสมอไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการลดการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการพยายามลดความผูกพันต่อสังคมลงเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นนั้นแยกออกจากกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวของผู้สูงอายุ เพื่อปรับตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม จึงไม่ทราบว่าอะไรเกิดขึ้นก่อนหรือหลังกว่ากัน (Havighurst.1957 : 293-315; Cumming and Henry. 1961 ; Tobin and Neugarten. 1961 : 344-346 ; Palmore. 1968 : 259-263)

จะเห็นได้ว่า การวัดการมีส่วนร่วมในสังคม ทั้งเชิงสังคมและเชิงจิตใจน่าจะ

เป็นวิธีการวัดที่เชื่อถือ และวัดได้ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญได้มากกว่าการวัดเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง

ผลของการมีส่วนร่วมในสังคม จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในสังคมพบว่า การมีส่วนร่วมในสังคมมีความสัมพันธ์กับความสุข ความพอใจในชีวิต และความผาสุกทางจิตใจ ดังเช่นการศึกษาของปาล์มอร์ (Palmore. 1968 : 259-263) ได้ทำการศึกษาเรื่องอิทธิพลของกระบวนการสูงอายุที่มีต่อการมีส่วนร่วมในสังคม เป็นการศึกษาระยะยาวในช่วงปี ค.ศ.1955-1959 และในช่วงปี ค.ศ.1966-1967 กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 78 ปี ทั้งชาย และหญิงจำนวน 127 คน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมีความสัมพันธ์อย่างสูงมากกับความพอใจในชีวิต กล่าวคือ ยิ่งมีส่วนร่วมในสังคมมาก ระดับความพอใจในชีวิตสูงเพิ่มมากขึ้น และในทางตรงกันข้ามเมื่อมีส่วนร่วมในสังคมน้อย ระดับความพอใจในชีวิตก็ลดต่ำลงไปด้วย รวมทั้งยังพบผลว่า ผู้สูงอายุชายมีการเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมหรือการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจเพียงอย่างเดียว โดยลดลงเล็กน้อยตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนผู้สูงอายุหญิงมีการเปลี่ยนแปลงทั้งสองด้าน และมีระดับของการลดลงมากกว่าของผู้สูงอายุชาย เลมอน เบงท์สัน และปีเตอร์สัน(Lemon, Bengtson and Peterson.1972: 517-519) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการทำกิจกรรมทางสังคมกับความพอใจในชีวิต กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่ย้ายเข้าไปอยู่ในชุมชนสงเคราะห์ผู้เกษียณอายุ จำนวน 411 คน ชาย 182 คน หญิง 229 คน ผลการวิจัยพบว่า การทำกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบร่วมกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (G.21) ส่วนการทำกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบร่วมกับญาติพี่น้อง และร่วมกับเพื่อนบ้าน การทำกิจกรรมที่มีรูปแบบและการทำกิจกรรมตามลำพัง พบผลว่า มีความสัมพันธ์น้อยอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่ได้ควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนด้านอื่น ๆ เช่น อายุ เพศ และการรับรู้ภาวะสุขภาพในกลุ่มตัวอย่าง จากผลการวิจัยของเลมอน เบงท์สัน และปีเตอร์สันนี้เองทำให้ลองจินโอ และเคนท์ (Longino and Karts. 1982 : 713-717) ได้ทำการศึกษาเรื่องการทำกิจกรรมทางสังคมกับความพอใจในชีวิตใหม่ซ้ำเดิมอีกครั้งในชุมชนเดิม แต่มี

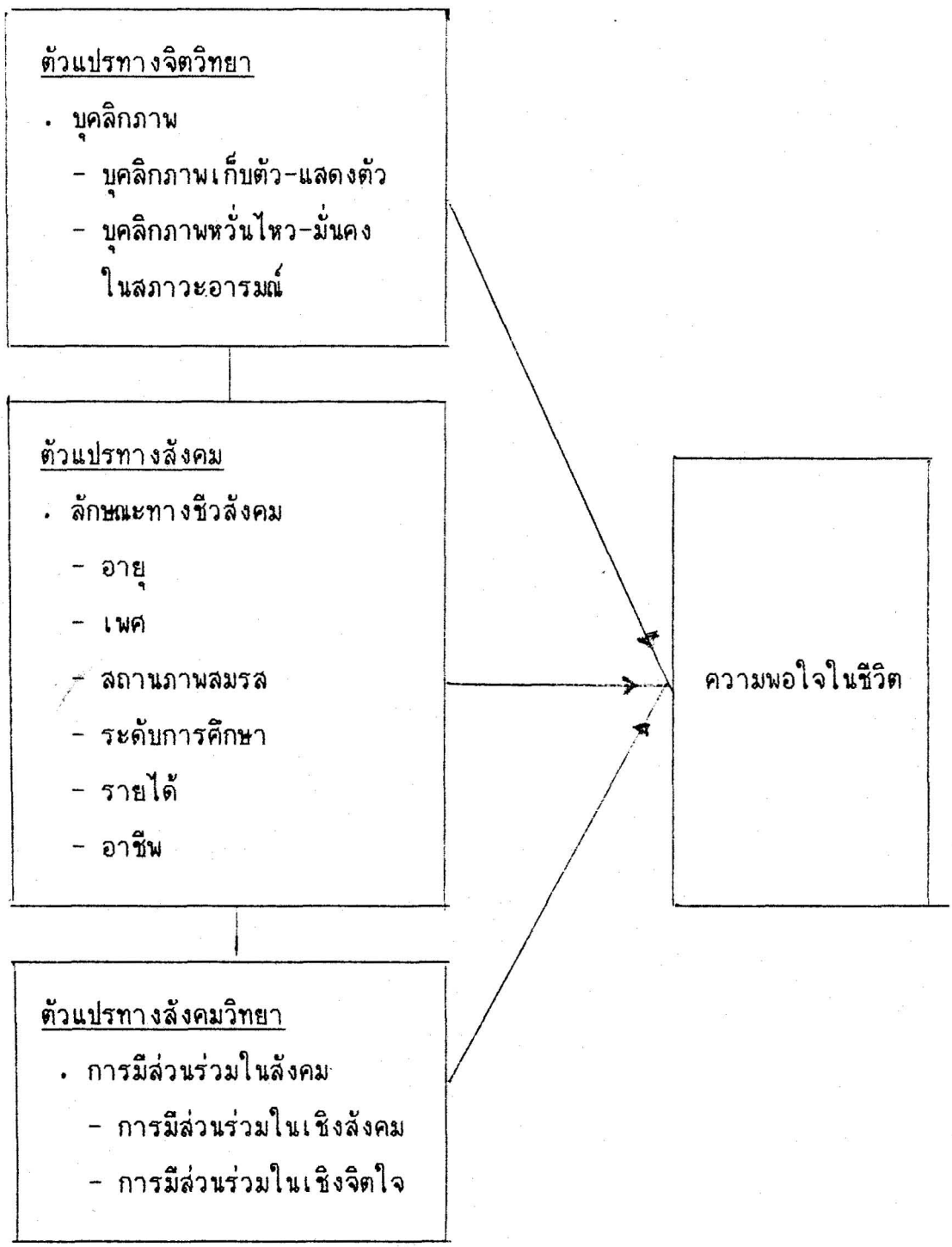
จำนวนกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้นเป็น 1,209 คน โดยแยกกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม เพื่อควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนอื่น ๆ ผลการวิจัยพบว่า การทำกิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิต และการทำกิจกรรมที่มีรูปแบบมีความสัมพันธ์ทางลบกับความพอใจในชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

งานวิจัยของแกรนเน่ย์ (Graney. 1975 : 701-706) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสุขกับการมีส่วนร่วมในสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง อายุ 52-88 ปี ทั้งชายและหญิงจำนวน 60 คน เป็นการศึกษาระยะยาวในช่วงห่างกัน 4 ปี ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีความสุข คือ ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมมาก และผู้สูงอายุที่ไม่มีความสุข คือ ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมน้อย รวมทั้งพบผลว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุมากเพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมในสังคมลดน้อยลง และผู้สูงอายุชายมีส่วนร่วมในสังคมมากกว่าผู้สูงอายุหญิง สอดคล้องกับการศึกษาของมาร์คิดส์ และมาร์ติน (Markides and Martin. 1979 : 91-98) ได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบของปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความพอใจในชีวิต กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่มีรายได้ค่อนข้างต่ำ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง จำนวน 141 คน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่สามารถทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงได้ดีที่สุด คือ การทำกิจกรรมทางสังคม และการรับรู้ภาวะสุขภาพ และระดับการศึกษากับรายได้มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความพอใจในชีวิต รวมทั้งระดับการศึกษากับรายได้มีผลโดยตรงต่อการทำกิจกรรมทางสังคม สอดคล้องกับผลการศึกษาของนักวิจัยไทยว่า ผู้สูงอายุชายมีส่วนร่วมในสังคมมากกว่าผู้สูงอายุหญิง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุมาก รวมทั้งพบผลว่า ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสคู่มีส่วนร่วมในสังคมมากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรส โสด หม้าย หย่า แยก (นิศา ชูโต. 2525 : 31) กิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางการเมือง และกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ บรรลุ ศิริพานิช และคนอื่น ๆ (2531 : 63) ยังพบผลว่า กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่อายุยืนยาวและแข็งแรงมีภาระกิจประจำวันทำมากกว่า 4 อย่างขึ้นไป ใช้เวลาว่างทำกิจกรรมมากกว่า 5 อย่างขึ้นไป และมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการสังคมมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุไทยที่อายุยืนยาวแต่ไม่แข็งแรง

จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตตามลักษณะทางชีวสังคม และเชฟเฟอร์ (Schaffer. 1977) ยังได้พบผลว่า การมีส่วนร่วมในสังคมมีความสัมพันธ์กับความผาสุกทางจิตใจนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุด้วย ผู้วิจัยจึงคาดว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวและมีส่วนร่วมในสังคมมาก จะมีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์และมีส่วนร่วมในสังคมมาก จะมีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์

กรอบความคิดสำหรับการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์เป็นกรอบความคิดสำหรับการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย โดยมีตัวแปรทางจิตวิทยา คือ บุคลิกภาพ ซึ่งประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ บุคลิกภาพ ซึ่งประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ตัวแปรทางสังคมวิทยา คือ การมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ตัวแปรทางสังคม คือ ลักษณะทางชีวสังคม ซึ่งประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แสดงกรอบความคิดในงานวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

จากการประมวลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

1. ลักษณะบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความพอใจในชีวิต

2. ตัวแปรบุคลิกภาพ 2 ตัวแปร ตัวแปรลักษณะทางชีวสังคม 4 ตัวแปร และการมีส่วนร่วมในสังคม 2 ตัวแปร ร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตได้

3. ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว และมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย

4. ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ และมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย

5. ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูง มีรายได้สูง และมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุในกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ มีรายได้ต่ำ และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานครนี้ เป็นการวิจัยภาคสนาม (field study research) โดยมีการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม และมีการสุ่มตัวอย่างจากประชากร แล้วทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย หลังจากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งชายและหญิงที่มีอายุอยู่ระหว่าง 60 ถึง 74 ปี ซึ่งเป็นสมาชิกของศูนย์บริการทางสังคม 2 แห่ง สมาคมและชมรมผู้สูงอายุ 12 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งหมด 3,000 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาจากการสุ่มประชากรรวมจำนวนทั้งสิ้น 240 คน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยสุ่มศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ 1 แห่งจากจำนวน 2 แห่ง และสุ่มสมาคมกับชมรมผู้สูงอายุอีก 5 แห่งจากจำนวน 12 แห่ง จากบัญชีรายชื่อสมาชิกของศูนย์บริการทางสังคม สมาคมและชมรมผู้สูงอายุทั้ง 6 แห่งแล้วสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีแบ่งพวก (stratified random sampling) โดยแบ่งตามลักษณะทางชีวสังคม คือ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะทางชีวสังคม

ลักษณะทางชีวสังคม	อายุ 60-67 ปี				อายุ 68-74 ปี				รวม
	การศึกษา				การศึกษา				
	ประถม-มัธยม		อาชีวะ-สูงกว่าปริญญาตรี		ประถม-มัธยม		อาชีวะ-สูงกว่าปริญญาตรี		
	สถานภาพสมรส		สถานภาพสมรส		สถานภาพสมรส		สถานภาพสมรส		
	มีคู่	ไม่มีคู่	มีคู่	ไม่มีคู่	มีคู่	ไม่มีคู่	มีคู่	ไม่มีคู่	
ชาย	15	15	15	15	15	15	15	15	120
หญิง	15	15	15	15	15	15	15	15	120
รวม	30	30	30	30	30	30	30	30	240

หมายเหตุ เนื่องจากอาจมีกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มได้จากบัญชีรายชื่อสมาชิกขาดหายไปเพราะเจ็บป่วยหรือไม่ได้มาที่ศูนย์บริการ สมาคมหรือชมรมแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ทำตารางการสุ่มตัวอย่างไว้อีก 1 ชุดเพื่อทดแทนเมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเนื้อหาได้เป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะทางชีวสังคม เป็นแบบสอบถามลักษณะทางชีวสังคมของผู้ถูกศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปร 6 ตัว ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเติมข้อความ และให้เลือกตอบ

ตอนที่ 2 เครื่องมือวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว เครื่องมือนี้มุ่งวัดลักษณะนิสัยส่วนตัวทางจิตวิทยาของผู้ถูกศึกษา โดยให้ผู้ถูกศึกษาประเมินตนเองเกี่ยวกับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในแง่ของความสามารถทางสังคม และแรงกระตุ้นในตัวเอง เช่น การเข้าสังคม ความสนใจผู้อื่น และความกระตือรือร้น เป็นต้น ลักษณะเก็บตัว หมายถึง ผู้ที่ขาดความสามารถทางสังคม รับการกระตุ้นจากภายนอกได้น้อย และมีการควบคุมตนเองสูง ส่วนลักษณะแสดงตัว หมายถึง ผู้ที่ชอบคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น รับการกระตุ้นจากภายนอกได้มาก ชอบการเปลี่ยนแปลงและชอบความเป็นอิสระ สนุกสนาน ลักษณะของเครื่องมือวัดมี 18 ข้อ แต่ละข้อประกอบด้วยประโยคบอกเล่า 1 ประโยค และมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" ควบคู่กันไป เครื่องมือวัดนี้ผู้วิจัยได้แปล เรียบเรียง และปรับปรุงมาจากเครื่องมือวัดบุคลิกภาพไอเซงค์ (Eysenck Personality Inventory) แล้วนำไปหาคุณภาพของเครื่องมือ จึงได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (item-test correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง .32 ถึง .69 และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือตอนนี้ ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าเท่ากับ .72

ตัวอย่างเครื่องมือวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว

(0) ตามปกติข้าพเจ้ามักชอบอ่านหนังสือมากกว่าเข้าสังคม

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

(00) ข้าพเจ้ารู้สึกไม่มีความสุข เมื่อขาดโอกาสพบปะกับผู้คนจำนวนมาก

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

<u>เกณฑ์การให้คะแนน</u> ผู้ตอบแต่ละคนจะได้คะแนนแต่ละข้อดังนี้ ในประโยคที่แสดงถึงลักษณะเก็บตัว เมื่อตอบว่า "จริงที่สุด" ได้ 1 คะแนน คะแนนจะเพิ่มขึ้นจนกระทั่งตอบว่า "ไม่จริงเลย" ได้ 5 คะแนน และในประโยคที่แสดงถึงลักษณะแสดงตัวเมื่อตอบว่า "จริงที่สุด" ได้ 5 คะแนน คะแนนจะลดลงจนกระทั่งตอบว่า "ไม่จริงเลย" ได้ 1 คะแนน ดังนั้นพิสัยของคะแนนรวมจึงอยู่ระหว่าง 18 ถึง 90 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า

<u>ตอนที่ 3 เครื่องมือวัดบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์</u> เครื่องมือนี้มุ่งวัดลักษณะนิสัยส่วนตัวทางจิตวิทยาของผู้ถูกศึกษา โดยให้ผู้ถูกศึกษาประเมินตนเองเกี่ยวกับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในแง่ของสภาวะอารมณ์ของตนเองที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย คิดมาก ขาดสมาธิ วิตกกังวลง่าย เป็นต้น ลักษณะหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ หมายถึง ผู้ที่มีแนวโน้มจะเป็นโรคประสาทได้ง่ายเมื่อมีปัญหาสะเทือนใจ ซึ่งบ่งชี้ถึงการมีสุขภาพจิตบกพร่อง ส่วนลักษณะมั่นคงในสภาวะอารมณ์ หมายถึง ผู้ที่มีอารมณ์หนักแน่น สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งบ่งชี้ถึงการมีสุขภาพจิตดี ลักษณะของเครื่องมือวัดมี 18 ข้อ แต่ละข้อประกอบด้วยประโยคบอกเล่า 1 ประโยค และมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" ควบคู่กันไป เครื่องมือวัดนี้ผู้วิจัยได้แปล เรียบเรียง และปรับปรุงมาจากเครื่องมือวัด

บุคลิกภาพไอเซงค์ (Eysenck Personality Inventory) แล้วนำไปหาคุณภาพของเครื่องมือ จึงได้ค่าอำนาจจำแนกรายรายข้อด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (item-test correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง .45 ถึง .77 และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือตอนนี้ ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าเท่ากับ .91

ตัวอย่างเครื่องมือวัดบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์

(0) ข้าพเจ้าชอบคิดอะไรต่าง ๆ นานา จนนอนไม่ค่อยหลับ

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

(00) บางครั้งข้าพเจ้าเป็นจะอารมณ์เสียและโกรธง่าย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

<u>เกณฑ์การให้คะแนน</u> ผู้ตอบแต่ละคนจะได้คะแนนของแต่ละข้อดังนี้ ในประโยคที่แสดงถึงลักษณะหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์เมื่อตอบว่า "จริงที่สุด" ได้ 1 คะแนน คะแนนจะเพิ่มขึ้นจนกระทั่งตอบว่า "ไม่จริงเลย" ได้ 5 คะแนน และในประโยคที่แสดงถึงลักษณะมั่นคงในสภาวะอารมณ์เมื่อตอบว่า "จริงที่สุด" ได้ 5 คะแนน คะแนนจะลดลงจนกระทั่งตอบว่า "ไม่จริงเลย" ได้ 1 คะแนน ดังนั้น พิสัยของคะแนนรวมจึงอยู่ระหว่าง 18 ถึง 90 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์มากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า

<u>ตอนที่ 4 เครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในสังคม</u> เครื่องมือวัดนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย

<u>4.1 เครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม</u> เครื่องมือนี้มุ่งวัดปริมาณของการ

ทำกิจกรรมส่วนบุคคล กิจกรรมในครอบครัว และกิจกรรมในสังคมหรือนอกครอบครัวของผู้ถูกศึกษา โดยให้ผู้ถูกศึกษารายงานความถี่ของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมากน้อยเพียงใด เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การทำงานอดิเรก การเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่ลูกหลาน และการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น ลักษณะของเครื่องมือวัดมี 19 ข้อ แต่ละข้อประกอบด้วยประโยคบอกเล่า 1 ประโยค และมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "ทุกวัน" ถึง "ไม่เคยเลย" ควบคู่กันไป แล้วนำไปหาคุณภาพของเครื่องมือ จึงได้ค่าอำนาจจำแนกรายรายข้อด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (item-test correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง .31 ถึง .49 และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือตอนนี้ ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่า มีค่าเท่ากับ .72

ตัวอย่างของเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม

(0) ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ช่วยเหลืองานบ้าน

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

(00) บุตรหลานมักปรึกษาปัญหาและขอคำแนะนำจากข้าพเจ้า

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

<u>เกณฑ์การให้คะแนน</u> ผู้ตอบแต่ละคนจะได้คะแนนของแต่ละข้อดังนี้ ในประโยคเชิงบวกเมื่อตอบว่า "ทุกวัน" ได้ 5 คะแนน คะแนนจะลดลงจนกระทั่งตอบว่า "ไม่เคยเลย" ได้ 1 คะแนน และในประโยคเชิงลบเมื่อตอบว่า "ทุกวัน" ได้ 1 คะแนน คะแนนจะเพิ่มขึ้นจนกระทั่งตอบว่า "ไม่เคยเลย" ได้ 5 คะแนน ดังนั้น พิสัยของคะแนนรวมจึงอยู่

ระหว่าง 19 ถึง 95 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า

4.2 เครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ เครื่องมือนี้มุ่งวัดความสนใจหรือการทุ่มเทจิตใจของบุคคลที่ให้กับการทำกิจกรรมและเรื่องราวหรือบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เพื่อดูว่าผู้ถูกศึกษามีความผูกพันทางจิตใจกับการทำกิจกรรม หรือบุคคลต่าง ๆในสังคมว่าเป็นอย่างไร เช่น ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม และการมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เป็นต้น ลักษณะของเครื่องมือวัดมี 10 ข้อ แต่ละข้อประกอบด้วยประโยคบอกเล่า 1 ประโยค และมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "จริงที่สุด" ถึง "ไม่จริงเลย" ควบคู่กันไป แล้วนำไปหาคุณภาพของเครื่องมือ จึงได้ค่าอำนาจจำแนกรายรายข้อด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (item-test correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง .38 ถึง .70 และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือตอนนี้ ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่า มีค่าเท่ากับ .69

ตัวอย่างของเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ

(0) เมื่อได้พูดคุยกับบุตรหลานหรือญาติพี่น้อง ข้าพเจ้ารู้สึกอบอุ่นใจ

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

(00) ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองไม่มีประโยชน์กับครอบครัว

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

เกณฑ์การให้คะแนน ผู้ตอบแต่ละคนจะได้คะแนนของแต่ละข้อดังนี้ ในประโยคเชิงบวกเมื่อตอบว่า "จริงที่สุด" ได้ 5 คะแนน คะแนนจะลดลงจนกระทั่งตอบว่า "ไม่จริงเลย" ได้ 1 คะแนน และในประโยคเชิงลบเมื่อตอบว่า "จริงที่สุด" ได้ 1 คะแนน คะแนนจะเพิ่มขึ้นจนกระทั่งตอบว่า "ไม่จริงเลย" ได้ 5 คะแนน ดังนั้น พิสัยของคะแนน

รวมจึงอยู่ระหว่าง 10 ถึง 50 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า

ตอนที่ 5 เครื่องมือวัดความพอใจในชีวิต เครื่องมือนี้ผู้วิจัยแปลเรียบเรียงและปรับปรุงมาจากเครื่องมือวัดความพอใจในชีวิตชุดเอ (Life Satisfaction Index A) ของนูการ์เทน และคนอื่น ๆ ลักษณะของเครื่องมือวัดมี 18 ข้อ แต่ละข้อประกอบด้วยประโยคบอกเล่า 1 ประโยค และมาตรประเมินค่า 5 อันดับ ตั้งแต่ "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ถึง "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ควบคู่กันไป เนื้อหาในประโยคทั้ง 18 ประโยคมุ่งวัดความรู้สึกของผู้ถูกศึกษาที่มีต่อตนเองโดยภาพรวมของชีวิตว่าเป็นอย่างไร ใน 5 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 ความรู้สึกร่าเริงหรือเบิกบานในการดำเนินชีวิต มี 6 ข้อ เช่น

(0) เมื่อข้าพเจ้ามีอายุมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ ดูดีขึ้นมากกว่าที่ข้าพเจ้าเคยคิดเอาไว้

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

มิติที่ 2 การมีความตั้งใจ และอดทนต่อชีวิต มี 3 ข้อ เช่น

(0) ข้าพเจ้าได้รับบทเรียนจากอุปสรรคของชีวิตมากกว่าคนอื่น ๆ ที่ข้าพเจ้าเคยรู้จัก

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

มิติที่ 3 ความสอดคล้องกันระหว่างความปรารถนา และการได้รับการตอบสนองตามเป้าหมาย มี 3 ข้อ เช่น

(0) หวนนึกถึงความหลัง ข้าพเจ้าไม่ได้สมหวังในสิ่งสำคัญ ๆ ที่ต้องการ

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

มิติที่ 4 ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง มี 2 ข้อ เช่น

(0) เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นวัยเดียวกัน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ตัดสินใจในสิ่งที่ไม่ถูกต้องหลายอย่างในชีวิต

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

มิติที่ 5 การมีอารมณ์แจ่มใส มี 6 ข้อ เช่น

(0) เวลาปัจจุบันเป็นเวลาที่ดีที่สุดในชีวิตของข้าพเจ้า

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

แล้วนำไปหาคุณภาพของเครื่องมือ จึงได้ค่าอำนาจจำแนกรายรายข้อด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (item-test correlation) มีค่าอยู่ระหว่าง .31 ถึง .78 และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือตอนนี้ ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าเท่ากับ .82

<u>เกณฑ์ให้คะแนน</u> ผู้ตอบแต่ละคนจะได้คะแนนของแต่ละข้อ ดังนี้ ในประโยคเชิงบวกเมื่อตอบว่า "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ได้ 5 คะแนน คะแนนจะลดลงจนกระทั่งตอบว่า "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ได้ 1 คะแนน และในประโยคเชิงลบเมื่อตอบว่า "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ได้ 1 คะแนน คะแนนจะเพิ่มขึ้นจนกระทั่งตอบว่า "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ได้ 5 คะแนน ดังนั้นพิสัยของคะแนนรวมจึงอยู่ระหว่าง 18 ถึง 90 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีระดับความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า

<u>การหาคุณภาพของเครื่องมือ</u>

1. <u>การหาความเที่ยงตรง</u> (validity) ผู้วิจัยหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือที่สร้างขึ้น หรือแปลและเรียบเรียงปรับปรุง มาใช้ในการวัดตัวแปรกลุ่มบุคลิก-

ภาพ การมีส่วนร่วมในสังคม และความพอใจในชีวิต โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้พิจารณาตรวจแก้ไขเนื้อหาตามนิยามปฏิบัติการของตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าว เพื่อให้สามารถวัดได้ตรงกับเรื่องที่ศึกษา โดยพิจารณาความคิดเห็นกันของผู้เชี่ยวชาญ 2 ใน 3 เป็นเกณฑ์ แล้วนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมถูกต้องก่อนนำไปใช้

2. <u>การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ</u> (discrimination) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่หาค่าความเที่ยงตรงแล้ว ไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และนำผลมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (item-test correlation) โดยใช้สูตรดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2531 : 125)

$$r_{xy} = \frac{N\Sigma xy - \Sigma x \Sigma y}{\sqrt{[N\Sigma x^2 - (\Sigma x)^2][N\Sigma y^2 - (\Sigma y)^2]}}$$

เมื่อ r_{xy} แทน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

x แทน คะแนนเป็นรายข้อของแต่ละคน

y แทน คะแนนรวมทุกข้อของแต่ละคน

N แทน จำนวนคน

แล้วเลือกข้อที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงตั้งแต่ .30ขึ้นไปไว้เพื่อไปหาค่าความเชื่อมั่น

3. <u>การหาความเชื่อมั่น</u> (reliability) ผู้วิจัยหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดตัวแปรต่าง ๆ ดังกล่าว โดยใช้วิธีหาความคงที่ภายใน (internal consistency) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (α - coefficient) ดังสูตร (ล้วน สายยศ และอังคนา สายยศ. 2524 : 171)

$$\alpha = \frac{N}{N-1}\left[1 - \frac{\Sigma S_i^2}{S_t^2}\right]$$

เมื่อ α แทน สัมประสิทธิ์แอลฟา

N แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

S_i^2 แทน คะแนนแปรปรวนของเครื่องมือวัดเป็นรายข้อ

S_t^2 แทน คะแนนแปรปรวนของเครื่องมือวัดทั้งฉบับ

การรวบรวมข้อมูล

1. การเตรียมผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ประชุมร่วมกับผู้ช่วยวิจัยเกี่ยวกับวิธีการสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการใช้แบบสอบถามได้อย่างถูกต้อง และตรงตามวัตถุประสงค์เดียวกัน

2. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการศูนย์บริการทางสังคม และประธานสมาคมหรือชมรมผู้สูงอายุ เพื่อขอความร่วมมือในการสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างก่อน แล้วจึงเก็บรวบรวมข้อมูลโดยภายหลังการสัมภาษณ์ในแต่ละวันผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลทั้งหมดให้สมบูรณ์ เพื่อเตรียมไว้สำหรับการวิจัยในขั้นต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science : version 4) โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. หาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการศึกษาคุณสมบัติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

2. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product-moment correlation) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1

3. การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณแบบเพิ่มตัวแปรทีละขั้น (Stepwise multiple regression analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2

4. การวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง (Two-way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 3 และ 4 หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะใช้การทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ (Pair-wise comparisons) ด้วยวิธีเชฟเฟ (Scheffe's method)

5. การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง (Three-way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 5 หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะใช้การทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ (Pair-wise comparisons) ด้วยวิธีเชฟเฟ (Scheffe's method)

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิต ของผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานคร" นี้เป็นการศึกษาภาคสนาม มีจุดประสงค์ที่สำคัญ คือ การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย โดยได้มีการแบ่งตัวแปรที่ศึกษาออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้ คือ (1) ตัวแปรทางบุคลิกภาพ ได้แก่ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ (2) ตัวแปรลักษณะทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ (3) ตัวแปรทางสังคมวิทยา คือ การมีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ และ(4) ตัวแปรตามที่ศึกษา คือ ความพอใจในชีวิต วิธีการทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีหลายชนิด คือ การหาค่าสถิติพื้นฐาน การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่ เมื่อพบว่าการวิเคราะห์ความแปรปรวนมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์เสนอตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยพิจารณาผลทั้งในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด และผลในกลุ่มย่อยที่แบ่งตามลักษณะทางชีวสังคม ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 6 หัวข้อใหญ่ ดังนี้

หนึ่ง ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

สอง ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรต่าง ๆ

สาม ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความพอใจในชีวิต

สี่ ตัวแปรทำนายความพอใจในชีวิต

ห้า ความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน

หก ความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุที่มีลักษณะทางชีวสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้เป็นผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นสมาชิกของศูนย์บริการทางสังคม 1 แห่ง และชมรมผู้สูงอายุ 5 แห่ง คือ ศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง ชมรมผู้สูงอายุวชิรพยาบาล ชมรมผู้สูงอายุพระมงกุฎเกล้า ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสงฆ์ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ รวม 400 คน จากนั้นผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างทั้งหมด 240 คน แล้วดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามในระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2536 ถึง 31 สิงหาคม 2536 ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุให้สัมภาษณ์รวมทั้งสิ้น 205 คน คิดเป็นร้อยละ 85.4 จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะทางชีวสังคม ดังแสดงผลในตาราง 2

ตาราง 2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะทางชีวสังคม (205 คน)

ลักษณะทางชีวสังคม	จำนวนคน	ร้อยละ
เพศ ชาย	100	48.8
หญิง	105	51.2
สถานภาพสมรส		
โสด	17	8.3
มีคู่ชีวิตอยู่ด้วยกัน	118	57.6
มีคู่สมรสแต่แยกกันอยู่	8	3.9
คู่สมรสถึงแก่กรรม	56	27.3
หย่า	6	2.9
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	4	2.0
ประถมศึกษา	44	21.5
มัธยมศึกษา	71	34.6
อุดมศึกษา	86	42.0

ตาราง 2 (ต่อ)

ลักษณะทางชีวสังคม	จำนวนคน	ร้อยละ
รายได้ปัจจุบันเฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 3,000 บาท	37	18.0
3,001 - 6,000 บาท	49	23.9
6,001 - 9,000 บาท	20	9.8
9,001 - 12,000 บาท	23	11.2
12,001 - 15,000 บาท	19	9.3
15,001 - 18,000 บาท	18	8.8
มากกว่า 18,001 บาทขึ้นไป	39	19.0
อาชีพเดิมเป็น		
แพทย์	4	2.0
เภสัชกร	2	1.0
พยาบาล	3	1.5
ครูหรืออาจารย์	38	18.5
ตำรวจหรือทหาร	17	8.3
นักธุรกิจ	44	21.5
ทนายความ	1	0.5
กรรมกร	26	12.7
เกษตรกร	3	1.5
ข้าราชการ	23	11.2
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	25	12.2
แม่บ้าน	19	9.3

จากตาราง 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรสมีคู่ชีวิตอยู่ด้วยกัน การศึกษาจบระดับอุดมศึกษา รายได้ปัจจุบันเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 3,001 ถึง 6,000 บาท อาชีพเดิมเป็นนักธุรกิจ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาผลในกลุ่มย่อยด้วย โดยได้จัดเป็นกลุ่มย่อยต่าง ๆ ดังนี้ (1) อายุของกลุ่มตัวอย่างอยู่ระหว่าง 60-74 ปี อายุเฉลี่ยเท่ากับ 66.88 ปี และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.12 ปี จึงจัดแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุน้อย หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ60-66 ปี มีจำนวน 104 คน และกลุ่มอายุมาก หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 67-74 ปี มีจำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 50.7 และ 49.3 ตามลำดับ (2) เพศ แยกเป็น กลุ่มชายมีจำนวน 100 คน และกลุ่มหญิง มีจำนวน 105 คน (3) สถานภาพสมรส แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มไม่มีคู่ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรส โสด หม้าย หย่า แยก มีจำนวน 87 คน และกลุ่มมีคู่ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ชีวิตอยู่ด้วยกัน มีจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 42.4 และ 57.6 ตามลำดับ (4) ระดับการศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มการศึกษาต่ำ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษา เรียนจบประถมศึกษา และเรียนจบชั้นมัธยมศึกษา มีจำนวน 119 คน และกลุ่มการศึกษาสูง หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่เรียนจบระดับอุดมศึกษา มีจำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 58 และ 42 ตามลำดับ (5) รายได้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มรายได้ต่ำ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท ถึง 9,000 บาท มีจำนวน 106 คน และกลุ่มรายได้สูง หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ 9,001 บาท ถึง 18,000 บาทขึ้นไป มีจำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 51.7 และ 48.3 ตามลำดับ (6) อาชีพเดิม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มไม่ใช่วิชาชีพ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเป็นนักธุรกิจ เกษตรกร แม่บ้าน และกรรมกร มีจำนวน 140 คน และกลุ่มวิชาชีพ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเป็นแพทย์ เภสัชกร พยาบาล ครูหรืออาจารย์ มีจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 68.3 และ 31.7 ตามลำดับ สรุปรวมเป็นกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม

ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรต่าง ๆ

เมื่อนำตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้มาหาค่าสถิติพื้นฐานในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด ดังแสดงผลในตาราง 3

ตาราง 3 ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรต่าง ๆ ในกลุ่มรวม (205 คน)

ตัวแปร	ช่วงคะแนนของเครื่องมือวัด	คะแนนของกลุ่มตัวอย่าง			
		ค่าพิสัย	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)	ค่าความเบ้ (skewness)
บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว	18-90	30-70	50.044	6.946	-.076
บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์	18-90	28-78	54.888	10.474	-.283
การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม	19-95	35-79	58.795	8.784	-.150
การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ	10-50	26-50	39.629	4.138	-.200
การมีส่วนร่วมในสังคม	29-145	70-122	98.424	10.911	-.228
ความพอใจในชีวิต	18-90	41-83	63.498	6.895	-.004

จากตาราง 3 เมื่อเปรียบเทียบค่าพิสัย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว กับบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ พบว่า ค่าพิสัยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์มากกว่า

ค่าพิสัย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว แสดงว่า คะแนน
ค่าพิสัย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว แสดงว่า คะแนน
บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ของกลุ่มตัวอย่างมีการกระจายหรือแตกต่างกันมาก กว่าคะแนนบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว รวมทั้งยังพบว่า ค่าความเบ้ของคะแนนบุคลิกภาพ หวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์มีทิศทางเบ้ซ้ายสูงที่สุด ซึ่งแสดงว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มี คะแนนบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ค่อนไปทางคะแนนสูง คือ คะแนนของ บุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์เล็กน้อย สำหรับค่าเฉลี่ยของความพอใจในชีวิต ที่พบใน งานวิจัยนี้ใกล้เคียงกับผลงานวิจัยของศรีเรือน แก้วกังวาล (2532) ซึ่งใช้เครื่องมือวัดของ นูการ์เทนและคณะเหมือนกัน และพบว่า ค่าเฉลี่ยความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง กรุงเทพฯเท่ากับ 58.80 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.95 คะแนน ซึ่งสูงกว่า ค่าความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างภาคอีสานและภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของคะแนนตัวแปร ต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นเกณฑ์สำหรับการแบ่งกลุ่ม อาทิ กลุ่มบุคลิกภาพเก็บตัวเป็นกลุ่มที่มี คะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย 50.044 คะแนน และกลุ่มบุคลิกภาพแสดงตัวเป็นกลุ่มที่มีคะแนนสูง กว่าค่าเฉลี่ย 50.044 คะแนนขึ้นไป กลุ่มบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์เป็นกลุ่มที่มี คะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย 54.888 คะแนน และกลุ่มบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์เป็น กลุ่มที่มีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย 54.888 คะแนนขึ้นไป

ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความพอใจในชีวิต

เมื่อนำตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้มาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ด้วย วิธีของเพียร์สัน ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด ดังแสดงผลในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในกลุ่มรวม (205 คน)

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. อายุ	1.00	-.15*	-.00	.08	-.01	.03	-.09	-.01	.13*	-.05	.08	.04
2. เพศ		1.00	-.19*	-.17*	-.05	.08	-.08	-.06	.05	.02	.05	.07
3. สถานภาพสมรส			1.00	.17*	.23*	-.01	-.07	.23*	.02	.17*	.08	.09
4. ระดับการศึกษา				1.00	.43*	.48*	-.04	.12*	.04	.03	.05	.08
5. รายได้					1.00	.29*	.03	.16*	.05	.00	.04	.16*
6. อาชีพ						1.00	.01	.12*	.04	.02	.04	.05
7. บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว							1.00	-.06	.10	.12*	.13*	.23*
8. บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์								1.00	.16*	.23*	.22*	.36*
9. การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม									1.00	.34*	.93*	.27*
10. การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ										1.00	.65*	.34*
11. การมีส่วนร่วมในสังคม											1.00	.35*
12. ความพอใจในชีวิต												1.00

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า รายได้ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ และการมีส่วนร่วมในสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตสูงที่สุด (r = .36) รองลงมา คือความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในสังคมกับความพอใจในชีวิต (r = .35) ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจกับความพอใจในชีวิต (r = .34) และความสัมพันธ์ของรายได้กับความพอใจในชีวิตมีค่าต่ำสุด (r = .16)รวมทั้งยังพบว่า บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในสังคมสูงที่สุด (r = .93) รองลงมาคือความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมเชิงจิตใจ กับการมีส่วนร่วมในสังคม (r = .65) และความสัมพันธ์ของบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว กับการมีส่วนร่วมในสังคมมีค่าต่ำสุด (r = .13) นอกจากนี้ยังพบว่า สถานภาพสมรส บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อายุ และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตัวแปรทำนายความพอใจในชีวิต

เมื่อวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ แบบเพิ่มตัวแปรทีละขั้น (stepwise) โดยตัวทำนายที่มีความสัมพันธ์สูงสุดกับความพอใจในชีวิตจะถูกคัดเลือกเข้าสู่สมการการทำนายเป็นลำดับที่ 1 และตัวทำนายที่มีความสัมพันธ์รองลงมาจะเข้าสู่สมการเป็นลำดับต่อมา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดและกลุ่มย่อย ดังแสดงผลในตาราง 5

ตาราง 5 ลำดับความสำคัญของตัวทำนายและเปอร์เซ็นต์การทำนายความพอใจในชีวิตในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย

กลุ่ม	จำนวนคน	ตัวทำนายที่สำคัญตามลำดับ	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
กลุ่มรวม	205	2,4,1,3	26
อายุน้อย (60-66 ปี)	104	4,2	35
อายุมาก (67-74 ปี)	101	1,2,3	27
ชาย	100	2,3,1	21
หญิง	105	4,2,1	28
สถานภาพสมรสไม่มีคู่	87	4,2,1	31
สถานภาพสมรสมีคู่	118	2,3,1	19
การศึกษาต่ำ	119	2,1	18
การศึกษาสูง	86	4,2	26
รายได้ต่ำ	106	2,1,4	25
รายได้สูง	99	4,2,1	24
อาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพ	140	2,4,3	22
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	65	4,1,2	31

1 = บุคลิกภาพเก็บตัว - แสดงตัว

2 = บุคลิกภาพหวั่นไหว - มั่นคงในสภาวะอารมณ์

3 = การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม

4 = การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ

จากตาราง 5 ในกลุ่มรวม พบว่า มีตัวแปร 4 ตัวที่สามารถทำนายความพอใจในชีวิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์เป็นตัวทำนายลำดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจเป็นตัวทำนายลำดับที่ 2 บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวเป็นตัวทำนายลำดับที่ 3 และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมเป็นตัวทำนายลำดับที่ 4 โดยร่วมกันทำนายได้ 26 %

ในกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม พบว่า ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้เท่ากับ 24 ถึง 31 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05ใน 5 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุหญิง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสไม่มีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ ตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้เท่ากับ 19 ถึง 27 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุมาก (67-74 ปี) กลุ่มผู้สูงอายุชาย และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้เท่ากับ 22 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05ในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพเพียงกลุ่มเดียว ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ และตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตได้เท่ากับ 26 ถึง 35 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย (60-66 ปี) และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์และตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตได้เท่ากับ 18 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน

การศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพต่างกัน และมีส่วนร่วมในสังคมต่างกันจะมีผลต่อความพอใจในชีวิตอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้นำบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ และการมีส่วนร่วมในสังคม มาศึกษาโดยวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทางในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดและในกลุ่มย่อย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงผลในตาราง 6

ตาราง 6 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
กลุ่มรวม	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	331.076	7.518*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	338.026	7.676*	
	ก X ข	1	128.833	2.926	7
	ส่วนที่เหลือ	201	44.037		
อายุน้อย (60-66 ปี)	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	63.848	1.229	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	333.429	6.420*	
	ก X ข	1	285.686	5.501*	
	ส่วนที่เหลือ	100	51.937		

ตาราง 6 (ต่อ)

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
อายุมาก (67-74 ปี)	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	280.043	7.974*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	71.818	2.045	
	ก X ข	1	< 1	< 1	9
	ส่วนที่เหลือ	97	35.121		
ชาย	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	126.343	3.424	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	264.851	7.179*	
	ก X ข	1	69.153	1.874	11
	ส่วนที่เหลือ	96	36.895		
หญิง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	208.417	4.031*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	104.483	2.021	
	ก X ข	1	48.494	< 1	6
	ส่วนที่เหลือ	101	51.706		
สถานภาพสมรสไม่มีคู่	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	178.325	3.540	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	81.080	1.609	
	ก X ข	1	10.935	< 1	6
	ส่วนที่เหลือ	83	50.381		
สถานภาพสมรสมีคู่	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	180.397	4.726*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	247.928	6.495*	
	ก X ข	1	324.358	8.497*	
	ส่วนที่เหลือ	114	38.174		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
การศึกษาต่ำ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	275.065	8.025*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	109.068	3.182	
	ก X ข	1	4.775	< 1	9
	ส่วนที่เหลือ	115	34.274		
การศึกษาสูง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	44.851	< 1	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	307.266	5.561*	
	ก X ข	1	306.434	5.546*	
	ส่วนที่เหลือ	82	55.250		
รายได้ต่ำ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	216.241	6.453*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	107.333	3.203	
	ก X ข	1	19.678	< 1	9
	ส่วนที่เหลือ	102	33.510		
รายได้สูง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	115.976	2.283	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	220.000	4.331*	
	ก X ข	1	425.724	8.380*	
	ส่วนที่เหลือ	95	50.801		
อาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	108.037	2.698	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	161.246	4.027*	5
	ก X ข	1	1.277	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	136	40.042		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	256.851	5.171*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	165.173	3.325	
	ก X ข	1	378.781	7.625*	
	ส่วนที่เหลือ	61	49.676		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 6 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.92 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.93 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 62.20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.46 คะแนน) และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.77 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.62 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 62.02 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.35 คะแนน)

ส่วนในกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม พบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมร่วมกันใน 5 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ เมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่ในแต่ละกลุ่ม พบว่าใน 5 กลุ่มย่อย ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวและมีส่วนร่วมในเชิงสังคมน้อย มีคะแนนความพอใจในชีวิตต่ำกว่าผู้สูงอายุอีก 3 ประเภทในกลุ่มเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ดูรายละเอียดที่ตาราง 1 ในภาคผนวก ข)

เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต ดังแสดงผลในตาราง 7

ตาราง 7 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
กลุ่มรวม	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	298.197	6.984*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	620.132	14.524*	
	ก X ข	1	116.248	2.723	10
	ส่วนที่เหลือ	201	42.696		
อายุน้อย (60-66 ปี)	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	35.336	< 1	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	667.103	13.239*	
	ก X ข	1	106.637	2.116	13
	ส่วนที่เหลือ	100	50.391		
อายุมาก (67-74ปี)	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	285.577	8.267*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	101.245	2.931	
	ก X ข	1	26.947	< 1	10
	ส่วนที่เหลือ	97	34.544		
ชาย	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	156.583	4.510*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	329.292	9.485*	
	ก X ข	1	213.671	6.154*	
	ส่วนที่เหลือ	96	34.71		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
หญิง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	157.250	3.116	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	277.873	5.507*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	9
	ส่วนที่เหลือ	101	50.461		
สถานภาพสมรสไม่มีคู่	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	135.746	2.844	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	307.736	6.447*	
	ก X ข	1	4.287	< 1	11
	ส่วนที่เหลือ	83	47.731		
สถานภาพสมรสมีคู่	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	184.637	4.680*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	255.635	6.480*	
	ก X ข	1	171.149	4.338*	
	ส่วนที่เหลือ	114	39.450		
การศึกษาต่ำ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	248.325	7.360*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	173.091	5.130*	
	ก X ข	1	2.349	< 1	10
	ส่วนที่เหลือ	115	33.739		
การศึกษาสูง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	45.186	< 1	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	564.129	11.068*	
	ก X ข	1	400.706	7.862*	
	ส่วนที่เหลือ	82	50.968		

ตาราง 7 (ต่อ)

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
รายได้ต่ำ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	218.754	7.002*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	357.308	11.436*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	16
	ส่วนที่เหลือ	102	31.243		
รายได้สูง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	87.088	1.665	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	259.030	4.952*	
	ก X ข	1	243.988	4.665*	
	ส่วนที่เหลือ	95	52.303		
อาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	99.499	2.607	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	368.913	9.665*	
	ก X ข	1	48.284	1.265	8
	ส่วนที่เหลือ	136	38.169		
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	243.794	4.559*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	197.969	3.702	
	ก X ข	1	114.107	2.134	15
	ส่วนที่เหลือ	61	53.477		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 7 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.92 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.93 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 62.20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.46 คะแนน) และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 65.25 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.04 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.55 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.44 คะแนน)

ในกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม พบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตแปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจร่วมกันใน 4 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุชาย กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง เมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟในแต่ละกลุ่ม พบว่า ใน 4 กลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัวและมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจน้อยมีคะแนนความพอใจในชีวิตต่ำกว่าผู้สูงอายุอีก 3 ประเภทในกลุ่มเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ดูรายละเอียดที่ตาราง 2 ในภาคผนวก ข)

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในสังคม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงผลในตาราง 8

ตาราง 8 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตาม บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
กลุ่มรวม	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	302.195	7.236*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	765.349	18.327*	
	ก X ข	1	159.067	3.809*	
	ส่วนที่เหลือ	201	41.760		
อายุน้อย (60-66 ปี)	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	49.813	1.012	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	640.815	13.019*	
	ก X ข	1	249.904	5.077*	
	ส่วนที่เหลือ	100	49.221		
อายุมาก (67-74 ปี)	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	278.666	8.263*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	201.553	5.977*	
	ก X ข	1	6.224	< 1	13
	ส่วนที่เหลือ	97	33.723		
ชาย	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	150.249	4.374*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	456.132	13.279*	
	ก X ข	1	122.313	3.561	16
	ส่วนที่เหลือ	96	34.349		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
หญิง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	168.551	3.402	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	321.647	6.491*	
	ก X ข	1	49.142	< 1	9
	ส่วนที่เหลือ	101	49.550		
สถานภาพสมรสไม่มีคู่	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	169.310	3.563	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	312.148	6.568*	
	ก X ข	1	17.129	< 1	11
	ส่วนที่เหลือ	83	47.523		
สถานภาพสมรสมีคู่	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	163.469	4.326*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	431.942	11.431*	
	ก X ข	1	184.324	4.878*	
	ส่วนที่เหลือ	114	37.788		
การศึกษาต่ำ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	255.983	7.725*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	219.851	6.634*	
	ก X ข	1	24.593	< 1	11
	ส่วนที่เหลือ	115	33.139		
การศึกษาสูง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	40.864	< 1	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	681.855	13.244*	
	ก X ข	1	240.697	4.675*	
	ส่วนที่เหลือ	82	51.483		

ตาราง 8 (ต่อ)

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
รายได้ต่ำ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	169.708	5.409*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	344.726	10.988*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	16
	ส่วนที่เหลือ	102	31.374		
รายได้สูง	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	128.977	2.529	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	359.944	7.057*	
	ก X ข	1	266.461	5.224*	
	ส่วนที่เหลือ	95	51.005		
อาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	99.185	2.616	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	408.922	10.786*	
	ก X ข	1	43.108	1.137	9
	ส่วนที่เหลือ	136	37.913		
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว (ก)	1	238.918	4.783*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	341.992	6.846*	
	ก X ข	1	184.871	3.701*	
	ส่วนที่เหลือ	61	49.956		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 8 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดและกลุ่มย่อยอีก 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย (60-66ปี) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ พบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในสังคมร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ ด้วยวิธีเชฟเฟ่ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด และในกลุ่มย่อยอีก 5 กลุ่มย่อย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย มีคะแนนความพอใจในชีวิต ต่ำกว่าผู้สูงอายุอีก 3 ประเภทในกลุ่มเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ดูรายละเอียดที่ตาราง 3 ในภาคผนวก ข)

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงผลในตาราง 9

ตาราง 9 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน		df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
กลุ่มรวม	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง	(ก)	1	909.178	21.870*	13
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม	(ข)	1	273.492	6.560*	
	ก X ข		1	22.003	< 1	
	ส่วนที่เหลือ		201	41.692		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
อายุน้อย (60-66 ปี)	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	779.893	16.554*	20
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	338.992	7.156*	
	ก X ข	1	52.224	1.109	
	ส่วนที่เหลือ	100	47.111		
อายุมาก (67-74 ปี)	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	221.556	6.206*	8
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	34.597	< 1	
	ก X ข	1	2.851	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	97	35.699		
ชาย	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	345.052	9.855*	17
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	322.094	9.199*	
	ก X ข	1	30.964	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	96	35.015		
หญิง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	629.372	13.124*	13
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	27.984	< 1	
	ก X ข	1	6.182	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	101	47.958		
สถานภาพสมรสไม่มีคู่	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	424.146	8.920*	12
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	14.698	< 1	
	ก X ข	1	< 1	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	83	47.550		

ตาราง 9 (ต่อ)

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
สถานภาพสมรสมีคู่	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	478.176	12.709*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	309.513	8.226*	
	ก X ข	1	89.166	2.370	15
	ส่วนที่เหลือ	114	37.625		
การศึกษาต่ำ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	270.129	7.864*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	43.199	1.258	
	ก X ข	1	1.166	< 1	9
	ส่วนที่เหลือ	115	34.349		
การศึกษาสูง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	816.835	16.588*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	412.858	8.384*	
	ก X ข	1	27.083	< 1	23
	ส่วนที่เหลือ	82	49.242		
รายได้ต่ำ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	365.576	11.347*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	61.467	1.908	
	ก X ข	1	2.141	< 1	13
	ส่วนที่เหลือ	102	32.218		

ตาราง 9 (ต่อ)

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
รายได้สูง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	552.978	10.939*	14
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	231.736	4.584*	
	ก X ข	1	12.350	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	95	50.552		
อาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	439.077	11.797*	11
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	79.678	2.141	
	ก X ข	1	53.938	1.449	
	ส่วนที่เหลือ	136	37.220		
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	518.397	10.055*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ข)	1	301.549	5.849*	
	ก X ข	1	2.410	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	61	51.558		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 9 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมอย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 66.23 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.86 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.67 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.94 คะแนน) และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.77 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.45 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 62.02 คะแนน) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.16 คะแนน)

ส่วนในกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม พบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกกลุ่มย่อย และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ และแปรปรวนตามการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 6 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย กลุ่มผู้สูงอายุชาย กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมน้อย

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงผลในตาราง 10

ตาราง 10 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
กลุ่มรวม	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	769.928	18.873*	15
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	449.226	11.012*	
	ก X ข	1	26.606	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	201	40.795		
อายุน้อย (60-66 ปี)	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	546.293	11.788*	22
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	467.579	10.090*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	100	46.343		
อายุมาก (67-74 ปี)	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	224.516	6.391*	9
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	61.450	1.749	
	ก X ข	1	31.283	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	97	35.129		
ชาย	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	253.967	7.074*	15
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	265.210	7.387*	
	ก X ข	1	2.657	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	96	35.902		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน		df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
หญิง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง	(ก)	1	552.850	12.057*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ	(ข)	1	176.020	3.839*	
	ก X ข		1	70.865	1.546	16
	ส่วนที่เหลือ		101	45.851		
สถานภาพสมรสไม่มีคู่	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง	(ก)	1	318.334	7.023*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ	(ข)	1	178.120	3.930*	
	ก X ข		1	21.198	< 1	15
	ส่วนที่เหลือ		83	45.327		
สถานภาพสมรสมีคู่	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง	(ก)	1	417.840	10.766*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ	(ข)	1	252.642	6.510*	
	ก X ข		1	10.839	< 1	14
	ส่วนที่เหลือ		114	38.811		
การศึกษาต่ำ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง	(ก)	1	247.491	7.345*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ	(ข)	1	111.325	3.304	
	ก X ข		1	8.284	< 1	10
	ส่วนที่เหลือ		115	33.694		
การศึกษาสูง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง	(ก)	1	592.634	12.133*	
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ	(ข)	1	445.186	9.114*	
	ก X ข		1	27.366	< 1	23
	ส่วนที่เหลือ		82	48.844		

ตาราง 10 (ต่อ)

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
รายได้ต่ำ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	289.129	9.583*	18
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	232.482	7.705*	
	ก X ข	1	39.902	1.323	
	ส่วนที่เหลือ	102	30.171		
รายได้สูง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	467.936	9.209*	14
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	214.612	4.224*	
	ก X ข	1	4.884	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	95	50.811		
อาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	353.507	9.652*	13
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	210.313	5.743*	
	ก X ข	1	4.465	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	136	36.623		
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	465.611	9.079*	20
	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ข)	1	294.617	5.745*	
	ก X ข	1	26.111	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	61	51.283		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 10 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 66.23 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.86 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.67 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.94 คะแนน) และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมาก มีความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 65.25 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.25 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.55 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.94 คะแนน)

ส่วนในกลุ่มย่อย 12 กลุ่ม พบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกกลุ่มย่อย และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ และแปรปรวนตามการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 10 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย กลุ่มผู้สูงอายุชายและหญิง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสไม่มีคู่และมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำและรายได้สูง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพและเป็นวิชาชีพ และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมากมีความพอใจในชีวิตสูงกว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจน้อย

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงผลในตาราง 11

ตาราง 11 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคมในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
กลุ่มรวม	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	800.556	19.983*	17
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	621.074	15.503*	
	ก X ข	1	2.121	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	201	40.062		
อายุน้อย (60-66 ปี)	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	655.534	14.383*	23
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	536.054	11.762*	
	ก X ข	1	8.559	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	100	45.577		
อายุมาก (67-74 ปี)	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	201.901	5.839*	11
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	146.054	4.224*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	97	34.578		
ชาย	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	291.252	8.541*	20
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	435.669	12.776*	
	ก X ข	1	5.024	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	96	34.102		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
หญิง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	546.766	11.812*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	202.408	4.373*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	16
	ส่วนที่เหลือ	101	46.288		
สถานภาพสมรสไม่มีคู่	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	320.792	7.003*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	151.425	3.306	
	ก X ข	1	7.820	< 1	15
	ส่วนที่เหลือ	83	45.810		
สถานภาพสมรสมีคู่	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	432.808	11.762*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	465.085	12.639*	
	ก X ข	1	28.035	< 1	18
	ส่วนที่เหลือ	114	36.797		
การศึกษาต่ำ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	250.304	7.494*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	153.239	4.588*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	11
	ส่วนที่เหลือ	115	33.402		
การศึกษาสูง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	643.861	13.684*	
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	618.461	13.144*	
	ก X ข	1	1.056	< 1	26
	ส่วนที่เหลือ	82	47.052		

กลุ่ม	แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F	เปอร์เซ็นต์การทำนาย
รายได้ต่ำ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	306.464	10.205*	19
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	286.281	9.533*	
	ก X ข	1	< 1	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	102	30.031		
รายได้สูง	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	489.447	9.793*	15
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	295.147	5.906*	
	ก X ข	1	3.621	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	95	49.977		
อาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	382.589	10.659*	14
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	279.719	7.793*	
	ก X ข	1	34.438	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	136	35.893		
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคง (ก)	1	436.879	8.859*	23
	การมีส่วนร่วมในสังคม (ข)	1	414.785	8.411*	
	ก X ข	1	26.103	< 1	
	ส่วนที่เหลือ	61	49.313		

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 11 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด พบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์มีความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 66.23 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.86 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.67 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.94 คะแนน) และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 65.51 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.01 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.46 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.94 คะแนน)

ในกลุ่มย่อยพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 2 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมมากมีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมน้อย

<u>ความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุที่มีลักษณะทางชีวสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน</u>

การศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีลักษณะทางชีวสังคมต่างกัน และการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกันจะมีผลต่อความพอใจในชีวิตอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้นำ ระดับการศึกษา รายได้ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ และการมีส่วนร่วมในสังคม มาศึกษาโดยวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงผลในตาราง 12

ตาราง 12 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ในกลุ่มรวม (205 คน)

แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F
ระดับการศึกษา (ก)	1	23.144	< 1
รายได้ (ข)	1	157.447	3.478
การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม (ค)	1	372.447	8.226*
ก X ข	1	21.806	< 1
ก X ค	1	63.317	1.399
ข X ค	1	1.273	< 1
ก X ข X ค	1	< 1	< 1
ส่วนที่เหลือ	197	45.275	
รวม	204	47.536	

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 รวมทำนายได้ 7 %

จากตาราง 12 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุมิได้แปรปรวนปฏิสัมพันธ์ไปตามตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.77 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.62 คะแนน)

ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคมน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 62.02 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.44 คะแนน)

เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ในกลุ่มรวม (205 คน)

แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F
ระดับการศึกษา (ก)	1	20.378	< 1
รายได้ (ข)	1	167.779	3.883*
การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ (ค)	1	693.990	16.060*
ก X ข	1	29.083	< 1
ก X ค	1	142.573	3.299
ข X ค	1	43.197	1.000
ก X ข X ค	1	8.530	< 1
ส่วนที่เหลือ	197	43.213	
รวม	204	47.536	

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 รวมทำนายได้ 10 %

จากตาราง 13 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวร่วมกัน แต่แปรปรวนตามรายได้

และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.76 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.10 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 62.32 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.92 คะแนน) และผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่า (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 65.25 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.86 คะแนน) ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในเชิงจิตใจน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 61.55 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.90 คะแนน)

เมื่อพิจารณา ระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในสังคม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงผลในตาราง 14

ตาราง 14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวม (205 คน)

แหล่งความแปรปรวน	df	M.S.	F
ระดับการศึกษา (ก)	1	27.246	< 1
รายได้ (ข)	1	129.432	3.045
การมีส่วนร่วมในสังคม (ค)	1	797.059	18.753*
ก X ข	1	7.258	< 1
ก X ค	1	194.178	4.568*
ข X ค	1	44.319	1.043
ก X ข X ค	1	13.882	< 1
ส่วนที่เหลือ	197	42.504	
รวม	204	47.536	

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 รวมทำนายได้ 11 %

จากตาราง 14 ในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดพบว่า คะแนนความพอใจในชีวิต มิได้แปรปรวนไปตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 3 ร่วมกัน แต่แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ 2 ทางกับระดับการศึกษา และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ ดังแสดงผลในตาราง 15

ตาราง 15 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณา ตามระดับการศึกษา และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวม (205 คน)

ระดับการศึกษา	การมีส่วนร่วมในสังคม	รหัส	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	12 (64.20)	21 (61.55)	22 (67.43)
ต่ำ	น้อย	11	58	61.40	2.80	0.15	6.03*
ต่ำ	มาก	12	61	64.20		2.65	3.23*
สูง	น้อย	21	44	61.55			5.88*
สูง	มาก	22	42	67.43			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากตาราง 15 พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงและมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่าอีก 3 ประเภท ในกลุ่มเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 5

สรุป และอภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิต ของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร" มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิต ประการที่ 2 เพื่อค้นหาตัวพยากรณ์ในการทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานคร และประการที่ 3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะทางบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคมและการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน โดยมีตัวแปรที่ศึกษาแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) ลักษณะทางบุคลิกภาพ ได้แก่ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ (2) ลักษณะทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ (3) การมีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ และ (4) ตัวแปรตาม คือ ความพอใจในชีวิต กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่มีอายุ 60 ถึง 74 ปี ซึ่งเป็นสมาชิกของศูนย์บริการทางสังคมและชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครจำนวนทั้งสิ้น 205 คน

การวิจัยเรื่องนี้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะทางชีวสังคม ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ ตอนที่ 2 เป็นเครื่องมือวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว มี 18 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นเครื่องมือวัดบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ มี 18 ข้อ ตอนที่ 4 เป็นเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งประกอบด้วย เครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมมี 19 ข้อ และเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจมี 10 ข้อ และตอนที่ 5 เครื่องมือวัดความพอใจในชีวิต มี 18 ข้อ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ซึ่งมีอยู่ 5 ข้อ ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC version 4 โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ข้อมูลหลายชนิด ได้แก่ การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ เมื่อพบว่าการวิเคราะห์ความแปรปรวนมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในบทสรุปนี้ผู้วิจัยได้ประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ และการวิจัยครั้งต่อไป

การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐาน

การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 1 สมมติฐานที่ 1 กล่าวว่า "ลักษณะทางบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิต"

จากผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีของเพียร์สัน ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ปรากฏว่า ลักษณะทางบุคลิกภาพ 2 ตัวแปร คือ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ลักษณะทางชีวสังคมเพียงตัวแปรเดียว คือ รายได้ และการมีส่วนร่วมในสังคม 2 ตัวแปร คือ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตสูงที่สุด (r = .36) รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในสังคมกับความพอใจในชีวิต(r = .35) ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจกับความพอใจในชีวิต (r = .34) และความสัมพันธ์ของรายได้กับความพอใจในชีวิตมีค่าต่ำสุด (r = .16)

ดังนั้นผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 1 บางส่วน การที่ไม่พบความสัมพันธ์ของลักษณะทางชีวสังคมอีก 5 ตัวแปร คือ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และอาชีพ กับความพอใจในชีวิตในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะทางชีวสังคมใกล้เคียงกัน ผลในลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ บอร์ทเนอร์และเฮ้าซ์ (Bortner and Hultch. 1970 : 41-47)ที่พบว่า อายุ เพศ การศึกษา เชื้อชาติ

สถานภาพสมรส และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตในระดับที่ต่ำมาก (r =.05 ถึง .1) และการศึกษาของ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2533) ที่พบว่า ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย แต่ได้พบว่า ตัวแปรความพอใจในฐานะการเงินมีความสำคัญต่อความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ในกลุ่มกรุงเทพมหานครเป็นอันดับแรก (R^2 = .23) ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานครมีความจำเป็นต้องคิดคำนึงถึงสถานภาพทางการเงิน ซึ่งเป็นหลักประกันต่อความมั่นคงในฐานะความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตประจำวัน โดยการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการซื้อหาเครื่องอุปโภคและบริการต่าง ๆ นอกจากนี้ผลการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้และอาชีพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์โดยอ้อมกับความพอใจในชีวิตก็ได้

<u>การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 2</u> สมมติฐานที่ 2 กล่าวว่า "ตัวแปรบุคลิกภาพ 2 ตัวแปร ตัวแปรลักษณะทางชีวสังคม 4 ตัวแปร และการมีส่วนร่วมในสังคม 2 ตัวแปร ร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตได้"

จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเพิ่มตัวแปรทีละขั้น (Stepwise) โดยตัวทำนายที่มีความสัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตสูงสุดจะถูกคัดเลือกเข้าสู่สมการการทำนายเป็นลำดับที่ 1และตัวแปรทำนายที่มีความสัมพันธ์รองลงมาก็จะเข้าสู่สมการเป็นลำดับต่อมา ผลปรากฏว่า ตัวแปรบุคลิกภาพ 2 ตัวแปร ตัวแปรการมีส่วนร่วมในสังคม 2 ตัวแปร ร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยร่วมกันทำนายในกลุ่มรวมได้ 26 % ตัวแปรที่ทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในกลุ่มรวมที่เข้าสู่สมการการทำนายเป็นลำดับที่ 1 คือ บุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ลำดับที่ 2 คือ การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ลำดับที่ 3 คือ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และลำดับที่ 4 คือ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม

ส่วนในกลุ่มย่อย 12 กลุ่มพบว่า ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้เท่ากับ 24 ถึง 31 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 5 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุหญิง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสไม่มีคู่

กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ ตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้เท่ากับ 19 ถึง 27 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุมาก (67-74 ปี) กลุ่มผู้สูงอายุชาย และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพมีคู่ ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้เท่ากับ 22 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมไม่ใช่วิชาชีพเพียงกลุ่มเดียว ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจและตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตได้เท่ากับ 26 ถึง 35 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย (60-66 ปี)และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์และตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตได้เท่ากับ 18 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้นผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 2 บางส่วน การที่ไม่พบอำนาจในการทำนายของตัวแปรลักษณะทางชีวสังคมในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะทางชีวสังคมใกล้เคียงกัน ผลในลักษณะเช่นนี้ยังพบในการศึกษาของนักวิจัยหลายท่านที่พบว่า อายุ เพศ และการศึกษาไม่มีผลกระทบโดยตรงต่อความพอใจในชีวิตโดยภาพรวม แต่มีผลเฉพาะด้านความพอใจในด้านสุขภาพกายและด้านเศรษฐกิจการเงิน (Larson. 1978 : 109-125 ; Diener.1984 : 542-575)และการศึกษาของนักวิจัยไทยที่พบว่า ตัวแปรลักษณะทางชีวสังคมไม่ได้เป็นตัวแปรที่สำคัญในการทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ แต่มักจะเป็นตัวแปรอื่น ๆ อาทิ ผลการศึกษาของ คิริวรรณ สินไชย (2532)พบว่า ตัวแปรที่สำคัญในการทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุตามลำดับคือ การรับรู้สภาวะสุขภาพ การรับรู้ความสำเร็จของงานในอดีต การเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุและการใช้เวลาว่าง (R^2 =.57) และการศึกษาของ ศรีเรือน แก้วกังวาล(2532) พบว่า ตัวแปรที่สำคัญในการทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทยทั้ง 4 ภาคตามลำดับ คือการระลึก

ถึงความหลัง การรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การระลึกถึงความตาย ความสัมพันธ์กับคนต่างวัย ความพอใจในสถานการเงิน การอยู่กับญาติพี่น้อง และการอยู่บ้านตนเอง(R^2 = .36) จึงน่าเข้าใจได้ว่า ตัวแปรลักษณะทางชีวสังคมมีอำนาจในการทำนายความพอใจในชีวิตโดยภาพรวมของผู้สูงอายุไทยค่อนข้างต่ำ

<u>การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 3</u> สมมติฐานที่ 3 กล่าวว่า "ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว และมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย"

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมในกลุ่มรวมทั้งหมด ผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวและการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมร่วมกัน แต่ปรากฏผลในกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย (60-66 ปี)กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ ว่า ความพอใจในชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่ใน 5 กลุ่มย่อยแล้วพบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในเชิงสังคมน้อย มีความพอใจในชีวิตต่ำกว่าผู้สูงอายุอีก 3 ประเภทในกลุ่มเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจในกลุ่มรวมทั้งหมด ผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจร่วมกัน แต่ปรากฏในกลุ่มย่อย 4 กลุ่มคือ กลุ่มผู้สูงอายุชาย กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง ว่า ความพอใจในชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่ใน 4 กลุ่มย่อยแล้วพบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจน้อย มีความพอใจในชีวิตต่ำกว่าผู้สูงอายุอีก 3 ประเภทในกลุ่มเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในสังคม ผลปรากฏในกลุ่มรวมทั้งหมดและกลุ่มย่อยอีก 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย (60-66 ปี) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีคู่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้สูง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ ว่า ความพอใจในชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในสังคมร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมดและใน 5 กลุ่มย่อยแล้วพบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย มีความพอใจในชีวิตต่ำกว่าผู้สูงอายุอีก 3 ประเภทในกลุ่มเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้นผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 3 เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและแนวคิดตามทฤษฎีบุคลิกภาพของผู้สูงอายุที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่มีลักษณะบุคลิกภาพเชิงบวก จะมีความเครียดน้อยและมีความพอใจในชีวิตสูง (Neugarten. 1973 : 641-649) และสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีกิจกรรมที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุข ความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความพอใจในชีวิตสูง เมื่อมีส่วนร่วมในเชิงสังคมและเชิงจิตใจมาก (Havighurst.1957: 293-315; Cumming and Henry.1961; Palmore 1968 : 259-263) ลักษณะบุคลิกภาพเชิงบวกในสมมติฐานนี้คือ บุคลิกภาพแสดงตัว โดยผลการวิจัยนี้ปรากฏที่บุคลิกภาพเก็บตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมหรือเชิงจิตใจหรือในสังคมน้อยมีความพอใจในชีวิตต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันน้อย และมีผลการวิจัยพบว่า คนไทยโดยส่วนรวมค่อนข้างมีบุคลิกภาพเก็บตัว ทั้งนี้เพราะกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อทางพุทธศาสนาของสังคมไทย (สมทรง สุวรรณเลิศ และคนอื่นๆ. 2512 : 9-13) รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของคอสต้าและแมคดรี (Costa and McCrae. 1980 : 671) ที่พบว่า คนที่มีความสุขมีบุคลิกภาพแสดงตัว และยังพบว่าคนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีความผาสุกทางจิตใจ (subjective well being) ได้มากกว่า คนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว

<u>การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 4</u> สมมติฐานที่ 4 กล่าวว่า "ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ และมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย"

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมในกลุ่มรวมทั้งหมดและกลุ่มย่อย ผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมร่วมกัน

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจในกลุ่มรวมทั้งหมดและกลุ่มย่อย ผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจร่วมกัน

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในสังคมในกลุ่มรวมทั้งหมดและกลุ่มย่อย ผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์และการมีส่วนร่วมในสังคมร่วมกัน

ดังนั้นผลการวิจัยนี้ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 4 เนื่องจากบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมหรือการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ หรือการมีส่วนร่วมในสังคม ต่างมีผลต่อตัวแปรตามแยกกันเป็นเอกเทศ แสดงว่าผู้สูงอายุไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่มีส่วนร่วมในเชิงสังคม หรือในเชิงจิตใจและการมีส่วนร่วมในสังคมมากก็เป็นผู้ที่มีความพอใจในชีวิตสูงด้วยกันทั้งสิ้น ผลส่วนนี้ทำให้เข้าใจได้ว่า บุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์และการมีส่วนร่วมในสังคมมาก อาจเป็นลักษณะที่ทดแทนกันได้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย และผู้สูงอายุไทยอาจไม่จำเป็นต้องมีลักษณะทั้งสองประการครบถ้วน แต่อาจมีเพียงประการใดประการหนึ่งอย่างเด่นชัดก็เพียงพอที่ผู้สูงอายุไทยจะมีความพอใจในชีวิตสูงได้ สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ คอสต้าและแมคดรี (Costa and McCrae. 1980 : 671) ที่พบว่า คนที่มีความสุขมีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ และยังพบว่าคนที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ มีความผาสุกทางจิตใจได้มากกว่าคนที่มีบุคลิกภาพหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์

<u>การสรุปและอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ 5</u> สมมติฐานที่ 5 กล่าวว่า "ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูง มีรายได้สูง และมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีความพอใจในชีวิตสูงกว่าในกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ มีรายได้ต่ำ และมีส่วนร่วมในสังคมน้อย"

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคมในกลุ่มรวมทั้งหมด ผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งสามพร้อมกัน

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจในกลุ่มรวมทั้งหมดผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งสามพร้อมกัน

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในสังคมในกลุ่มรวมทั้งหมดผลปรากฏว่า ความพอใจในชีวิตมิได้แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้งสามพร้อมกัน แต่ปรากฏว่า แปรปรวนตามปฏิสัมพันธ์ 2 ทางกับระดับการศึกษา และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟแล้วพบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงและมีส่วนร่วมในสังคมมาก มีคะแนนความพอใจในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุอีก 3 ประเภทในกลุ่มเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้น ผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ 5 บางส่วน การที่ไม่พบปฏิสัมพันธ์ของระดับการศึกษา รายได้ และการมีส่วนร่วมในสังคมมีผลร่วมกันต่อความพอใจในชีวิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ไม่แตกต่างกันมากพอที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแปรดังกล่าว ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับที่ นิศา ชูโต (2525 : 31-32) กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา หรือไม่เคยเข้าเรียนย่อมจะขาดความรู้พื้นฐานที่จะเป็นแนวความคิดของการเล่นกีฬาเพื่อบำรุงรักษาสุขภาพหรือเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งแนวความคิดที่จะขวนขวายเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆเช่น กิจกรรมงานฝีมือและศิลปะ กิจกรรมการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และกิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของนักวิจัยหลายท่าน ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความพอใจในชีวิตสูง (ฉันทนา กาญจนพนัง. 2530 ; บรรลุ ศิริพานิช และคนอื่น ๆ . 2531)

ข้อดีและข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีทั้งข้อดีและข้อจำกัด กล่าวคือ ส่วนที่เป็นข้อดีย่อมแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพ และความเชื่อถือได้ของผลการวิจัย รวมทั้งสามารถนำผลวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์หรืออ้างอิงได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่วนข้อจำกัดในการวิจัยจะแสดงให้เห็นข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ เพื่อจะได้แก้ไขและปรับปรุงให้เหมาะสมในการวิจัยต่อไป

ข้อดีของการวิจัย ที่พบในการวิจัยเรื่องนี้ คือ

1. การศึกษาตัวแปรทางจิตวิทยา ตัวแปรทางสังคม และตัวแปรทางสังคมวิทยาไปพร้อมกัน ทำให้ได้ภาพรวมที่ครอบคลุมและเป็นประโยชน์ทั้งด้านวิชาการและการประยุกต์

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้สูงอายุปกติในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ คือ การอยู่กับครอบครัว จึงเหมาะสำหรับการนำผลไปใช้ในเชิงปฏิบัติได้มาก

3. ใช้การวัดตัวแปรต่าง ๆ ด้วยเครื่องมือวัดที่มีมาตรฐานขั้นสูงทางวิชาการ

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติขั้นสูง จึงได้ภาพรวมที่ละเอียดลึกซึ้ง

ข้อจำกัดของการวิจัย ที่พบในการวิจัยเรื่องนี้ คือ

1. การวัดสภาวะความมั่นคงทางอารมณ์โดยการใช้แบบสอบถามเพียงอย่างเดียวอาจทำให้ได้ภาพไม่ชัดเจน ควรจะได้ใช้เครื่องมือวัดแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น การสังเกต เป็นต้น และการใช้เครื่องมือวัดตัวแปรของต่างประเทศอาจมีเนื้อหาบางตอนที่ไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยจึงทำให้ผลการวิจัยในบางประเด็นไม่ชัดเจน

2. ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมความคงที่ของสภาพการณ์ในขณะเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากผู้สูงอายุบางรายนำแบบสอบถามกลับไปทำที่บ้าน ซึ่งอาจมีผลต่อคำตอบได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติและการวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ จากผลการวิจัยที่พบทำให้สามารถเสนอแนะในการปฏิบัติได้ดังนี้

1. จากการที่พบว่า ลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้สูงอายุมีความสำคัญต่อความพอใจในชีวิต ดังนั้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีบุคลิกภาพแสดงตัว และบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ ซึ่งไม่ใช่เป็นสิ่งที่บุคคลอื่นจะเข้าไปจัดการได้โดยตรง โดยเฉพาะเมื่อถึงวัยสูงอายุ แต่เป็นสิ่งที่แต่ละคนจะต้องพัฒนาตนเองมาตั้งแต่วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว และวัยผู้ใหญ่ โดยการเสริมสร้างบุคลิกภาพดังกล่าว ด้วยวิธีการอบรมเลี้ยงดู และมีวิธีการเรียนรู้ทางสังคมที่เหมาะสม รวมทั้งปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพของผู้สูงอายุเองในแต่ละช่วงวัยให้เหมาะสมอยู่เสมอเพื่อการเตรียมเป็นผู้สูงอายุ ที่คุณค่า และไม่ทำให้ลูกหลานเบื่อหน่ายละทิ้งหรือถอยหนี นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกันกับการให้บริการผู้สูงอายุจะมีส่วนช่วยปรับปรุงและเพิ่มพัฒนาการทางบุคลิกภาพแสดงตัว และบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ โดยการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และจัดหาวิธีการพัฒนาบุคลิกภาพสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมทางศาสนา และการให้คำปรึกษา เป็นต้น

2. จากการที่พบว่า การมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ มีความสำคัญต่อความพอใจในชีวิต ดังนั้นรัฐควรมีนโยบายที่ทำให้บุคคลในครอบครัวของผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันบ่อย ๆ ครั้ง และในวันครอบครัวแห่งชาติโดยเฉพาะการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกสนใจกัน และร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน อันเป็นความผูกพันทางจิตใจที่มีต่อกัน นอกจากนี้ในชุมชนควรมีองค์กรที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับสังคมเพื่อจัดกิจกรรมและหาวิธีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมาเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน

<u>ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป</u>

1. การวิจัยนี้ทำให้ทราบเพียงตัวแปรที่สำคัญบางตัวที่สัมพันธ์กับความพอใจในชีวิต จึงควรทำวิจัยเรื่องนี้ในรูปแบบของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ กัน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมต่าง ๆอยู่ที่วัดกับกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ที่บ้าน

2. การวิจัยนี้ศึกษาความพอใจในชีวิตโดยภาพรวม ซึ่งยังไม่เพียงพอในการหาวิธียกระดับคุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ จึงควรทำการศึกษาตัวแปรความพอใจในชีวิตในส่วนย่อยโดยเฉพาะด้านด้วย ได้แก่ ความพอใจในชีวิตครอบครัว ชีวิตส่วนตัว ชีวิตประจำวัน และหน้าที่การงาน รวมทั้งความพอใจในปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความพอใจในสุขภาพ เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน และที่อยู่อาศัย เป็นต้น

3. การวิจัยเชิงทดลองเพื่อหารูปแบบของการทำกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาบุคลิกภาพแสดงตัวและบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์สำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ การทำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางการศึกษาต่อเนื่อง และการให้คำปรึกษา เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กมลา สีแสงทอง. สภาวการณ์ของคนชราในครอบครัวไทย : กรณีศึกษากลุ่มคนชราในสถานสงเคราะห์ บ้านบางแค. รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

เขมิกา ยามะรัต. ความพึงพอใจในชีวิตของคนชรา : ศึกษากรณีข้าราชการบำนาญกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527. อัดสำเนา.

จรรจา สุวรรณทัต. ประมวลบทความที่บรรยายในโอกาสต่าง ๆ ภายในประเทศ พ.ศ. 2511-2526. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.

เจียมจิต ถวิล. "โรคประสาทหูพิการในผู้สูงอายุ," ในเอกสารประกอบการประชุม Neuroscience symposium in aging of the brain. กรุงเทพฯ : จัดที่โรงแรมแม่น้ำ, 12-14; มกราคม 2532. อัดสำเนา.

ฉันทนา กาญจนพนัง. ความสัมพันธ์ระหว่างการร่วมกิจกรรมกับอัตมโนทัศน์ของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. อัดสำเนา.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น. รายงานวิจัย ฉบับที่ 26 กรุงเทพ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.

ตุ้ย ชุมสาย, ม.ล. จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2508.

นภาพร ชโยวรรณ และคนอื่น ๆ. สรุปผลการวิจัยโครงการวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม และประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

นวลละออ สุภาผล. ผลการฝึกทักษะในการรับวัฒนธรรมที่มีต่อคุณลักษณะของนักเรียนนายร้อยตำรวจ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา.

นิภา นิธยายน. การปรับตัวและบุคลิกภาพ : จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : สารศึกษาการพิมพ์, 2520.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. "กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน," การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2527.

นิศา ชูโต. คนชราไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

บรรลุ ศิริพานิช และคนอื่น ๆ. รายงานการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไทยที่อายุยืนยาวและแข็งแรง. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2531.

บริบูรณ์ พรพิบูลย์. โลกยามชรา. เชียงใหม่ : พรสิงห์การพิมพ์, 2526.

บุญยืน สุภาพ. การศึกษาเปรียบเทียบปัญหาความต้องการและโลกทัศน์ของคนชราในสถานสงเคราะห์ของรัฐบาลและเอกชน. วิทยานิพนธ์ปริญญา ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.

ประพิมพ์ดาว สุคนธ์. สุขภาพจิตผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเชื้อเพลิงพัฒนา เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526. อัดสำเนา.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. "เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต," วารสารสุขศึกษา. 13 (52): 1-10; ตุลาคม-ธันวาคม 2533.

พนมพร พนมวัน ณ อยุธยา. การศึกษาทดลองปรับบุคลิกภาพแบบหวั่นไหวในสภาวะอารมณ์ของนิสิตปริญญาตรีโดยกิจกรรมกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533. อัดสำเนา.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2531.

พัทยา สายหู. "ปัญหาของผู้สูงอายุ : ในแง่สังคมและวัฒนธรรม," ครุปริทัศน์ ฉบับพิเศษ : ขานรับปีสุขภาพผู้สูงอายุ. 76-82 ; 2525.

พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคนอื่น ๆ. ความทันสมัย ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง และปัญหาบางประการของคนชรา.กรุงเทพฯ:สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2523.

พุทธทาสภิกขุ. การไหว้ทิศอย่างอารยชน. กรุงเทพ : ธรรมบูชา, 2514.

เพ็ญแข ประจนปัจจนึก. "การศึกษากลุ่มประชากรผู้สูงอายุของไทย : หลักการและทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้," ประมวลบทความและผลงานทางพฤติกรรมศาสตร์ : เนื่องในวันครบรอบ 36 ปี. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534.

มารศรี นุชแสงพลี. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ : ศึกษากรณีผู้สูงอายุชุมนุมบ่อนไก่. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532. อัดสำเนา.

ล้วน สายยศ และอังคนา สายยศ. หลักการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพ : ทวีกิจการพิมพ์, 2524.

วัชรี ธุวะคำ. จิตวิทยาแนะแนวและให้คำปรึกษา. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2524.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. ตัวแปรทางสังคมจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2532.

ศุภวัลย์ พลายน้อย และเนาวรัตน์ พลายน้อย. ผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อปัญหาและความต้องการของประชากรผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

สมทรง สุวรรณเลิศ และคนอื่น ๆ. "การทดสอบ The Maudsley Personality Inventory ในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัย," วารสารจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. 14(1)มกราคม-กุมภาพันธ์ 2512.

สุวรรณี พลับพลาทอง. ความทันสมัยและภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองของคนชราในกรุงเทพ-มหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.

อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร. อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพคุณแม่พลอย วัฒนผาสุก. 16 พฤษภาคม 2509.

อวย เกตุสิงห์. "ปีของคนชรา," มติชนรายสัปดาห์. 17-23 : เมษายน 2526.

อัมพา วรวัฒนชัย. การศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวของข้าราชการบำนาญสังกัดกรุงเทพมหานครซึ่งอยู่ใน และนอกชมรมผู้สูงอายุ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.

อุดตราพร บุนนาค. ปัญหาความต้องการของคนชราในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518. อัดสำเนา.

Adams, D.L. "Analysis of a life satisfaction index," Journal of Gerontology. 24 : 470-474 ; 1969.

Adams, D.L. "Correlates of Life Satisfaction among the Elderly," Gerontologist. 11(4) : 64-68 ; 1971.

Allport, G.W. Pattern and Growth in Personality. New York : Halt Rinchart and Winston, 1961.

Anastasi, Anne. Personality Development. New York : McGraw-Hill Book Company, 1968.

Andrews, F. and S. Withey. Social Indicators of Well-being : American Perceptions of Life Quality. New York : Plenum Press, 1976.

Arkoff, ABE. Adjustment and Mental Health. New York : McGraw-Hill Book Company, 1968.

Atchey, R. Social Forces in Later Life. 2nd ed. Belmont, Calif : Walsworth Publishing Company, 1977.

Bachman and others. Youth in transition - Volume 1. Ann Arbor, Michigan : Institute for Social Research, 1967.

Barrow,Grovgia M. and Patricia A. Smith. Aging Ageism and Society. Minnesota : West Publish Company. 1979.

Bengtson, Vern L. and others. "The Impact of Social Structure on Aging Individuals," in Hand book of the Psychology of Aging. p. 327-353. New York : edited by James E. Birren and K. Warner Schiac. Van Nostrand Reinhold Company, 1977.

Bortner, R.W. and D.F. Hultsch. "A Multivariate Analysis of Correlates of Life Satisfaction in Adulthood," Journal of Gerontology. 25 : 41-47 ; 1970.

Bradburn, N.M. and D. Caplovitz. Reports on happiness. Chicago : Aldine, 1965.

Burgess, Ernest W. Aging in Western Societies. Chicago : University of Chicago Press, 1960.

Burgess, E.W. and others. Your activities and attitudes. Chicago : Science Research Associates, 1949.

Campbell, A. "Subjective measures of Well-Being," American Psychologist. 31 : 117-124 ; February, 1976.

Campbell, A. The sense of Well-being in America. New York : McGraw-Hill, 1981.

Cantril, H. The pattern of human concerns. New Brunswick, N.J. : Rutgers University Press, 1965.

Cattell, Raymond B. "A Trait Factor - Analytic Approach to Personality," Personality : Theory, Assessment and Research. New York : 309-320 ; 1970.

Cavan R.S., and others. Personal adjustment in old age. Chicago : Science Research Associates 1949.

Chatfield, W.F. "Economic and Sociological factors influencing Life Satisfaction of the Aged," Journal of Gerontology. 32 : 74-78 ; 1977.

Costa, P.T., Jr. and R.R. McCrae. "The influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people," Journal of Personality and Social Psychology. 38 (4) : 668-678 ; 1980.

Costa, P.T., Jr., R.R. McCrae and A.H. Norris. "Personal Adjustment to Aging : Longitudinal Prediction from Neuroticism and Extraversion," Journal of Gerontology. 36 (1) : 78-85 ; 1981.

Cumming, E. and William E. Henry. Growing Old. New York : Basic Books, 1961.

Diener, E. "Subjective Well-Being," Psychological Bulletin. 95 (3) : 542-575 ; 1984.

Erikson, E.H. "Identity and Life cycle," Psychological Issues. 1 (1) : 88-94 ; 1959.

Eysenck, H.J. Fact and fiction in psychology. Middlesex, England: Penguin Books Ltd., 1970.

Eysenck, H.J. and Glenn Wilson. Know Your Own Personality. New York : Penguin Books Ltd., 1975.

Fellow,E.W."A study of factors related to a feeling of happiness," Journal of Educational Research. 50 : 231-234 ; 1956.

Field, D. and M. Minkler. "Continuity and change in social support between young-old and old-old or very-old age," Journal of Gerontology. 43 : 100-106 ; 1988.

Flanagan, J.C. "Measurement of Quality of Life : Current State of the Art," Arch. Phys. Med. Rehabil. 63 : 56-59 ; February, 1982.

Freud, S. An Outline of Psychoanalysis. W.W. Norton and Co.,1937

Goodenough, N.H. Cooperation in change Part. New York : John Wiley and Sons inc., 1966.

Gordon,Jesse F. Personality and Behavior. New York : The McMillan Company, 1963.

Graney, M.J. "Happiness and social participation in aging," Journal of Gerontology. 30 : 701-706 ; 1975.

Gurin and others. Americans view their mental health. New York : Basic Books, 1960.

Hall, C.S. and G. Lindzey. Theories of Personality. 2nd ed. New York : John and Sons Inc., 1970.

Hall, D.A. The Aging of Connective Tissue. New York : Academic Press, 1976.

Havighurst, R.J. "Validity of the Chicago Adjustment Inventory as a measure of personal adjustment in old age," Journal of Abnormal and Social Psychology. 46 : 24-29 ; 1951.

Havighurst, R.J. "The social compentence of middle-aged people," Genet. Psychol. Monogr. 56 : 297-375 ; 1957.

Havighurst,R.J."Personality and Patterns of Aging," Gerontologist. 8 : 20-23 ; 1968.

Hilgard, Ernest R. Introduction to Psychology. New York : Harcourts, Brace and World Inc., 1962.

Holemes, C.A. "Health Care and Quality of life : a review," Journal of Advanced Nursing. 14 : 833-839 ; 1989.

Horley. J.. "Life Satisfaction,Happiness and Morale : Two Problems with the Use of Subjective Well-being Indicators," Gerontologist. 24 (2) : 124-127 ; 1984.

Jackle, M. "Life Satisfaction and Kidney Dialysis," Nurs Forum. 13 : 365 ; 1974.

Johnson, J. and others. "The Quality of Life of hemodialysis and Transplant Patients," Kidney Int. 22 : 286 ; 1982.

Kart, Cary S. The Realities of Aging. Boston : Allyn and Bacon, Inc., 1981.

Kaufman, H.K. Bangkhuad : A Community Study in Thailand. New York : Monograph : 10 of the Association for Asian Studies. Locust Valley, J.J. Augustin, Inc., 1960.

Kimmel, Douglas C. Adulthood and Aging. 2 nd ed. New York : John Wiley & Son, 1980.

Laborde, J. and M. Power. "Satisfaction with Life for Patients Undergoing Hemodialysis and Patients Suffering from Osteoarthritis," Research Nursing Health. 3 : 19-24 ; 1980.

Larson, R. "Thirty Years of Research on the Subjective well-Being of Older Americans," Journal of Gerontology. 33 : 109-125 ; 1978.

Lawton, M.P. "Activities and Leisure," Annual Review of Gerontology and Geriatrics. 5 : 127-164 ; 1985.

Lawton, M.P. "The dimensions of morale," In D. Kent, R. Kastenbaum and S. Sherwood (Eds) Research, planning and action for the elderly. New York : Behavioral Publications, 1972.

Lemon, Bruce W., Vern L. Bengtson and James A.Peterson, "An Exploration of the Activity Theory of Aging:Activity types and Life Satisfaction Among Inmovers to a Retirement Community," Journal of Gerontology. 27 : 511-523 ; 1972.

Longino, Charles F. Jr., and Cary S.Kart, "Explicating Activity Theory : A Formal Replication," Journal of Gerontology. 37 (6) : 713-722 ; 1982.

Maris, R. Social forces in urban suicide. Homewood ; Dorsey Press, 1969.

Markides,K.S. and H.W. Martin. "A causal model of life satisfaction among the elderly," Journal of Gerontology. 34 : 86-93 ; 1979.

Maslow, A.H. Motivation and Personality. 2 nd ed. New York : Harper and Row, 1970.

McCannell, J.V. Understand Human Behavior. New York : Halt Rinchart and Winston, 1974.

Morris, C.G. Psychology. 3 rd ed. New Jersey : Prentice Hall Inc., 1979.

Munn, Norman L. Introduction to Psychology. 2nd ed. Boston : Hoyghton Mifflin Co., 1969.

Neugarten,B.L. "Age groups in American society and the rise of the young-old," The Anuals of the American Academy of Political and Social Science. 415 : 187-198 ; 1974.

Neugarten, B.L. "Personality and aging," In Handbook of the psychology of aging. p.626-649 New York : J.E. Birren and K.W. Schaic (Eds.) Van Nostrand Reinhold, 1977.

Neugarten, B.L, R.J. Havighurst and S.S. Tobin. "The Measurement of Life Satisfaction," Journal of Gerontology. 16 : 134-145 ; 1961.

Osberg, J.S. and others. "Life Satisfaction and Quality of Life Among Disabled Elderly Adults," Journal of Gerontology. 42 (2) : 228-230 ; 1987.

Palmore, B. and V. Kivett. "Change in Life Satisfaction : A Longitudinal Study of Persons aged 46-70," Journal of Gerontology. 32 : 311 ; 1977.

Palmore, Erdman B. "The Effects of Aging on Activities and Attitudes," Gerontologist. 8 : 259-263 ; 1968.

Palmore, E. and C. Luikart. "Health and Social Factors Related to Life Satisfaction," Journal of Health and Social Behavior. 13 : 68 ; 1972.

Phillips, Herbert P. Thai Peasant Personality. Berkeley : University of California, 1965.

Powell, D.H. Understanding human adjustment : Normal adaptation through the life cycle. Boston : Little Brown and Co.,1983.

Reichard, and others. Aging and personality. New York : Wiley, 1962.

Revicki, D.A. and J.P. Mitchell. "Strain Social Support and Mental Health in Rural Elderly Individuals," Journal of Gerontology. 45 (6) : 267-274 ; 1990.

Robb, Susanne S. "Theory in Aging and Theory-Related Issues," in The Aged Person and Nursing Process. 2nd ed. p. 78. edited by Yurick, and others. Appleton-Centrury-Crofts, 1984.

Robinson, J.P. and P.R. Shaver. "Life satisfaction and Happiness," Measures of social psychological attitudes. 1st ed. New York : Survey Research center institute for Social Research, 1973.

Schaffer, N.G. "The influence of activity level, personality traits and social-demographic variables on life satisfaction in elderly women," Dissertation abstracts International. 37: 5845 B : No 77-11042 ; 1977.

Skinner, B.F. Science and human behavior. New York : The Free Press, 1953.

Smart, C.R. and J.W. Yated. "Quality of Life," Cancer. 60 : 620-622 ; August, 1987.

Spreitzer, E. and E.S. Snyder "Correlated of Life Satisfaction among the Aged," Journal of Gerontology. 29 : 445-448 ; 1974.

Stones, M. J. and A. Kozma "Issues relating to the usage and conceptualization of mental health constructs employed by gerontologists," International Journal of Aging and Human Development. 11 : 269-281 ; 1980.

Taylor, C.M. Essentials of Psychiatric Nursing. 8th ed. Saint Louis : The C.V. Mosby Company, 1982.

Tobin, S.S. and B.L. Neugarten. "Life satisfaction and social interaction in the aging," Journal of Gerontology. 16 : 344-346 ; 1961.

Wilson,G. "Introversion/Extraversion," in Personality Variables in Social Behavior. p 179-271. edited by Thomas Blass. New Jersey : Lawrence Eribaum Associates, Inc., 1977.

Wilson, W. "Correlates of avowed happiness," Psychological Bulletin. 67 : 294-306 ; 1967.

Wolk, S. and J. Kurtz. "Positive Adjustment and Involvement During Aging and Expectancy for Internal Control," Journal of Consulting and Clinical Psychology. 43 : 173-178 ; 1975.

Ziegler, M. and D.W Reid. "Correlates of Changes in Desired Control Scores and in Life Satisfaction Scores Among Elderly Persons," International Journal of Aging and Human Development. 2 : 135-146 ; 1983.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วันที่ 24 พฤษภาคม 2536

เรื่อง ขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

เรียน ผู้สูงวัยที่เคารพทุกท่าน

ด้วยข้าพเจ้า นางสาวประพิศ จันทร์พฤกษา ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโทของคณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทั่ว ๆ ไป และการทำกิจกรรม กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นฐานของความเข้าใจกลุ่มผู้สูงวัยไทย และเป็นแนวทางในการหาวิธีส่งเสริมคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

จึงเรียนมาเพื่อขอความร่วมมือตอบแบบสอบถามที่แนบมาด้วยนี้ คำตอบของท่านมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับการศึกษาวิจัยเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุไทย ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ

ด้วยความเคารพอย่างสูง

ประพิศ จันทร์พฤกษา

นิสิตปริญญาโท

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

คำชี้แจงในการตอบ

กรุณาขีดเครื่องหมาย / ลงในวงเล็บ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับสภาพเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. ชื่อศูนย์บริการหรือชมรมที่ท่านเข้าร่วมกิจกรรม.....

2. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

3. อายุ.....ปี

4. สถานภาพสมรส

( ) โสด

( ) มีคู่ชีวิตอยู่ด้วยกัน

( ) มีคู่สมรสแต่แยกกันอยู่

( ) คู่สมรสถึงแก่กรรม

( ) หย่า

5. การศึกษาสูงสุดระดับ

( ) ไม่เคยได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ

( ) ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า

( ) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า

( ) อุดมศึกษาหรือเทียบเท่า

6. รายได้ปัจจุบันเฉลี่ยต่อเดือน

( ) ต่ำกว่า 3,000 บาท

( ) 3,001 - 6,000 บาท

( ) 6,001 - 9,000 บาท

( ) 9,001 - 12,000 บาท

( ) 12,001 - 15,000 บาท

( ) 15,001 - 18,000 บาท

7. อาชีพเดิมเป็น

( ) แพทย์

( ) พยาบาล

( ) ครูหรืออาจารย์

( ) ตำรวจหรือทหาร

( ) นักธุรกิจ

( ) ทนายความ

( ) กรรมกร

( ) เกษตรกร

( ) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2

<u>คำชี้แจงในการตอบ</u>

แบบสำรวจนี้ถามถึงคุณลักษณะและความรู้สึกนึกคิดทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับตัวท่าน ขอให้ท่านพิจารณาว่า คำถามทั้งหมด 20 ข้อตรงกับความจริงที่ท่านรู้สึกนึกคิดหรือกระทำอยู่เพียงใดในคำตอบที่มีให้เลือก 5 คำตอบ คือ จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง และไม่จริงเลย แล้วโปรดขีดเครื่องหมาย / ลงบนเส้นประให้ตรงกับสภาพเป็นจริงที่ท่านรู้สึกนึกคิด หรือกระทำอยู่มากที่สุดเพียงข้อละ 1 ตัวเลือก (กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ)

1. ข้าพเจ้าเป็นคนที่ชอบคิดไตร่ตรองก่อนลงมือทำสิ่งต่าง ๆ

....
จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

2. ข้าพเจ้าชอบทำสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความตื่นเต้น

....
จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

3. ตามปกติข้าพเจ้ามักชอบอ่านหนังสือมากกว่าเข้าสังคม

....
จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

4. ข้าพเจ้าพอใจที่จะมีเพื่อนน้อยคนแต่เป็นเพื่อนแท้

....
จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

5. คนอื่น ๆ มักคิดว่า ข้าพเจ้าเป็นคนร่าเริงมีชีวิตชีวา

....
จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

6. ข้าพเจ้ามักรู้สึกระมัดระวังตัวเมื่ออยู่กับผู้ที่เหนือกว่าหรือผู้ใหญ่กว่า

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. ข้าพเจ้ารู้สึกไม่มีความสุข เมื่อขาดโอกาสพบปะผู้คนจำนวนมาก

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. เมื่ออยู่ในหมู่คนมาก ๆ ข้าพเจ้ามักฟังคนอื่นพูดมากกว่าคุย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. ข้าพเจ้าเป็นคนที่สามารถเข้ากับคนอื่นได้ง่าย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นการยากที่จะทำตัวให้สนุกสนานในงานเลี้ยงสังสรรค์

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

11. ข้าพเจ้าชอบทำงานคนเดียว

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

12. เมื่อมีใครมาเอ็ดตะโรใส่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามักเอ็ดตะโรโต้ตอบกลับไป

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

13. ข้าพเจ้าชอบสนทนากับคนอื่นมากจนไม่ยอมเสียโอกาสที่จะเข้าไปพูดคุยกับคนแปลกหน้า

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

14. ข้าพเจ้าเป็นคนชอบแสวงหาสิ่งที่รีบร้อนและตื่นเต้น

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

15. ข้าพเจ้ามักชอบพูดคุยเรื่องตลกกับเพื่อนฝูง

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

16. ข้าพเจ้ามักเป็นคนเชื่องช้าไม่รีบร้อน

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

17. ข้าพเจ้ามักชอบที่จะอยู่บ้านมากกว่าไปงานเลี้ยงสังสรรค์ที่น่าเบื่อ

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

18. ข้าพเจ้าเป็นคนไม่ชอบอยู่ในกลุ่มที่ชอบล้อเลียนคนอื่น

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 3

คำชี้แจงในการตอบ

แบบสำรวจนี้ถามความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับตัวท่าน ขอให้ท่านพิจารณาว่า คำถามทั้งหมด 18 ข้อตรงกับความจริงที่ท่านรู้สึกนึกคิดหรือกระทำอยู่เพียงใดในคำตอบที่มีให้เลือก 5 คำตอบ คือ จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง และไม่จริงเลย แล้วโปรดขีดเครื่องหมาย / ลงบนเส้นประให้ตรงกับสภาพเป็นจริงที่ท่านรู้สึกนึกคิดหรือกระทำอยู่มากที่สุดเพียงข้อละ 1 ตัวเลือก (กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ)

1. ข้าพเจ้าชอบคิดถึงแต่อดีต

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. ข้าพเจ้ามักวิตกกังวลในสิ่งที่ไม่ควรพูดหรือไม่ควรทำบ่อย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. ข้าพเจ้ารู้สึกน้อยใจง่าย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. ข้าพเจ้าชอบคิดอะไรต่าง ๆ นานาจนนอนไม่หลับ

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. บางครั้งข้าพเจ้าจะอารมณ์เสียและโกรธง่าย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. ข้าพเจ้าเป็นคนที่มีอารมณ์เครียด

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

7. ข้าพเจ้ารู้สึกไม่สบายใจอยู่นานที่ผู้อื่นตอบปฏิเสธ

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

8. ข้าพเจ้ามักตัดสินใจช้าไปเสมอ

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

9. บางครั้งข้าพเจ้ารู้สึกดีใจและเสียใจโดยไม่มีเหตุผล

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

10. ข้าพเจ้าชอบคิดฝันในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้บ่อย

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

11. ข้าพเจ้ามักกระวนกระวายใจจนนั่งไม่ติด

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

12. ข้าพเจ้ารู้สึกทุกข์ทรมานจากอาการประสาท

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

13. อารมณ์ของข้าพเจ้ามักเปลี่ยนแปลงง่าย

....

จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง ไม่จริงเลย

14. ข้าพเจ้าเป็นคนขี้หงุดหงิด

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

15. ข้าพเจ้ามักรู้สึกเบื่อหน่ายบ่อย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

16. ข้าพเจ้าเคยมีอาการหายใจขัดโดยไม่ได้ทำงานหนัก

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

17. ข้าพเจ้ามักคิดอะไรไม่ออกอยู่บ่อย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

18. ข้าพเจ้าสะเทือนใจง่าย

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 4.1

คำชี้แจงในการตอบ

แบบสำรวจนี้มีจุดมุ่งหมายต้องการทราบปริมาณการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของท่าน โดยขอให้ท่านพิจารณาข้อความแต่ละข้อว่า ตรงกับความจริงที่ท่านกระทำอยู่มากน้อยเพียงใดในคำตอบที่มีให้เลือก 5 คำตอบ คือ ทุกวัน สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง เดือนละ 1-2 ครั้ง และไม่เคยเลย แล้วโปรดขีดเครื่องหมาย / ลงบนเส้นประให้ตรงกับสภาพเป็นจริงที่ท่านกระทำอยู่มากที่สุดเพียงข้อละ 1 ตัวเลือก (กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ)

1. ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ช่วยเหลืองานบ้าน

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

2. ครอบครัวของข้าพเจ้ารับประทานอาหารพร้อมกัน

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

3. ข้าพเจ้ามีส่วนช่วยอบรมเลี้ยงดูหลาน

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

4. ข้าพเจ้าพบปะพูดคุยกับบุตรหลานหรือญาติพี่น้อง

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

5. บุตรหลานหรือญาติพี่น้องมักปรึกษาปัญหาและขอคำแนะนำจากข้าพเจ้า

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

6. ครอบครัวของข้าพเจ้ามีโอกาสทำกิจกรรมสนุกสนานร่วมกัน

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

7. ข้าพเจ้าไปพบปะสังสรรค์กับเพื่อน

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

8. ข้าพเจ้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคมหรือชมรม

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

9. ข้าพเจ้าไปร่วมทำบุญและฟังเทศน์ที่วัด

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

10. ข้าพเจ้าทำกิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนร่วม

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

11. ข้าพเจ้าไปทัศนาจรตามสถานที่ต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่น

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

12. ข้าพเจ้ามีงานอดิเรกทำในเวลาว่าง

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

13. ข้าพเจ้าสวดมนต์

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

14. ข้าพเจ้านั่งสมาธิ

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

15. ข้าพเจ้าออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

16. ข้าพเจ้าอ่านหนังสือ

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

17. ข้าพเจ้าพักผ่อนด้วยการฟังวิทยุ

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

18. ข้าพเจ้าชมรายการโทรทัศน์

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

19. ข้าพเจ้าทำงานพิเศษเพื่อหารายได้

.....	.....	.....	.....	.....
ทุกวัน	สัปดาห์ละ 4-6 ครั้ง	สัปดาห์ละ 1-3 ครั้ง	เดือนละ 1-2 ครั้ง	ไม่เคยเลย

ตอนที่ 4.2

คำชี้แจงในการตอบ

แบบสำรวจนี้ถามความรู้สึกของท่านที่มีต่อครอบครัวและสังคม ขอให้ท่านพิจารณาข้อความแต่ละข้อว่า ตรงกับความจริงมากน้อยเพียงใดในคำตอบที่มีให้เลือก 5 คำตอบ คือ จริงที่สุด จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง และไม่จริงเลย แล้วโปรดขีดเครื่องหมาย / ลงบนเส้นประให้ตรงกับสภาพเป็นจริงที่ท่านรู้สึกหรือกระทำอยู่มากที่สุดเพียงข้อละ 1 ตัวเลือก (กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ)

1. เมื่อได้พูดคุยกับบุตรหลานหรือญาติพี่น้องข้าพเจ้ารู้สึกอบอุ่นใจ

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

2. ข้าพเจ้ามีความภูมิใจในครอบครัวของข้าพเจ้า

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

3. ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองไม่มีประโยชน์กับครอบครัว

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

4. เพื่อนบ้านช่วยทำให้ข้าพเจ้าหายเหงา

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

5. ข้าพเจ้ามีเพื่อนสนิทที่สามารถปรับทุกข์ได้

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

6. ข้าพเจ้ามีความสุขใจที่ได้อยู่กับครอบครัวของข้าพเจ้า

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

7. ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ตนเองผูกพันใกล้ชิดกับครอบครัว

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

8. สมาชิกในบ้านต่างคนต่างอยู่โดยไม่ค่อยสนใจกัน

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

9. ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ตนเองอยู่ในครอบครัวหรือสังคมอย่างอ้างว้าง

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

10. ข้าพเจ้าได้ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม

.....	.....	.....	.....	.....
จริงที่สุด	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริงเลย

ตอนที่ 5

คำชี้แจงในการตอบ

คนเรามีความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ไปตามวัยของตน ข้าพเจ้าอยากทราบว่าท่านมีความรู้สึกนึกคิดต่อตัวเองในปัจจุบันเห็นเป็นอย่างไรบ้าง ข้อความ 20 ข้อต่อไปนี้เป็นคำกล่าวเกี่ยวกับคนเห็นชีวิตตนเองในแบบต่าง ๆ ขอให้ท่านโปรดพิจารณาแต่ละข้อ แล้วตอบความคิดเห็นของท่านในคำตอบที่มีให้เลือก 5 คำตอบ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยขีดเครื่องหมาย / ลงบนเส้นประให้ตรงกับสภาพเป็นจริงของท่านมากที่สุดเพียงข้อละ 1 ตัวเลือก (กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ)

1. เมื่อข้าพเจ้ามีอายุมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ ดูดีขึ้นมากกว่าที่ข้าพเจ้าเคยคิดไว้

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2. ปัจจุบันเป็นเวลาที่เหงาหงอยที่สุดในชีวิตของข้าพเจ้า

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3. ข้าพเจ้ารู้สึกสุขสบายเหมือนตอนอายุน้อยกว่านี้

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4. ชีวิตของข้าพเจ้าควรจะมีความสุขมากกว่าที่เป็นอยู่เวลานี้

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

5. เวลาปัจจุบันเป็นเวลาที่ดีที่สุดในชีวิตของข้าพเจ้า

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

6. สิ่งที่ข้าพเจ้าทำส่วนมากซ้ำซากน่าเบื่อหน่าย

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

7. ข้าพเจ้าหวังว่าในอนาคตจะมีอะไรดี ๆ เกิดขึ้นกับข้าพเจ้า

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

8. สิ่งต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าทำยังน่าสนใจเหมือนเคย

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

9. ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าแก่และไม่ค่อยแข็งแรง

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

10. เมื่อหวนนึกถึงความหลังข้าพเจ้ารู้สึกพอใจ

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

11. ข้าพเจ้าจะไม่ขอกลับไปเปลี่ยนชีวิตที่ผ่านมาแม้ว่าจะสามารถทำได้

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

12. ข้าพเจ้ายังดูกระฉับกระเฉงดีเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นในวัยเดียวกัน

....

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

13. ข้าพเจ้ามีแผนการที่จะทำอะไร ๆ ในวันเวลาข้างหน้าอยู่อีก

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

14. เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นแล้วข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสร้อยบ่อยครั้งกว่า

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

15. ข้าพเจ้าได้รับความสมหวังในชีวิตไม่ใช่น้อย

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

16. เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นวัยเดียวกัน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ตัดสินใจในสิ่งที่ไม่ถูกต้องหลายอย่างในชีวิต

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

17. เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นวัยเดียวกัน ข้าพเจ้าดูจะทำตัวได้ดี

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

18. หวนนึกถึงความหลังแล้ว ข้าพเจ้าไม่ได้สมหวังในสิ่งสำคัญ ๆ ที่ต้องการ

.....	.....	.....	.....	.....
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ภาคผนวก ข

ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรายละเอียดบางประการ

ตาราง 1 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพ เก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม ในกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม

กลุ่ม	บุคลิกภาพ	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม	รหัส	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	12	21	22
	เก็บตัว	น้อย	11	29	59.66	7.02*	4.91*	5.24*
อายุน้อย	เก็บตัว	มาก	12	22	66.68		2.11	1.78
(60-66ปี)	แสดงตัว	น้อย	21	23	64.57			0.33
	แสดงตัว	มาก	22	30	64.90			
	เก็บตัว	น้อย	11	32	59.81	5.84*	6.39*	5.44*
สถานภาพ	เก็บตัว	มาก	12	34	65.65		0.55	0.40
สมรสมีคู่	แสดงตัว	น้อย	21	20	66.20			0.95
	แสดงตัว	มาก	22	32	65.25			
	เก็บตัว	น้อย	11	25	60.12	7.66*	5.41*	5.38*
	เก็บตัว	มาก	12	18	67.78		2.25	2.28
การศึกษาสูง	แสดงตัว	น้อย	21	17	65.53			0.03
	แสดงตัว	มาก	22	26	65.50			
	เก็บตัว	น้อย	11	24	59.92	7.01*	6.83*	5.47*
	เก็บตัว	มาก	12	27	66.93		0.18	1.54
รายได้สูง	แสดงตัว	น้อย	21	20	66.75			1.36
	แสดงตัว	มาก	22	28	65.39			

ตาราง 1 (ต่อ)

กลุ่ม	บุคลิกภาพ	การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม	รหัส	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	12	21	22
	เก็บตัว	น้อย	11	21	58.67	8.02*	9.08*	7.17*
อาชีพเดิม	เก็บตัว	มาก	12	13	66.69		1.06	0.85
เป็นวิชาชีพ	แสดงตัว	น้อย	21	12	67.75			1.91
	แสดงตัว	มาก	22	19	65.84			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตาราง 2 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพ เก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ในกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม

กลุ่ม	บุคลิกภาพ	การมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ	รหัส	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	12	21	22
	เก็บตัว	น้อย	11	26	58.46	6.63*	5.50*	6.25*
ชาย	เก็บตัว	มาก	12	23	65.09		1.13	0.38
	แสดงตัว	น้อย	21	23	63.96			0.75
	แสดงตัว	มาก	22	28	64.71			
	เก็บตัว	น้อย	11	30	60.03	5.11*	5.50*	5.64*
สถานภาพ	เก็บตัว	มาก	12	36	65.14		0.39	0.53
สมรสมีคู่	แสดงตัว	น้อย	21	19	65.53			0.14
	แสดงตัว	มาก	22	33	65.67			
	เก็บตัว	น้อย	11	24	59.13	9.50*	5.93*	6.71*
การศึกษา	เก็บตัว	มาก	12	19	68.63		3.57	2.79
สูง	แสดงตัว	น้อย	21	18	65.06			0.78
	แสดงตัว	มาก	22	25	65.84			
	เก็บตัว	น้อย	11	27	60.67	6.29*	5.33*	5.26*
รายได้สูง	เก็บตัว	มาก	12	24	66.96		0.96	1.03
	แสดงตัว	น้อย	21	19	66.00			0.07
	แสดงตัว	มาก	22	29	65.93			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตาราง 3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความพอใจในชีวิต เมื่อพิจารณาตามบุคลิกภาพ เก็บตัว-แสดงตัว และการมีส่วนร่วมในสังคม ในกลุ่มรวม และในกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม

กลุ่ม	บุคลิกภาพ	การมีส่วนร่วมในสังคม	รหัส	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	12	21	22
กลุ่มรวม	เก็บตัว	น้อย	11	57	59.60	5.56*	4.22*	6.25*
	เก็บตัว	มาก	12	50	65.16		1.34	0.69
	แสดงตัว	น้อย	21	45	63.82			2.03
	แสดงตัว	มาก	22	53	65.85			
อายุน้อย (60-66ปี)	เก็บตัว	น้อย	11	28	59.00	8.17*	4.63*	6.55*
	เก็บตัว	มาก	12	23	67.17		3.54	1.62
	แสดงตัว	น้อย	21	22	63.63			1.92
	แสดงตัว	มาก	22	31	65.55			
สถานภาพสมรสมีคู่	เก็บตัว	น้อย	11	35	59.97	6.06*	5.08*	6.06*
	เก็บตัว	มาก	12	31	66.03		0.98	-
	แสดงตัว	น้อย	21	22	65.05			0.98
	แสดงตัว	มาก	22	30	66.03			

ตาราง 3 (ต่อ)

กลุ่ม	บุคลิกภาพ	การมีส่วนร่วมในสังคม	รหัส	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	12	21	22
การศึกษาสูง	เก็บตัว	น้อย	11	25	59.52	9.09*	4.69*	7.02*
	เก็บตัว	มาก	12	18	68.61		4.40*	2.07
	แสดงตัว	น้อย	21	19	64.21			2.33
	แสดงตัว	มาก	22	24	66.54			
รายได้สูง	เก็บตัว	น้อย	11	24	59.92	7.01*	5.81*	6.63*
	เก็บตัว	มาก	12	27	66.93		1.20	0.78
	แสดงตัว	น้อย	21	22	65.73			0.42
	แสดงตัว	มาก	22	26	66.15			
อาชีพเดิมเป็นวิชาชีพ	เก็บตัว	น้อย	11	20	58.64	5.98*	6.33*	6.59*
	เก็บตัว	มาก	12	14	64.62		0.35	0.61
	แสดงตัว	น้อย	21	15	64.97			0.26
	แสดงตัว	มาก	22	16	65.23			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวประพิศ จันทร์พฤกษา

เกิดวันที่ 4 สิงหาคม 2493

สถานที่เกิด จังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่อยู่ปัจจุบัน โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี ภาควิชาพยาบาลศาสตร์
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
กรุงเทพฯ 10400 โทร. 201-1601, 245-9689

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2508 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ.3) จากโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา "ดัดดรุณี"

พ.ศ.2511 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.ศ.5) สาขาวิทยาศาสตร์ จากโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2515 อนุปริญญาพยาบาลอนามัย และประกาศนียบัตรผดุงครรภ์ จากโรงเรียนพยาบาลอนามัยและผดุงครรภ์ศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.2519 วท.บ. (พยาบาลสาธารณสุข) จากคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.2537 วท.ม. (พฤติกรรมศาสตร์) จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

149

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคมกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ

ของ

ประพิศ จันทร์พฤกษา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
มีนาคม 2537

การวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร" นี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคม และการมีส่วนร่วมในสังคม กับความพอใจในชีวิต ประการที่ 2 เพื่อค้นหาตัวพยากรณ์ทำนายความพอใจในชีวิต ของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร และประการที่ 3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะทางบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวสังคมและการมีส่วนร่วมในสังคมต่างกัน

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาภาคสนาม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่เป็นสมาชิกของศูนย์บริการทางสังคม และชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอายุระหว่าง 60 ถึง 74 ปี(อายุเฉลี่ย 66.88 ปี) โดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานดังกล่าวแล้วสุ่มตัวอย่างและขอสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามได้จำนวนทั้งสิ้น 205 คน ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ตอน ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะทางชีวสังคม ตอนที่ 2 เป็นเครื่องมือวัดบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว ตอนที่ 3 เป็นเครื่องมือวัดบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ตอนที่ 4 เครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมในสังคม และตอนที่ 5 เครื่องมือวัดความพอใจในชีวิต สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีเชฟเฟ่เมื่อพบว่าการวิเคราะห์ความแปรปรวนมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะทางบุคลิกภาพ คือ บุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ลักษณะทางชีวสังคม คือ รายได้ การมีส่วนร่วมในสังคม คือ การมีส่วนร่วมในเชิงสังคม และการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพอใจในชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ตัวแปรบุคลิกภาพหวั่นไหว-มั่นคงในสภาวะอารมณ์ ตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงจิตใจ ตัวแปรบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัว และตัวแปรการมีส่วนร่วมในเชิงสังคม สามารถร่วมกันทำนายความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยร่วมกันทำนายในกลุ่มรวมได้ 26 %

3. ผู้สูงอายุที่มีความพอใจในชีวิตต่ำ เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว และมีส่วนร่วมในเชิงสังคม หรือเชิงจิตใจ หรือในสังคมน้อย

4. ผู้สูงอายุที่มีความพอใจในชีวิตสูง เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพมั่นคงในสภาวะอารมณ์ หรือเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในสังคมมาก

5. ผู้สูงอายุที่มีความพอใจในชีวิตสูง เป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง และมีส่วนร่วมในสังคมมาก

การวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของลักษณะทางบุคลิกภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม ว่ามีผลต่อความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทย

RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY, SOCIAL ENGAGEMENT AND LIFE SATISFACTION OF THAI ELDERLY IN BANGKOK

AN ABSTRACT

BY

PRAPIS CHANPUELKSA

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Science degree in Applied Behavioral Science Research
at Srinakharinwirot University

March 1994

The purposes of this research was threefold,(1)to examine the relationship between personality(introvert-extrovert,neurotic-emotional stability) socioeconomic status, social engagement and life satisfaction (2) to search for factors which can predict life satisfaction in Thai elderly person and (3) to compare life satisfaction in Thai elderly according to personality, socioeconomic status and social engagement.

In this field study, the research sample consisted of 205 male and female Thai elderly person who were the members of Social Science Centre on Aging, and Senior citizens Association in Bangkok. Their age ranged from 60 to 74 years(mean age=66.88). These elderly were interviewed through a set of questionnaires. The questionnaire consisted of 5 parts. The first part was used to measure various background characteristics of the respondents. The second part was to measure introvert-extrovert personality. The third part was to measure neurotic-emotional stability personality. The fourth part was to assess social engagement consisting of the level of social activity and the level of ego investment. In the final part life satisfaction was measured by the life satisfaction Index A developed by Neugarten, and others. For data analysis, the Pearson's correlation,stepwised multiple regression and analyses of variance (ANOVA) were used.

The major findings can be summarized as follows :

1. Introvert-extrovert personality, neurotic-emotional stability personality, income, social activity and ego investment

were found to be positively correlated with life satisfaction of the sampled elderly.

2. When introvert-extrovert personality, neurotic-emotional stability personality, social activity and ego investment were entered into the stepwise regression model to predict life satisfaction, all variables accounted for 26 % of variance in the life satisfaction which was statistically significant.

3. The elderly person who had low life satisfaction was found to be introvert personality and revealed low level of social activity neither in ego investment nor social engagement.

4. The elderly person who had high life satisfaction was found to be emotional-stability personality as well as high level of social engagement.

5. The elderly person who had high life satisfaction was found to be in high level of education and high level of social engagement.

In conclusion,the findings indicated that introvert-extrovert personality, emotional-stability personality and social engagement are important predictors for life satisfaction of the Thai elderly in this research.